

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΠΜΣ «ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ»

*«Μεταφράζοντας συναισθήματα: Ακουστική περιγραφή της ταινίας κινουμένων
σχεδίων ‘Φερδινάνδος’ για άτομα με διαταραχές αυτιστικού φάσματος –
Έρευνα πρόσληψης»*

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μαρία Τσανακαλιώτη

(Ξ2018314)

Τριμελής επιτροπή:

Σωσώνη Β., Επίκουρη Καθηγήτρια (Επιβλέπουσα)
Λίβας Σ., Επίκουρος Καθηγητής
Τσίγκου Μ., Επίκουρη Καθηγήτρια

Κέρκυρα

Ιούνιος 2020

*«Μεταφράζοντας συναισθήματα: Ακουστική περιγραφή της ταινίας κινουμένων
σχεδίων ‘Φερδινάνδος’ για άτομα με διαταραχές αυτιστικού φάσματος –
Έρευνα πρόσληψης»*

Περίληψη

Το ζήτημα της πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία στο οπτικοακουστικό υλικό, όπως περιγράφεται στην οδηγία 2010/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, φαίνεται να προσελκύει όλο και περισσότερο το ενδιαφέρον των ερευνητών, ειδικότερα λόγω των αυξημένων δυνατοτήτων που προσφέρει πλέον η τεχνολογία. Ο υποτιτλισμός για Κ/κωφούς και βαρήκοους, η διερμηνεία στη νοηματική γλώσσα και η ακουστική περιγραφή (ΑΠ) για τυφλά άτομα και άτομα με προβλήματα όρασης κερδίζουν διαρκώς έδαφος, έτσι μεγαλώνει η ανάγκη διερεύνησης της αποτελεσματικότητάς τους και η βελτίωση της χρήσης τους κρίνεται σκόπιμη.

Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στην ακουστική περιγραφή (ΑΠ) και επιχειρεί να εξετάσει κατά πόσο μπορεί να φανεί χρήσιμη εκτός του πεδίου του προκαθορισμένου κοινού της, δηλ. τα άτομα με προβλήματα όρασης, και να βρει εφαρμογή σε κοινό όπως τα άτομα με Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ), τα οποία παρουσιάζουν δυσκολίες στην αναγνώριση συναισθημάτων, ειδικότερα μέσω των εκφράσεων του προσώπου ή της γλώσσας του σώματος, αλλά και γενικότερα ελλείμματα στην κοινωνική επικοινωνία και τις κοινωνικές συναναστροφές, και να τα βοηθήσει να απολαύσουν με περισσότερη αυτονομία ένα οπτικοακουστικό πρόγραμμα.

Για να μπορέσουμε να εξάγουμε ορισμένα πρώτα συμπεράσματα, τον Οκτώβριο του 2019 πραγματοποιήθηκε μια πιλοτική έρευνα πρόσληψης κατά την οποία προβλήθηκαν αποσπάσματα της ταινίας κινουμένων σχεδίων «Φερδινάνδος» σε δύο μικρές ομάδες παιδιών με ΔΑΦ. Η πρώτη ομάδα παρακολούθησε τα αποσπάσματα με ΑΠ και η δεύτερη ομάδα χωρίς. Ύστερα, τα παιδιά κλήθηκαν να απαντήσουν ανώνυμα σε ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο επικεντρώθηκε κυρίως στην αναγνώριση βασικών συναισθημάτων, όπως χαρά, λύπη, θυμός και φόβος, μέσα από την πλοκή των αποσπασμάτων που παρακολούθησαν. Παρότι δεν κατέστη δυνατό να εξάγουμε ασφαλή συμπεράσματα, τα αποτελέσματα της πιλοτικής έρευνας είναι ενθαρρυντικά και μας παροτρύνουν να διερευνήσουμε περαιτέρω το θέμα.

Η έρευνα αυτή αποτελεί μια πρώτη προσπάθεια προσέγγισης της ΑΠ ως εργαλείο ενίσχυσης της πρόσβασης στο οπτικοακουστικό υλικό ατόμων με ΔΑΦ, αλλά και ως ένα μέσο εκπαίδευσης σε θέματα που έχουν σχέση με την αναγνώριση συναισθημάτων

και την κατανόηση και ερμηνεία στοιχείων μη λεκτικής επικοινωνίας, όπως είναι οι εκφράσεις του προσώπου, οι χειρονομίες και η γλώσσα του σώματος.

Λέξεις-κλειδιά: οπτικοακουστική μετάφραση, ακουστική περιγραφή, διαταραχές αυτιστικού φάσματος, άτομα με ΔΑΦ, προσβασιμότητα, αναγνώριση συναισθημάτων

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία έχει διπλή σημασία για μένα καθώς δεν σηματοδοτεί μόνο την ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών σπουδών μου, αλλά και την εκκίνηση της ενασχόλησής μου με την έρευνα πάνω σε ένα θέμα αρκετά απαιτητικό.

Θα ήθελα αρχικά να ευχαριστήσω την κυρία Σωσώνη, η οποία στάθηκε δίπλα μου καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας μου. Από την πρώτη συνάντησή μας για το θέμα της εργασίας, με βοήθησε να συγκεκριμενοποιήσω στο μυαλό μου τι ακριβώς θέλω να κάνω και με παρότρυνε να ασχοληθώ με την έρευνα. Την ευχαριστώ επίσης για τη συνέπεια και την ενθάρρυνσή της, ειδικότερα όταν ζητήματα όπως η έλλειψη επαρκούς βιβλιογραφίας έμοιαζαν για μένα αζεπέραστα προβλήματα. Η πολύτιμη συμβουλή της ότι όταν κάνουμε έρευνα δεν ξέρουμε που θα οδηγηθούμε, είναι κάτι που κρατώ ακόμα.

Δεν θα μπορούσα ωστόσο να μην αναφέρω τη συμβολή της κυρίας Σωσώνη στη διεξαγωγή της έρευνας και στην εύρεση του κατάλληλου ατόμου που με καθοδήγησε σχετικά με τις Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος, ένα πεδίο σχεδόν άγνωστο σε μένα. Θα ήθελα λοιπόν να ευχαριστήσω θερμά την κυρία Μπογιατζή για τις πολύτιμες συμβουλές της ως Παιδιατρική Νευροψυχολόγος, για την παραχώρηση του χώρου της «Κιναίσθησης» για τη διεξαγωγή της πιλοτικής έρευνας και την εύρεση του κατάλληλου κοινού. Η έρευνα στην οποία βασίζεται η παρούσα εργασία δεν θα ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί χωρίς τη βοήθεια και τη συνεργασία της.

Θα ήθελα επίσης να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στα άλλα δύο μέλη της τριμελούς επιτροπής, την κυρία Τσίγκου και τον κύριο Λίβα, αλλά και σε όλους τους καθηγητές και τη γραμματεία του τμήματος Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου, καθώς επίσης και στις συμφοιτήτριές μου στην «Επιστήμη της Μετάφρασης». Η εμπειρία των σπουδών μου εκεί ήταν πολύ ξεχωριστή για μένα και ο καθένας / η καθεμία ξεχωριστά έχει συμβάλει σε αυτό.

Ακόμη, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον Γιάννη Μάντζαρη που έδωσε φωνή στην προσπάθειά μου, αλλά και για την τεράστια υπομονή και τη στήριξή του στις στιγμές που ένιωθα ότι δεν μπορώ να τα καταφέρω. Ευχαριστώ επίσης τους Έλενα Πετροπούλου, Γιάννη Ζαφείρη και Στέφανο Λώλο για τη βοήθειά τους στην ηχογράφηση του σεναρίου της ακουστικής περιγραφής και τις συμβουλές τους.

Τέλος, ευχαριστώ απεριόριστα την οικογένειά μου που με στήριξε στην απόφασή μου να ακολουθήσω έναν διαφορετικό δρόμο και ν' αρχίσω από την αρχή σε μια ηλικία που θα έπρεπε θεωρητικά να έχω κατασταλάξει με τι θέλω ν' ασχοληθώ. Η ηθική τους στήριξη, η αγάπη τους, αλλά και η οικονομική βοήθεια που μου προσέφεραν κατά τη διάρκεια της διαμονής μου στην Κέρκυρα ήταν καταλυτική για την εκπόνηση των σπουδών μου και νιώθω πολύ τυχερή που τους έχω τόσο κοντά μου. Κλείνοντας, θα ήθελα να ευχαριστήσω τη μητέρα μου που είναι πάντα δίπλα μου να με ενθαρρύνει και να με πεισμώνει, και τον πατέρα μου που αν και δεν είναι πια εδώ, ξέρω πως θα στήριζε τις επιλογές μου και θα ήθελε πολύ να με δει να επιτυγχάνω τους στόχους μου. Η παρούσα εργασία είναι αφιερωμένη σε εκείνον.

Μαρία Τσανακαλιώτη

Κέρκυρα, 25 Ιουνίου 2020

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	9
1. Οπτικοακουστική μετάφραση	10
1.1. Εισαγωγή	10
1.2. Ιδιαιτερότητες και περιορισμοί	11
1.3. Είδη οπτικοακουστικής μετάφρασης	12
2. Πρόσβαση στα μέσα επικοινωνίας	13
2.1. Εισαγωγή	13
2.2. Ακουστική περιγραφή	15
2.3. Ακουστική περιγραφή και συναισθήματα	16
2.4. Επέκταση του κοινού της ακουστικής περιγραφής	18
2.5. Κοινό με ΔΑΦ	19
3. Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος	23
3.1. Εισαγωγή	23
3.2. Συμπτώματα και διαγνωστικά κριτήρια	23
3.3. ΔΑΦ και αναγνώριση συναισθημάτων	25
4. Ακουστική περιγραφή της ταινίας «Φερδινάνδος»	27
4.1. Δημιουργία σεναρίου ακουστικής περιγραφής	27
4.1.1. Τι, πώς, πότε;	27
4.1.2. Δυσκολίες αναφορικά με το κοινό	31
4.1.3. Συγγραφή σεναρίου	32
4.2. Ηχογράφηση ΑΠ	34
5. Έρευνα πρόσληψης	34
5.1. Σκοπός της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα	34
5.2. Συμμετέχοντες	35
5.3. Υλικό	35
5.3.1. Οπτικοακουστικό υλικό	35
5.3.2. Ερωτηματολόγιο	36
5.4. Διαδικασία	37
5.5. Αποτελέσματα	37
5.5.1. Ανάλυση αποτελεσμάτων.....	37
5.5.2. Σύγκριση απαντήσεων	38
6. Συμπεράσματα	40

Επίλογος	41
Βιβλιογραφικές αναφορές	43
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι	48
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ	80
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ	81
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙV	84

*Από την εμπειρία του ο τυφλός ήξερε πως η σκάλα παρέμενε φωτισμένη
μόνο όση ώρα ακουγόταν ο μηχανισμός του αυτόματου μετρητή,
γι' αυτό και πατούσε το διακόπτη κάθε φορά που αυτός σώπαινε.
Το φως, αυτό το φως, για εκείνον είχε μεταμορφωθεί σε ήχο.*

José Saramago¹

Εισαγωγή

Η συζήτηση γύρω από το ζήτημα της προσβασιμότητας υπήρξε το έναυσμα για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας. Το ζήτημα παραμένει πιο επίκαιρο από ποτέ, καθώς ενώ η Οδηγία 2010/13/ΕΕ βρίσκεται σε ισχύ ήδη από το 2010 και ενώ συμπληρώνεται η δεκαετία της «Ευρωπαϊκής στρατηγικής για την αναπηρία» (2010–2020), η Ελλάδα φαίνεται να κινείται με αργούς ρυθμούς προς μια κοινωνία που παρέχει ισότιμη πρόσβαση σε όλους. Παρά το Προεδρικό Διάταγμα 109/2010 (ΦΕΚ Α' 190/5.11.2010) του 2010, το οποίο προβλέπει την εναρμόνιση της ελληνικής ραδιοτηλεοπτικής νομοθεσίας στις διατάξεις της *Οδηγίας*, μόλις τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται πιο συντονισμένες προσπάθειες που αφορούν την ενσωμάτωση του άρθρου 7 στην ελληνική πραγματικότητα, το οποίο προβλέπει την ισότιμη πρόσβαση των Ατόμων με Αναπηρία (ΑμεΑ) στο οπτικοακουστικό υλικό. Παρατηρούμε τη χρήση υποτίτλων σε μια ευρύτερη γκάμα τηλεοπτικών προγραμμάτων, τη χρήση της νοηματικής γλώσσας σε δελτία ειδήσεων και σε ενημερωτικά σποτ και, κατά περιπτώσεις, τη ζωντανή διερμηνεία στη νοηματική γλώσσα. Οι ψηφιακές τηλεοράσεις παρέχουν, με μια αλλαγή στις ρυθμίσεις, τη δυνατότητα χρήσης υποτίτλων για Κ/κωφούς και βαρήκοους και ακουστικής περιγραφής (ΑΠ) σε προγράμματα που υποστηρίζουν την αντίστοιχη επιλογή.

Η παρούσα εργασία καταπιάνεται σε πρώτο χρόνο με την οπτικοακουστική μετάφραση και τη χρήση της ως εργαλείο στο πλαίσιο της προσβασιμότητας. Σε δεύτερο χρόνο, προσεγγίζεται το θέμα της Ακουστικής Περιγραφής (ΑΠ), η οποία διευκολύνει την πρόσβαση στο οπτικοακουστικό υλικό τυφλών ατόμων ή ατόμων με προβλήματα όρασης, και έπειτα επιχειρείται η διερεύνηση της πιθανής χρησιμότητας και εφαρμογής της ΑΠ στη διευκόλυνση της πρόσβασης στο οπτικοακουστικό υλικό μιας πολύ ιδιαίτερης ομάδας του πληθυσμού, αυτής των ατόμων με Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ). Τα άτομα αυτά έρχονται αντιμέτωπα με ελλείματα στην επικοινωνία με τους γύρω τους και τις κοινωνικές συναναστροφές, αλλά μεταξύ

¹ José Saramago, *Περί Τυφλότητας*. Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1998. Μετάφραση Αθηνά Ψυλλιά.

άλλων, αντιμετωπίζουν δυσκολίες και στην αναγνώριση συναισθημάτων, όπως αυτά εκδηλώνονται μέσω των εκφράσεων του προσώπου, της γλώσσας του σώματος ή της χρήσης χειρονομιών. Τα ελλείματα αυτά τους στερούν την ευκαιρία να αναπτύξουν σχέσεις με τους γύρω τους, με αποτέλεσμα, σε πολλές περιπτώσεις, να οδηγούνται σε απομόνωση.

Προκειμένου να διαπιστωθεί αν η ΑΠ έχει δυνατότητες εφαρμογής για το κοινό με ΔΑΦ, πραγματοποιήθηκε μια πιλοτική έρευνα, κατά την οποία προβλήθηκαν αποσπάσματα της ταινίας κινουμένων σχεδίων «Φερδινάνδος» (2017) με τη συνοδεία ΑΠ σε παιδιά με ΔΑΦ. Στην ενότητα 4 της παρούσας εργασίας αναλύονται τα στάδια της πιλοτικής έρευνας, από την επιλογή υλικού και τη δημιουργία του σεναρίου της ΑΠ της ταινίας, μέχρι τη διαδικασία διεξαγωγής της πιλοτικής έρευνας, τα ευρήματα και τους περιορισμούς της.

Αυτή η μικρή ερευνητική προσπάθεια ολοκληρώνεται με την επιθυμία να αποτελέσει την αρχή μιας πιο ουσιαστικής ενασχόλησης με το θέμα της ενίσχυσης της πρόσβασης στο οπτικοακουστικό υλικό ομάδων του πληθυσμού με διαφορετικές ανάγκες, και την ελπίδα ότι η έλευση όλο και πιο προηγμένων τεχνολογιών θα οδηγήσει σε μια κοινωνία πιο ανοιχτή στη διαφορετικότητα που δεν θα αφήνει καμία και κανέναν πίσω.

1. Οπτικοακουστική μετάφραση

1.1. Εισαγωγή

Σύμφωνα με τον Jakobson (1959:183), μπορούμε να διακρίνουμε τρεις τρόπους ανασύνθεσης ενός λεκτικού σημείου· μπορεί να μεταφραστεί με άλλα σημεία στην ίδια γλώσσα, μπορεί να μεταφραστεί σε μια άλλη γλώσσα ή μπορεί να μεταφραστεί σε ένα διαφορετικό, μη λεκτικό σύστημα συμβόλων. Υπάρχουν λοιπόν τρεις κατηγορίες μετάφρασης:

- α) η ενδογλωσσική μετάφραση ή *αναδιατύπωση*, όπου η ερμηνεία του λεκτικού σημείου μπορεί να γίνει με μια άλλη συνώνυμη λέξη ή έκφραση στην ίδια γλώσσα,
- β) η διαγλωσσική μετάφραση ή *μετάφραση καθαυτή*, όπου το λεκτικό σημείο ερμηνεύεται με λεκτικά σημεία μιας άλλης γλώσσας, και

γ) η διασημειωτική μετάφραση ή *μετάλλαξη*, όπου το λεκτικό σημείο ερμηνεύεται με μη λεκτικά σημεία.²

Στην ερώτηση σε ποια από τις παραπάνω κατηγορίες θα μπορούσαμε να εντάξουμε την οπτικοακουστική μετάφραση, η απάντηση είναι αρκετά πολύπλοκη. Η οπτικοακουστική μετάφραση εμπίπτει ταυτόχρονα σε πολλούς σημειωτικούς κώδικες, καθώς ασχολείται με την ενδογλωσσική ή τη διαγλωσσική μετάφραση οπτικοακουστικών κειμένων (Chaume, 2013:105). Τα κείμενα αυτά παρέχουν πληροφορίες μέσα από δύο κανάλια επικοινωνίας ταυτόχρονα: το ακουστικό κανάλι, μέσω του οποίου μπορούμε να συλλάβουμε ήχους, λέξεις, μουσική κ.λπ. και το οπτικό κανάλι, μέσω του οποίου αντιλαμβανόμαστε εικόνες, χρώματα, κινήσεις, αλλά και γλωσσικό περιεχόμενο, όπως για παράδειγμα μια αφίσα, μια επιγραφή ή τον τίτλο μιας εφημερίδας (Chaume, 2013:105). Έχουμε δηλ. τη μετάδοση και πρόσληψη λεκτικών και μη λεκτικών πληροφοριών ταυτόχρονα.

1.2. Ιδιαιτερότητες και περιορισμοί

Η πολυπλοκότητα της οπτικοακουστικής μετάφρασης έγκειται στη φύση των κειμένων που καλείται να διαχειριστεί ο μεταφραστής. Στο οπτικοακουστικά κείμενα συνυπάρχουν ο γραπτός και ο προφορικός λόγος μαζί με παραγλωσσικά στοιχεία, ενώ παράλληλα ισχύουν οι χωροχρονικοί περιορισμοί που επιβάλλει η εικόνα (Chaume, 2013: 105). Πέρα από τη διαδικασία της μετάφρασης αυτής καθαυτής δηλ., πρέπει να υπάρχει και συγχρονισμός μεταξύ οπτικού και ακουστικού καναλιού. Στην περίπτωση της μεταγλώττισης, ο συγχρονισμός του νέου διαλόγου με την εικόνα είναι ζωτικής σημασίας, αφού ο νέος διάλογος θα πρέπει να «ταιριιάξει» με τον τρόπο που κινούνται τα χείλη των ηθοποιών (lip synching). Στην περίπτωση του υποτιτλισμού, ο συγχρονισμός ήχου και εικόνας είναι ακόμη πιο περίπλοκος, καθώς ένα κείμενο, το οποίο υπακούει στους κανόνες του γραπτού λόγου, θα πρέπει να συνυπάρξει με την εικόνα (De Linde & Kay, 2014:2) και όλα αυτά χρησιμοποιώντας όχι περισσότερους από 72 χαρακτήρες σε δύο γραμμές υποτίτλων (Pedersen, 2011:19)³.

² Όπου δεν αναφέρεται διαφορετικά, η μετάφραση των παραθεμάτων έχει πραγματοποιηθεί από τη γράφουσα. Η πλάγια γραφή σημειώνεται από τον συγγραφέα.

³ Ισχύουν διαφορετικές προϋποθέσεις για τις ψηφιακές πλατφόρμες. Το Netflix, για παράδειγμα, θέτει ως ανώτατο όριο τους 42 χαρακτήρες ανά γραμμή υποτίτλων.
<<https://partnerhelp.netflixstudios.com/hc/en-us/articles/235511047-Greek-Timed-Text-Style-Guide>>
(Τελευταία προσπέλαση: 27/04/2020)

Η οπτικοακουστική μετάφραση βρίσκεται στη σκιά της διαρκούς παρουσίας της πρωτότυπης παραγωγής, η οποία περνάει μέσω της εικόνας ή του ήχου στην κουλτούρα της γλώσσας-στόχου. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Días Cintas (2009:9), ο διάλογος δεν λαμβάνει χώρα στο κενό, αλλά μέσα σε ένα δεδομένο συγκείμενο, το οποίο αποτυπώνεται από την κάμερα και παραμένει αναλλοίωτο.

Ο μεταφραστής λοιπόν, εκτός από τη γλώσσα, θα πρέπει να στρέψει την προσοχή του στην εικόνα, στους χαρακτήρες και τις γλωσσικές ιδιαιτερότητες που μπορεί να παρουσιάζει ο καθένας από αυτούς, αλλά και στην αλληλεπίδραση μεταξύ τους (Días Cintas, 2009:9). Και όλα αυτά τη στιγμή που το κύριο μέλημα είναι η παραγωγή ενός ψυχαγωγικού προϊόντος.

1.3. Είδη οπτικοακουστικής μετάφρασης

Όπως αναφέρουν πολλοί ερευνητές (Chaume, 2013:106. Días Cintas, 2009:4), υπάρχουν κυρίως δύο τρόποι να μεταφερθεί ο αρχικός διάλογος ενός οπτικοακουστικού προγράμματος σε μια άλλη γλώσσα, η μεταγλώττιση (dubbing) και ο υποτιτλισμός (subtitling).

Στη μεταγλώττιση, ο πρωτότυπος διάλογος καλύπτεται εντελώς από έναν νέο διάλογο στη γλώσσα-στόχο. Μπορεί ωστόσο να καλύπτεται μερικώς, αφήνοντας τον αρχικό διάλογο να ακούγεται αμυδρά στο βάθος ταυτόχρονα με τον νέο, όπως στην περίπτωση του voice-over (Chaume, 2013:108. Días Cintas, 2009:4).

Στον υποτιτλισμό, η μετάφραση του διαλόγου εισάγεται ως γραπτό κείμενο στη γλώσσα-στόχο, συνήθως στο κάτω μέρος της οθόνης, και διαβάζεται από τον θεατή ενώ ο αρχικός προφορικός διάλογος εξελίσσεται παράλληλα. Στους υπότιτλους, εκτός από τον διάλογο, μεταφράζονται λεκτικά στοιχεία της εικόνας, όπως επιγραφές, τίτλοι, graffiti κ.α., και ηχητικά στοιχεία, όπως τραγούδια (Días Cintas, 2009:5).

Σύμφωνα με τους De Linde and Kay (2014:1), όλα τα υπόλοιπα είδη οπτικοακουστικής μετάφρασης είναι υποκατηγορίες της μεταγλώττισης και του υποτιτλισμού.

Τα είδη οπτικοακουστικής μετάφρασης που περιλαμβάνονται στην κατηγορία της μεταγλώττισης είναι η ακουστική περιγραφή (audiodescription), το voice-over, η ταυτόχρονη διερμηνεία (simultaneous interpreting), ο ελεύθερος σχολιασμός (free-

commentary), η αφήγηση, και η ερασιτεχνική μεταγλώττιση (fandubs) (Chaume, 2013:107).

Τα είδη που περιλαμβάνονται στην κατηγορία του υποτιτλισμού είναι ο υπερτιτλισμός (surtitling), ο ηχητικός υποτιτλισμός (audiosubtitling), ο υποτιτλισμός σε πραγματικό χρόνο (respeaking), ο υποτιτλισμός για Κ/κωφούς και βαρήκοους (subtitling for the D/deaf and the hard of hearing ή SDH), και ο ερασιτεχνικός υποτιτλισμός (fansubbing) (Chaume, 2013:111).

Ο Bartoll (2008, όπως αναφέρεται στο Chaume, 2013:114) συμπεριλαμβάνει στα είδη οπτικοακουστικής μετάφρασης τη διερμηνεία στη νοηματική γλώσσα (sign language interpretation). Οι Bartolomé and Cabrera (2005:91) εισάγουν επίσης, μεταξύ άλλων, τη μετάφραση πολυμέσων για προγράμματα υπολογιστών και υπηρεσίες διαδικτύου (multimedia translation), την προφορική μετάφραση γραπτών κειμένων (sight translation) και το “animation”, όπου ο μεταφραστής παρακολουθεί εικόνες κινουμένων σχεδίων χωρίς ήχο και καλείται να δημιουργήσει από την αρχή έναν διάλογο που θα ντύσει νοηματικά τις εικόνες (2005:99). Τέλος, ένα από τα είδη οπτικοακουστικής μετάφρασης που γίνονται όλο και πιο δημοφιλή είναι η μετάφραση και επιχώρια προσαρμογή των βιντεοπαιχνιδιών (translation and localisation in videogames) (Bernal-Merino, 2015).

2. Πρόσβαση στα μέσα επικοινωνίας

2.1. Εισαγωγή

Όπως είδαμε παραπάνω, η απρόσκοπτη πρόσβαση στο οπτικοακουστικό υλικό θεωρείται αναφαίρετο δικαίωμα όλων. Τα άτομα με αναπηρία όμως δεν είναι δεδομένο ότι έχουν ίσες ευκαιρίες με όλους στην ενημέρωση και την ψυχαγωγία. Η τεχνολογία που διαρκώς εξελίσσεται μπορεί να προσφέρει υψηλής ποιότητας προγράμματα με την επιλογή υποτίτλων για Κ/κωφούς και βαρήκοους ή ακουστικής περιγραφής για τυφλούς και άτομα με περιορισμένη όραση. Μια ρύθμιση σε μια «έξυπνη» συσκευή δεν είναι απλώς θέμα ψυχαγωγίας αλλά ζήτημα κοινωνικής ενσωμάτωσης.

Σύμφωνα με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία:

[...Τ]α Κράτη Μέρη λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλίσουν στα ΑμεΑ πρόσβαση, σε ίση βάση με τους άλλους, στο φυσικό περιβάλλον, στα μέσα μαζικής μεταφοράς, στην ενημέρωση και επικοινωνία, συμπεριλαμβανομένων τεχνολογιών και συστημάτων πληροφοριών, και σε άλλες εγκαταστάσεις και υπηρεσίες, που είναι ανοικτές ή παρέχονται στο κοινό, σε αστικές και αγροτικές περιοχές.

(Άρθρο 9, παρ. 1)

Το άρθρο 9 ορίζει σαφώς την παροχή υποστήριξης στα ΑμεΑ για την διευκόλυνση πρόσβασης στην ενημέρωση, σε νέες τεχνολογίες και συστήματα ενημέρωσης και επικοινωνιών, συμπεριλαμβανομένου του διαδικτύου, αλλά και τη μέριμνα του σχεδιασμού, της ανάπτυξης, της παραγωγής και της διανομής αυτών των τεχνολογιών και συστημάτων ώστε να γίνουν προσβάσιμα από τα άτομα που τα έχουν ανάγκη με ελάχιστο κόστος (παρ. 2, σημεία στ, ζ, η).

Τη στιγμή που το 15% του παγκόσμιου πληθυσμού, δηλ. πάνω από ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι, ζει με κάποιου είδους αναπηρία, με τον αριθμό να αναμένεται να αγγίξει τα δύο δισεκατομμύρια μέχρι το 2050 (ΠΟΥ), προκαλεί απορία το γεγονός ότι οι προαναφερθείσες τεχνολογίες διευκόλυνσης πρόσβασης δεν αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής ζωής. Ανάμεσα σε αυτούς τους ανθρώπους, περίπου 466 εκατομμύρια αντιμετωπίζουν προβλήματα ακοής⁴ και περίπου 2,2 δισεκατομμύρια μερική ή ολική απώλεια όρασης⁵.

Η οπτικοακουστική μετάφραση, είτε είναι ενδογλωσσική είτε διαγλωσσική, μπορεί να παίζει καταλυτικό ρόλο στην προσβασιμότητα στα μέσα επικοινωνίας, ειδικότερα για τις δύο κατηγορίες ατόμων με αναπηρία που αναφέρθηκαν παραπάνω. Οι εφαρμογές της όμως δεν σταματούν εκεί. Σε πολλές χώρες τις Ευρώπης ισχύουν εδώ και χρόνια αυστηροί κανονισμοί, οι οποίοι υποχρεώνουν τους τηλεοπτικούς σταθμούς να προβάλλουν υποτιτλισμένο περιεχόμενο, προγράμματα με ακουστική περιγραφή και χρήση νοηματικής γλώσσας. Στο Ηνωμένο Βασίλειο, σύμφωνα με τον *Κώδικα για την πρόσβαση στις τηλεοπτικές υπηρεσίες* του Ofcom (2019), τα κρατικά κανάλια μεγάλης εμβέλειας (με εξαίρεση το BBC Parliament) υποχρεούνται να

⁴ Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας <https://www.who.int/health-topics/hearing-loss#tab=tab_1> (Τελευταία προσπέλαση: 22/04/2020)

⁵ Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας <https://www.who.int/health-topics/blindness-and-vision-loss#tab=tab_1> (Τελευταία προσπέλαση: 22/04/2020)

υποτιτλίζουν το 100% του περιεχομένου τους, το 10% των προγραμμάτων τους πρέπει να συνοδεύεται από ακουστική περιγραφή (εξαιρούνται τα δελτία ειδήσεων) και το 5% να ενσωματώνει διερμηνεία στη νοηματική γλώσσα.⁶

Τέλος, δεν πρέπει να παραλείψουμε το πρόγραμμα “HBB4ALL: Deployment of HbbTV Services for All” (Orero et al., 2015), το οποίο προώθησε τη δυνατότητα εξατομικευμένης πρόσβασης σε τηλεοπτικά προγράμματα μέσω σύνδεσης IP. Η τεχνολογία HbbTV μπορεί να ενισχύσει το περιεχόμενο προγραμμάτων που μεταδίδονται ζωντανά ή on demand από τους τηλεοπτικούς σταθμούς με την ενσωμάτωση υποτίτλων, ακουστικής περιγραφής, ακουστικών υποτίτλων και νοηματικής γλώσσας σε αυτά.

2.2. Ακουστική περιγραφή

Η ακουστική περιγραφή (ΑΠ), όπως αναφέραμε ήδη, παρέχει πρόσβαση στο οπτικοακουστικό υλικό για άτομα με ολική ή μερική απώλεια όρασης. Πέρα όμως από τον κινηματογράφο και την τηλεόραση, η ΑΠ χρησιμοποιείται και σε ζωντανά θεάματα, όπως σε θεατρικές παραστάσεις, επισκέψεις σε μουσεία, αθλητικές διοργανώσεις, αλλά και σε ξεναγήσεις σε χώρους αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος (Díaz-Cintas et al., 2007. Vocaleyes.com, όπως αναφέρεται στο Fryer, 2016:1). Άλλες υπηρεσίες πηγαίνουν ένα βήμα παραπέρα, όπως το Traveleyes⁷ που βοηθά άτομα με προβλήματα όρασης να απολαύσουν τις διακοπές τους σε διάφορους προορισμούς ανά τον κόσμο, με την συνοδεία των περιγραφών των βλεπόντων συνταξιδιωτών τους.

Ωστόσο, το θέμα που θα μας απασχολήσει εδώ είναι η ΑΠ που προορίζεται για την οθόνη. Όπως εξηγεί ο Chaume (2013:111), η διαδικασία που ακολουθείται στην ΑΠ είναι, σε πρώτο χρόνο, ο εντοπισμός όλων των σημαντικών για την πλοκή στοιχείων που δεν εκφράζονται μέσω του διαλόγου. Σε δεύτερο χρόνο, ένα νέο αρχείο ηχογραφείται, στο οποίο ο αφηγητής εξηγεί τι συμβαίνει στην οθόνη· περιγράφονται τα σκηνικά, οι ενδυμασίες των ηθοποιών, οι κινήσεις και οι χειρονομίες τους. Το νέο αρχείο δεν παρεμβαίνει στο αρχικό ηχητικό αρχείο της ταινίας αλλά εισάγεται ανάμεσα στους διαλόγους. Με τον τρόπο αυτό, ο διάλογος έχει περισσότερη συνοχή

⁶ Για τις προϋποθέσεις που ισχύουν για τα δημόσια κανάλια μικρότερης εμβέλειας, για καλωδιακά και δορυφορικά κανάλια, βλ. <https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0035/179954/tv-access-services-code.pdf>, σελ. 12. (Τελευταία προσπέλαση: 18/04/2020)

⁷ <<https://www.traveleyes-international.com/>> (Τελευταία προσπέλαση: 22/04/2020)

και τα άτομα με προβλήματα όρασης παρακολουθούν ανεμπόδιστα την πλοκή της ταινίας. Ωστόσο προκειμένου να έχει επιτυχία η ΑΠ, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το είδος του οπτικοακουστικού προγράμματος, καθώς προγράμματα με συνεχείς εναλλαγές σκηνών ή πολύ πυκνό διάλογο δεν ενδείκνυνται για την ενσωμάτωση ΑΠ (Fryer, 2016: 102-103).

Τέλος, η ΑΠ μπορεί λοιπόν να θεωρηθεί *διασημειωτική μετάφραση*, σύμφωνα με τον ορισμό του Jakobson (1959:183), ή ακόμα καλύτερα *πολυσημειωτική* (Gambier, 2006), αφού αποδίδει προφορικά τόσο λεκτικά (π.χ. τίτλους εφημερίδων, επιγραφές) όσο και μη λεκτικά στοιχεία (π.χ. κινήσεις, εκφράσεις, χειρονομίες) και η σχέση μεταξύ γλώσσας και εικόνας είναι αλληλένδετη. Η Chuang (2006:374) αποδίδει πέντε ιδιότητες στα οπτικοακουστικά κείμενα· εκείνες του προφορικού λόγου, του γραπτού λόγου, της μουσικής, των ηχητικών εφέ και των κινούμενων εικόνων.

2.3. Ακουστική περιγραφή και συναισθήματα

Η παραδοσιακή προσέγγιση της ΑΠ συνιστά ότι τα συναισθήματα πρέπει να περιγράφονται με αντικειμενικό τρόπο, δηλ. θα πρέπει να περιγράφεται μόνο ό,τι φαίνεται στην οθόνη και να αποφεύγεται οποιαδήποτε προσωπική εκτίμηση από πλευράς του δημιουργού της ΑΠ. Αυτό συμβαίνει ώστε να μπορέσει το κοινό να βγάλει τα δικά του συμπεράσματα σχετικά με τη συναισθηματική κατάσταση των χαρακτήρων (Vercauteren & Orero, 2013:192). Η επικρατέστερη πρακτική της ΑΠ είναι η εναρμόνιση με την αρχή “what you see is what you say”, όπως διατυπώνεται από τον Snyder (2005), σύμφωνα με την οποία η ΑΠ πρέπει να μεταφέρει αντικειμενικά ό,τι βλέπουμε στην εικόνα.

Ωστόσο, σύμφωνα με τους Vercauteren and Orero (2013:193), η αντικειμενική περιγραφή των εκφράσεων του προσώπου μπορεί ορισμένες φορές να οδηγήσει το κοινό σε λάθος εκτιμήσεις. Για παράδειγμα, η πρόταση «μισοκλείνει τα μάτια, σμίγει τα φρύδια και σφίγγει τα χείλη της» δεν είναι βέβαιο ότι θα δώσει στον θεατή να καταλάβει πώς αισθάνεται ο χαρακτήρας που περιγράφει ο αφηγητής. Επίσης, η ΑΠ σαν πρακτική διέπεται από σημαντικούς χωροχρονικούς περιορισμούς, πράγμα που καθιστά την απόλυτη αντικειμενικότητα στην περιγραφή μη εφικτή, καθώς ο αφηγητής χρειάζεται να περιγράψει πολλά στοιχεία μέσα σε ελάχιστο χρόνο (Vercauteren & Orero, 2013:194).

Η έρευνα των Ramos Caro and Rojo López (2014) αποδεικνύει πως η περιγραφή σύμφωνα με την αρχή του Snyder (2005) δεν μπορεί να υποκαταστήσει τη συναισθηματική φόρτιση που προκαλεί στους θεατές η εικόνα σε είδη ταινιών που δεν χρησιμοποιούν κλασικά αφηγηματικά στοιχεία, όπως οι avant-garde ταινίες, πράγμα που συνεπάγεται την ανάγκη εύρεσης διαφορετικών «αφηγηματικών διαδρομών» που σχετίζονται με το είδος του οπτικοακουστικού υλικού.

Οι Fryer and Freeman (2014) παρατηρούν επίσης ότι η χρήση κατάλληλης συναισθηματικής ΑΠ μπορεί να λειτουργήσει όχι μόνο υποστηρικτικά, αλλά να προσφέρει στα άτομα με προβλήματα όρασης ολοκληρωμένη πρόσβαση στο συναισθηματικό περιεχόμενο μιας ταινίας. Εκτός από τον διάλογο, η ερμηνεία των ηθοποιών προσφέρει πληροφορίες για τη συναισθηματική κατάσταση των χαρακτήρων που υποδύονται, και αυτό συμπεριλαμβάνει τον τόνο της φωνής τους (Fryer & Freeman, 2014:100). Κατά τον ίδιο τρόπο, τα άτομα με προβλήματα όρασης λαμβάνουν πληροφορίες μέσω της ΑΠ, αλλά και μέσω του τρόπου αφήγησης, και φαίνεται επίσης ότι προτιμούν την αφήγηση με ανθρώπινη φωνή έναντι της χρήσης text-to-speech, καθώς τους παρέχει πρόσβαση σε συναισθηματικό περιεχόμενο.

Η Ramos (2015) εξετάζει την συναισθηματική εμπειρία που βίωσαν άτομα με και χωρίς προβλήματα όρασης μέσω του οπτικοακουστικού υλικού, παρουσιάζοντάς τους τρία βασικά συναισθήματα, λύπη, φόβο και αηδία, μέσα από τρία διαφορετικά ερεθίσματα, σκηνές με εικόνα και ήχο, σκηνές μόνο με ήχο και σκηνές με συνοδεία ΑΠ. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι στην περίπτωση του φόβου και της αηδίας, τα άτομα με και χωρίς προβλήματα όρασης έδειξαν έντονη συναισθηματική αντίδραση στις σκηνές που παρακολούθησαν με τη συνοδεία ΑΠ, σε βαθμό πολύ μεγαλύτερο από ότι όταν παρακολούθησαν τις ίδιες σκηνές μόνο με τον αυθεντικό ήχο. Δεν παρατηρήθηκε ωστόσο αντίστοιχη αντίδραση στην περίπτωση της λύπης, καθώς, όπως εκτιμάει η Ramos (2015:86), οι σκηνές αυτές συνοδεύονται από συγκινητική μουσική και συναισθηματικά φορτισμένους διαλόγους που επιτρέπουν στο κοινό να αντιληφθεί τη λύπη μέσω του ήχου της φωνής των ηθοποιών. Καταλήγει λοιπόν στο συμπέρασμα ότι για το κοινό με προβλήματα όρασης παίζει πολύ σημαντικό ρόλο ο ήχος, αλλά και η φύση του οπτικοακουστικού υλικού και τα συναισθήματα που εκφράζονται μέσα από αυτό.

Θέλοντας να εξετάσει αν υπάρχει διαφορά στις συναισθηματικές αντιδράσεις του κοινού με και χωρίς προβλήματα όρασης μεταξύ συναισθηματικής και ουδέτερης ΑΠ, η Ramos Caro (2016) πρόβαλλε αποσπάσματα οπτικοακουστικού υλικού με τη συνοδεία δύο εκδοχών ΑΠ, ουδέτερης και συναισθηματικής. Κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η συναισθηματική εκδοχή της ΑΠ, και άρα υποκειμενική, δημιούργησε περισσότερες συναισθηματικές αντιδράσεις στο κοινό και των δύο ομάδων σε σχέση με την κλασική μορφή της ουδέτερης ΑΠ, ειδικότερα όσον αφορά τα συναισθήματα του φόβου και της λύπης. Μέσα από αυτή την έρευνα επισημαίνεται επίσης η ανάγκη προσεκτικής επιλογής λεξιλογίου κατά τη δημιουργία της ΑΠ, ειδικότερα στην περιγραφή σκηνών που περιέχουν πλούσιο ηχητικό περιεχόμενο (Ramos Caro, 2016:22).

Προς την ίδια κατεύθυνση κινούνται οι Walczak and Fryer (2017), προσπαθώντας να διερευνήσουν τον αντίκτυπο της συναισθηματικής ΑΠ έναντι της ουδέτερης σε κοινό που αντιμετωπίζει προβλήματα όρασης. Στα πλαίσια της έρευνας, το κοινό παρακολούθησε ένα νατουραλιστικό δράμα με δύο εκδοχές ΑΠ, την «κλασική» και τη «δημιουργική». Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η δημιουργική μορφή ΑΠ είχε πολύ μεγαλύτερη αποδοχή από τους συμμετέχοντες, με μερικούς να δηλώνουν ότι ένιωσαν σαν να ήταν παρόντες στη σκηνή και ότι η περιγραφή ήταν πολύ φυσική.

2.4. Επέκταση του κοινού της ακουστικής περιγραφής

Όπως προαναφέρθηκε, η ΑΠ προορίζεται για την διευκόλυνση της πρόσβασης στο οπτικοακουστικό υλικό των τυφλών ατόμων και των ατόμων με προβλήματα όρασης. Ωστόσο, υπάρχουν δυνατότητες εφαρμογής της σε κοινό εκτός του προκαθορισμένου. Όπως ο υποτιτλισμός για Κ/κωφούς και βαρήκοους αποτελεί πολύ συχνά εργαλείο για την εκμάθηση ξένων γλωσσών, η ΑΠ χρησιμοποιείται από έναν μεγάλο αριθμό ανθρώπων χωρίς προβλήματα όρασης. Ηλικιωμένοι (Gambier, 2003:177), μετανάστες, παιδιά που αποκτούν γλωσσική ικανότητα, άτομα με Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής ή/και Υπερκινητικότητα (ΔΕΠ-Υ) μπορούν να επωφεληθούν από τις επιπλέον πληροφορίες που προσφέρει η ΑΠ ώστε να συγκεντρωθούν ευκολότερα στην πλοκή του προγράμματος που παρακολουθούν (Remael et al., 2015:15).

Προς αυτή την κατεύθυνση κινείται η παρατήρηση του Snyder (2013:116) ότι η ΑΠ μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την εκμάθηση νέου λεξιλογίου σε παιδιά που αντιμετωπίζουν διάφορες δυσκολίες. Οι οδηγίες του Royal National Institute of Blind People (RNIB) του Ηνωμένου Βασιλείου αναφέρουν επίσης ότι η ΑΠ μπορεί να διευκολύνει παιδιά με διάφορες μαθησιακές δυσκολίες να αντιληφθούν καλύτερα το νόημα των λέξεων, αφού στρέφει την προσοχή τους προς συγκεκριμένα αντικείμενα ή καταστάσεις (όπως αναφέρεται στο Fryer, 2016:114). Η έρευνα των Krejtz et al. (2012) καταπιάνεται επίσης με το θέμα της προσοχής, και επιχειρεί να προσεγγίσει την ΑΠ ως εκπαιδευτικό εργαλείο, προβάλλοντας ταινίες με εκπαιδευτικό περιεχόμενο σε παιδιά που δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα όρασης. Με τη χρήση οπτικού ιχνηλάτη εξετάστηκε κατά πόσο η παρουσία της ΑΠ βοήθησε τα παιδιά αυτά να στρέψουν την προσοχή τους σε συγκεκριμένα σημεία της οθόνης που εντοπίζονταν τα σημαντικότερα στοιχεία. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως τα παιδιά, μετά την προβολή, ήταν σε θέση να ανακαλέσουν και να εξηγήσουν σημαντικές λεπτομέρειες του περιεχομένου που παρακολούθησαν αλλά και να χρησιμοποιήσουν πιο εξειδικευμένο λεξιλόγιο. Ίσως αυτές οι ενδείξεις να αποτελούν ένα πρώτο βήμα για τη διεύρυνση της χρήσης της ΑΠ σε άτομα με ΔΕΠ-Υ.

Όπως παρατηρούν οι Remael et al. (2015:15), θα μπορούσαμε να πούμε ότι το κοινό της ΑΠ αποτελείται από άτομα που βασίζονται κυρίως στις οπτικές πληροφορίες που παρέχει, αλλά και από άτομα που θα μπορούσαν να τη χρησιμοποιήσουν ως ένα «βιβλίο που μιλάει».

2.5. Κοινό με ΔΑΦ

Ο Chaume (2013:111) αναφέρεται στις λεπτομέρειες που προστίθενται μέσω της ΑΠ καθ' όλη τη διάρκεια μιας ταινίας, οι οποίες προσφέρουν συνοχή στη συνολική εμπειρία του θεατή. Για τα άτομα με προβλήματα όρασης η συνοχή έχει να κάνει με την περιγραφή της εικόνας και τη σύνδεση που δημιουργείται με τον διάλογο, για άλλους όμως, όπως τα άτομα με διαταραχές αυτιστικού φάσματος (ΔΑΦ), η συνοχή έχει να κάνει με την κατανόηση των μηνυμάτων που εκπέμπονται μέσω των εκφράσεων του προσώπου ή της γλώσσας του σώματος και των συναισθημάτων που «κρύβονται» εκεί.

Γνωρίζουμε ότι τα άτομα με ΔΑΦ έχουν τον δικό τους τρόπο να αντιλαμβάνονται τον κόσμο γύρω τους. Μεταξύ άλλων, έρχονται αντιμέτωπα με δυσκολίες στην

αναγνώριση των συναισθημάτων μέσω των εκφράσεων του προσώπου, της αλλαγής στον τόνο της φωνής και της γλώσσας του σώματος (Baron-Cohen et al., 2001a, b. Hobson, 1986a, b. Yirmiya et al., 1992, όπως αναφέρεται στο Golan et al., 2009:269). Επιπλέον, τα άτομα με ΔΑΦ συνήθως αποφεύγουν την οπτική επαφή (Baron-Cohen et al., 2013:421). Πώς λοιπόν τα άτομα αυτά μπορούν να κατανοήσουν την πλοκή μιας ταινίας και να ταυτιστούν με τους ήρωες και τις περιπέτειές τους αν αδυνατούν να λάβουν τα απαραίτητα ερεθίσματα; Σύμφωνα με τη Frith (2018:3), τα άτομα με ΔΑΦ, παρότι δυσκολεύονται να αντιληφθούν τις κοινωνικές συμβάσεις ή πώς αισθάνονται οι άλλοι, έχουν την ικανότητα να μάθουν με τον δικό τους διαφορετικό τρόπο πώς λειτουργεί ο κόσμος γύρω τους.⁸

Προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσο τα άτομα με ΔΑΦ μπορούν να εκπαιδευτούν στην αναγνώριση συναισθημάτων μέσω των εκφράσεων του προσώπου, οι Golan et al. (2009) δημιούργησαν την παιδική σειρά κινουμένων σχεδίων *The Transporters*. Στη σειρά πρωταγωνιστούν οκτώ χαρακτήρες-οχήματα σταθερής τροχιάς⁹ με πραγματικά ανθρώπινα πρόσωπα ηθοποιών. Η σειρά σχεδιάστηκε αποκλειστικά για παιδιά με ΔΑΦ ώστε να ενισχύσει την κατανόηση και αναγνώριση συναισθημάτων και χρησιμοποιεί αφήγηση αντί για άμεσο διάλογο ώστε να μην αποπροσανατολίζει τους συμμετέχοντες, οι οποίοι τείνουν να επικεντρώνονται στο στόμα του ομιλητή προς αναζήτηση πληροφοριών. Κάθε πεντάλεπτο επεισόδιο κινείται γύρω από ένα συγκεκριμένο συναίσθημα. Για να διαπιστωθεί η αποτελεσματικότητα της σειράς, οι συμμετέχοντες έπρεπε να παρακολουθούν τουλάχιστον τρία επεισόδια την ημέρα για διάστημα τεσσάρων εβδομάδων. Τα αποτελέσματα έδειξαν σημαντική βελτίωση στην αναγνώριση και την κατανόηση των συναισθημάτων που παρουσιάστηκαν μέσω του εκπαιδευτικού προγράμματος στους συμμετέχοντες με αυτισμό υψηλής λειτουργικότητας και σύνδρομο Asperger, αλλά και την ανάπτυξη λεξιλογίου σχετικού με τα συναισθήματα. Επιπλέον, τα παιδιά ήταν σε θέση να εφαρμόσουν τις γνώσεις που έλαβαν πέρα από το καθορισμένο

⁸ Οι δυσκολίες στην αναγνώριση συναισθημάτων αναλύονται στην ενότητα 3.3.

⁹ Η επιλογή οχημάτων σταθερής τροχιάς βασίστηκε στη θεωρία της υπερ-συστηματοποίησης (Baron-Cohen, 2008), σύμφωνα με την οποία τα άτομα με ΔΑΦ νιώθουν πιο άνετα με καταστάσεις που η έκβασή τους είναι προβλέψιμη και βασίζεται σε κανόνες. Για τον λόγο αυτό προτιμάται η χρήση οχημάτων που μπορούν να κινηθούν μόνο προς τα εμπρός ή προς τα πίσω, όπως το τρένο ή το τραμ, και όχι ελεύθερα, όπως το αυτοκίνητο ή το αεροπλάνο.

εκπαιδευτικό υλικό, ακόμη και να αναπτύξουν κοινωνικές δεξιότητες, όπως παρατήρησαν οι γονείς τους.

Οι Young and Posselt (2012) επιχειρούν με τη σειρά τους να διαπιστώσουν κατά πόσο τα άτομα με ΔΑΦ είναι εφικτό να διδαχτούν να αναγνωρίζουν και να καταλαβαίνουν συναισθήματα μέσω της χρήσης υλικού όπως η σειρά *The Transporters* (Golan et al., 2009) σε μικρή ηλικία, αλλά και κατά πόσο αυτό θα μπορούσε να διευκολύνει την ανάπτυξη κοινωνικής συμπεριφοράς και να βελτιώσει τις κοινωνικές συναναστροφές τους. Έτσι, για τις ανάγκες της έρευνάς τους, οι Young and Posselt δημιούργησαν το DVD “Thomas Discovers Emotions”, για το οποίο επιλέχθηκαν επεισόδια της γνωστής παιδικής σειράς “Thomas the Tank Engine”¹⁰ που επικεντρώνονται στα συναισθήματα. Στα συγκεκριμένα επεισόδια, η απεικόνιση των εκφράσεων του προσώπου των χαρακτήρων συνοδεύεται από αφήγηση που εξηγεί το συναίσθημα που εκφράζεται. Οι συμμετέχοντες, ηλικίας 4–8 ετών, χωρίστηκαν τυχαία σε δύο ομάδες. Στην πρώτη ομάδα, με 13 συμμετέχοντες, δόθηκε το DVD *The Transporters* (Golan et al., 2009) και στη δεύτερη, με 12 συμμετέχοντες, το DVD “Thomas Discovers Emotions” (Young & Posselt, 2012) και ζητήθηκε να παρακολουθήσουν τουλάχιστον 3 επεισόδια την ημέρα για τρεις συνεχόμενες εβδομάδες. Τα αποτελέσματα ενισχύουν την αποτελεσματικότητα της σειράς *The Transporters* ως διδακτικό εργαλείο για την αναγνώριση συναισθημάτων και την κοινωνική συμπεριφορά ατόμων με ΔΑΦ. Τα παιδιά που παρακολούθησαν τη σειρά *The Transporters* έδειξαν σημαντική βελτίωση στην αναγνώριση και τον προσδιορισμό βασικών και περίπλοκων εκφράσεων του προσώπου, ωστόσο δεν παρατηρήθηκε αντίστοιχη βελτίωση στην ομάδα παιδιών που παρακολούθησαν το εναλλακτικό DVD. Τέλος, και στις δύο ομάδες παρατηρήθηκε βελτίωση της κοινωνικής συμπεριφοράς των παιδιών, γεγονός που συνιστά ότι έπαιξε σημαντικό ρόλο η βοήθεια και η καθημερινή ενασχόληση των γονέων και όχι το εκπαιδευτικό υλικό αυτό καθαυτό.

Άλλη μία έρευνα, αν και εμπειρική, δείχνει ότι τα άτομα με ΔΑΦ μπορούν να επωφεληθούν από τη χρήση της ΑΠ (Garman, 2011). Το 2010 η Garman πραγματοποίησε έρευνα για λογαριασμό του BBC σχετικά με τις υπηρεσίες προσβασιμότητας που προσέφερε το δίκτυο (IPTV). Η έρευνα απευθυνόταν κυρίως

¹⁰ <<https://www.imdb.com/title/tt0086815/>> (Τελευταία προσπέλαση: 25/03/2020)

σε κοινό με προβλήματα όρασης, ανάμεσα στους συμμετέχοντες όμως υπήρχαν και άτομα με ΔΑΦ. Σύμφωνα με τις εμπειρικές παρατηρήσεις της Garman (2011), η ΑΠ φάνηκε χρήσιμη στους συμμετέχοντες με ΔΑΦ σε σχέση με την αναγνώριση συναισθημάτων, αλλά και την αναγνώριση διαφορετικών προσώπων, και διευκόλυνε τους συμμετέχοντες να παρακολουθήσουν την πλοκή, αφού οι πληροφορίες από το ακουστικό κανάλι λειτούργησαν επικουρικά για εκείνους, και σε συνδυασμό με την εικόνα τους προσέφεραν τη δυνατότητα να αντιληφθούν χρήσιμες πληροφορίες και να τις συνδέσουν μεταξύ τους.

Ορμώμενη από τα εμπειρικά ευρήματα της έρευνας της Garman (2011), η Starr (2018) επικεντρώνεται στο κοινό με ΔΑΦ και ερευνά την προοπτική δημιουργίας σεναρίων προσαρμοσμένων στις ανάγκες ενός κοινού που αντιμετωπίζει προβλήματα γνωστικής προσβασιμότητας. Επιχειρεί να αποδείξει κατά πόσο η δημιουργία σεναρίων ΑΠ που θα επικεντρώνονται στην επισήμανση των συναισθημάτων, αλλά και στην πλαισίωσή τους μέσα στο συγκεκριμένο, μπορεί να φανεί χρήσιμη σε άτομα με ΔΑΦ, και να συγκρίνει την αποτελεσματικότητά της σε σχέση με την κλασική μορφή ΑΠ για άτομα με προβλήματα όρασης και σε σχέση με την απουσία περιγραφής. Η έρευνα της Starr (2018) με συμμετέχοντες παιδιά με ΔΑΦ (υψηλής λειτουργικότητας) δεν κατέστη δυνατό να αποδείξει την υπόθεσή της, εξήγαγε ωστόσο ορισμένα χρήσιμα συμπεράσματα. Τα παιδιά που συμμετείχαν στην έρευνα δεν δυσκολεύτηκαν με την παρουσία της ΑΠ, μερικά εξ' αυτών όμως εξέφρασαν ενόχληση με την ΑΠ για άτομα με προβλήματα όρασης επειδή περιγράφει τη δράση στην οθόνη, κι έτσι θεώρησαν περιττή την επιπλέον πληροφορία από τη στιγμή που ήταν σε θέση να την αντλήσουν μέσω της εικόνας. Το εύρημα αυτό δεν υποστηρίζει την παρατήρηση της Garman (2011) για τη χρησιμότητα της ΑΠ. Ωστόσο, δεν παρατηρήθηκε αντίστοιχη αντίδραση των συμμετεχόντων απέναντι στην ΑΠ κοινωνικο-συναισθηματικής φύσης, δηλ. τα προσαρμοσμένα σενάρια ΑΠ που δημιούργησε η Starr (2018) για τις ανάγκες της έρευνάς της. Τέλος, ορισμένοι συμμετέχοντες αναγνώρισαν ότι η ΑΠ τους βοήθησε να συγκεντρωθούν αλλά και να αντιληφθούν διφορούμενα νοήματα που έκρυβε ο διάλογος.

3. Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος

3.1. Εισαγωγή

Σύμφωνα με την Αμερικανική Ψυχολογική Εταιρεία (American Psychological Association), «οι διαταραχές αυτιστικού φάσματος (ΔΑΦ) αναφέρονται σε μια νευροαναπτυξιακή διαταραχή, η οποία χαρακτηρίζεται από δυσκολίες στην κοινωνική επικοινωνία και τις κοινωνικές συναναστροφές και περιορισμένα και επαναλαμβανόμενα μοτίβα στην συμπεριφορά, τα ενδιαφέροντα και τις δραστηριότητες». Ο όρος «φάσμα» περιγράφει «[...] την ανομοιογένεια στην εμφάνιση και τη σοβαρότητα των συμπτωμάτων, καθώς και στις ικανότητες και τη λειτουργικότητα των ατόμων με ΔΑΦ»¹¹.

Η Frith (2008:4) επισημαίνει πως κάθε άτομο είναι μοναδικό, ωστόσο υπάρχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά που εμφανίζονται τόσο στις ήπιες όσο και στις πιο σοβαρές μορφές ΔΑΦ. Εξηγεί πως τα άτομα με ΔΑΦ μοιράζονται έναν κοινό «πυρήνα», ο οποίος συντίθεται από την αδυναμία τους να εμπλακούν σε κοινωνικές συναναστροφές και από μια γενικότερη χαρακτηριστική «ακαμψία» στη συμπεριφορά.

3.2. Συμπτώματα και διαγνωστικά κριτήρια

Τα αίτια στα οποία οφείλονται οι ΔΑΦ δεν έχουν εντοπιστεί ακριβώς μέχρι σήμερα. Αυτό που γνωρίζουμε ωστόσο είναι ότι παίζουν ρόλο κυρίως γενετικοί αλλά και περιβαλλοντικοί παράγοντες. Οι διαταραχές εμφανίζονται από τους πρώτους μήνες της ζωής του ατόμου και διαρκούν σε όλη του τη ζωή (American Psychiatric Association, 2013).

Σύμφωνα με το Στατιστικό Εγχειρίδιο Διανοητικών Διαταραχών της Αμερικανικής Ψυχιατρικής Εταιρείας (DSM-5, 2013) και τη Διεθνή Ταξινόμηση Νοσημάτων του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (ICD-11, 2018), τα συμπτώματα που πρέπει να συνυπάρχουν ώστε να διαγνωστεί ένα άτομο με ΔΑΦ είναι δυσκολίες στην κοινωνική αλληλεπίδραση, δυσκολίες στην επικοινωνία και στερεοτυπικές, επαναλαμβανόμενες συμπεριφορές, δραστηριότητες και ενδιαφέροντα.

¹¹ <<https://www.apa.org/topics/autism/index>> (Τελευταία προσπέλαση: 28/04/2020)

Ωστόσο, προκειμένου να πραγματοποιηθεί η διάγνωση, κρίνεται απαραίτητη η εμφάνιση συμπτωμάτων από όλες τις παρακάτω κατηγορίες διαγνωστικών κριτηρίων (DSM-5, 2013:50):

A. Σημαντικές δυσκολίες στην κοινωνική επικοινωνία και την κοινωνική αλληλεπίδραση.

Εδώ κατηγοριοποιούνται συμπτώματα όπως:

1. Ελλείματα στην κοινωνική ή συναισθηματική αμοιβαιότητα του ατόμου, όπως μη φυσιολογική κοινωνική προσέγγιση, ελλείματα στην ικανότητα να ξεκινήσει ή να συνεχίσει μια συζήτηση, μειωμένο ενδιαφέρον να μοιραστεί ενδιαφέροντα, συναισθήματα ή να εκφράσει στοργή, δυσκολία να ανταποκριθεί στις κοινωνικές συναναστροφές.
2. Ελλείματα στη μη λεκτική επικοινωνία, όπως αποφυγή κοιτάγματος στα μάτια, δυσκολία κατανόησης της κοινωνικής αλληλεπίδρασης μέσω των εκφράσεων του προσώπου, της γλώσσας του σώματος και της χρήσης χειρονομιών.
3. Δυσκολία του ατόμου να αναπτύξει και να διατηρήσει σχέσεις με τους άλλους, αλλά και δυσκολία στην κατανόηση των προσωπικών σχέσεων, για παράδειγμα, δυσκολία προσαρμογής της συμπεριφοράς του ανάλογα με την κατάσταση, αδυναμία να εμπλακεί σε παιχνίδι που απαιτεί φαντασία, αδυναμία να δημιουργήσει φιλίες, έως και παντελή έλλειψη ενδιαφέροντος να αναπτύξει σχέσεις με συνομήλικούς του.

B. Στερεοτυπικές, επαναλαμβανόμενες συμπεριφορές, δραστηριότητες και ενδιαφέροντα.

Εδώ κατηγοριοποιούνται συμπτώματα όπως:

1. Στερεοτυπικές και επαναλαμβανόμενες κινήσεις, όπως χτύπημα του χεριού, στερεοτυπική και επαναλαμβανόμενη χρήση αντικειμένων, όπως τοποθέτηση παιχνιδιών στη σειρά.
2. Επιμονή διατήρησης μιας συγκεκριμένης ρουτίνας και στερεοτυπική και επαναλαμβανόμενη χρήση της γλώσσας και της μη λεκτικής επικοινωνίας, για παράδειγμα, έντονη δυσφορία σε μικρές αλλαγές, άκαμπτος τρόπος σκέψης,

χρήση συγκεκριμένου τελετουργικού χαιρετισμών, ανάγκη χρήσης της ίδιας διαδρομής ή της κατανάλωσης του ίδιου φαγητού σε καθημερινή βάση.

3. Έντονη ενασχόληση με περιορισμένα και στερεοτυπικά ενδιαφέροντα, τα οποία θεωρούνται μη φυσιολογικά είτε σε ένταση είτε σε συγκέντρωση, για παράδειγμα ασυνήθιστο δέσιμο με αντικείμενα ή επίμονη ενασχόληση με ασυνήθιστα αντικείμενα.
4. Υπερβολική ή μηδενική αντίδραση στην αντίληψη μέσω των αισθήσεων, όπως αδιαφορία απέναντι στον πόνο ή τη θερμοκρασία, και ασυνήθιστη αντίδραση σε αισθητηριακά ερεθίσματα, όπως αρνητική αντίδραση στο άκουσμα συγκεκριμένων ήχων, επίμονο άγγιγμα ή όσφρηση αντικειμένων, ενθουσιασμός για οπτικά ερεθίσματα όπως φώτα και κινήσεις.

Οι ειδικοί σημειώνουν ότι ανάλογα με την ένταση και τη συγκέντρωση των συμπτωμάτων απαιτείται και το αντίστοιχο επίπεδο παρέμβασης. Επιπλέον, οι ΔΑΦ συνήθως συνδέονται και με άλλα προβλήματα τα οποία συνυπάρχουν στο άτομο, μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται η νοητική υστέρηση και η ειδική γλωσσική διαταραχή, η οποία προκαλεί δυσκολίες στην κατανόηση και τη χρήση σύνθετης δομής της γλωσσάς (DSM-5, 2013:58).

3.3. ΔΑΦ και αναγνώριση συναισθημάτων

Σύμφωνα με τον Goleman (1995:28), «έχουμε δύο μυαλά και δύο διαφορετικά είδη ευφυΐας: τη λογική και τη συναισθηματική». Αυτό συνεπάγεται ότι ο τρόπος που αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο γύρω μας, αλλά και τον ίδιο μας τον εαυτό, εξαρτάται και από τα δύο. Η συναισθηματική νοημοσύνη μάς βοηθάει να αποκτήσουμε πρακτικές ικανότητες σε σχέση με την εξερεύνηση του εαυτού μας και των συναισθημάτων μας, την εξερεύνηση κινήτρων, τον αυτοέλεγχο, την αναγνώριση και την κατανόηση των συναισθημάτων των άλλων, ενώ μας προσφέρει τις απαραίτητες δεξιότητες για τη διαχείριση των σχέσεων (Goleman, 1995).

Πέρα από τις δυσκολίες στις κοινωνικές δεξιότητες και την επικοινωνία, τα άτομα με ΔΑΦ δυσκολεύονται να κατανοήσουν την συναισθηματική και ψυχική κατάσταση των άλλων (Golan et al., 2009:269), τις προθέσεις τους, καθώς και να αντιληφθούν ότι δεν μοιράζονται όλοι την ίδια γνώση με εκείνα (Baron-Cohen et al., 2013:184). Εμφανίζουν δηλ. σοβαρά ελλείμματα στη Θεωρία του Νου (Baron-Cohen, Leslie &

Frith, 1985), η οποία μας βοηθάει να προβλέψουμε τη συμπεριφορά των άλλων, να κατανοήσουμε τις πεποιθήσεις, τις προθέσεις και τις επιθυμίες τους, αλλά και να αντιληφθούμε τα συναισθήματά τους, δηλ. στην ουσία να τους καταλάβουμε. Αντίθετα, τα άτομα με ΔΑΦ δυσκολεύονται να μουν στη θέση των άλλων, με αποτέλεσμα να παρουσιάζουν δυσκολίες στην αναγνώριση συναισθημάτων, αλλά και δυσκολίες στη διαχείριση καταστάσεων που απαιτούν την προσαρμογή της συμπεριφοράς τους στην εκάστοτε περίπτωση (LaCava et al. 2007:175).

Παρότι οι περισσότερες νοητικές διεργασίες δεν μπορούν να γίνουν κατανοητές μέσω οπτικών ερεθισμάτων, τα συναισθήματα εκδηλώνονται πολύ συχνά μέσω των εκφράσεων του προσώπου. Σύμφωνα με τον Baron-Cohen (1995), τα παιδιά μπορούν να αναπτύξουν σε σημαντικό βαθμό το «διάβασμα του νου» μόλις συνειδητοποιήσουν ότι οι εκφράσεις αποκαλύπτουν στοιχεία της εσωτερικής συναισθηματικής κατάστασης των άλλων. Τα άτομα με ΔΑΦ δεν φαίνεται ωστόσο να μπορούν να αναπτύξουν αυτή τη δεξιότητα.

Χαρακτηριστικά, η έρευνα των Schulte-Ruther et al. (2011, όπως αναφέρεται στο Baron-Cohen et al., 2013:185), με τη χρήση λειτουργικής μαγνητικής τομογραφίας (fMRI), έδειξε ότι τα άτομα με ΔΑΦ δεν αντιλαμβάνονται τα συναισθήματα μέσω οπτικών ερεθισμάτων κατά τον ίδιο τρόπο με τα άτομα τυπικής ανάπτυξης, αλλά ούτε εκτελούν τις ίδιες νοητικές διεργασίες κατά την επεξεργασία της δικής τους συναισθηματικής κατάστασης. Άλλα ευρήματα υποδεικνύουν ότι τα άτομα με ΔΑΦ επεξεργάζονται τα συναισθήματα των άλλων μέσω μιας πιο προσωπικής προσέγγισης. Στα πλαίσια της έρευνας της Starr (2018:226) με συμμετέχοντες παιδιά με ΔΑΦ, τα παιδιά αυτά κλήθηκαν να αναγνωρίσουν την συναισθηματική κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι πρωταγωνιστές στο οπτικοακουστικό υλικό που τους δόθηκε να παρακολουθήσουν. Οι απαντήσεις που έδωσαν ήταν με βάση το πώς θα ένιωθαν τα ίδια αν βρίσκονταν στη θέση του πρωταγωνιστή, υποθέτοντας ότι και ο πρωταγωνιστής θα πρέπει να νιώθει το ίδιο με εκείνα, γεγονός που επιβεβαιώνει έναν διαφορετικό τρόπο σκέψης και τη χρήση διαφορετικών νοητικών διεργασιών.

Επιπλέον στοιχεία δείχνουν ότι τα άτομα με ΔΑΦ τείνουν να επικεντρώνονται σε μεμονωμένα χαρακτηριστικά του προσώπου και να δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στο στόμα, ενώ τα άτομα τυπικής ανάπτυξης επεξεργάζονται συνολικά ένα πρόσωπο και παρατηρούν ιδιαίτερα τα μάτια (Wolf et al., 2008:330). Ίσως η αποφυγή οπτικής

επαφής να μπορεί να εξηγήσει ως κάποιο βαθμό τη δυσκολία των ατόμων με ΔΑΦ να αναγνωρίσουν συναισθήματα και να αντλήσουν πληροφορίες σχετικά με το πώς αισθάνονται οι άλλοι (Golan et al., 2009:270). Όπως αναφέρουν οι Baron-Cohen et al. (1997:328), πολλές πληροφορίες για την ψυχική κατάσταση ενός ατόμου κρύβονται στη «γλώσσα των ματιών». Τα άτομα με ΔΑΦ όμως δεν μπορούν να αντλήσουν τις πληροφορίες αυτές με τρόπο που να τους επιτρέπει να αποκωδικοποιούν μηνύματα.

Κατά συνέπεια, τα σημαντικά ελλείμματα στη Θεωρία του Νου, η περιορισμένη στροφή της προσοχής στο πρόσωπο των άλλων και ο ιδιαίτερος τρόπος επεξεργασίας των συναισθηματικών στοιχείων συνθέτουν τις δυσκολίες στην αναγνώριση συναισθημάτων που εμφανίζουν τα άτομα με ΔΑΦ (Young & Posselt, 2012:985).

4. Ακουστική περιγραφή της ταινίας «Φερδινάνδος»

4.1. Δημιουργία σεναρίου ακουστικής περιγραφής

Για την προετοιμασία του σεναρίου της ΑΠ της ταινίας «Φερδινάνδος» εστιάσαμε σε διαθέσιμα εργαλεία, όπως οι υπάρχουσες κατευθυντήριες γραμμές για τη δημιουργία της ΑΠ (ITC, 2000. Snyder, 2005. Georgakopoulou, 2010. Fryer, 2016). Σε πρώτο χρόνο, μας απασχόλησαν ερωτήματα όπως *τι* θα πρέπει να συμπεριλάβουμε στην ΑΠ, *πώς* θα το περιγράψουμε και *πότε*. Προσπαθώντας να απαντήσουμε σε αυτά, προέκυψαν παραπάνω προβληματισμοί, όπως το ζήτημα της αντικειμενικότητας της περιγραφής. Σε δεύτερο χρόνο, μας απασχόλησαν οι ιδιαιτερότητες του κοινού με ΔΑΦ, καθώς όλες οι διαθέσιμες οδηγίες για τη δημιουργία της ΑΠ στοχεύουν στη δημιουργία σεναρίων ΑΠ για κοινό που αντιμετωπίζει προβλήματα όρασης. Η έλλειψη επαρκούς βιβλιογραφίας οδήγησε σε μια εμπειρική προσέγγιση διαφόρων σημείων του σεναρίου, τα οποία αναλύονται παρακάτω.

4.1.1. Τι, πώς, πότε;

Ο καθένας από εμάς αντιλαμβάνεται διαφορετικά τις πληροφορίες που αντλεί από τον κόσμο γύρω του, έτσι δεν είναι εύκολο να καταλήξουμε στο ποιες οπτικές πληροφορίες θα έπρεπε να συμπεριληφθούν στο σενάριο της ΑΠ και ποιες όχι.

Δεν είναι αυταπόδεικτο σε ποια οπτική πληροφορία θα στρέψει την προσοχή του ο θεατής και ποια θα επιλέξει να περιγράψει ο δημιουργός της ακουστικής περιγραφής. Η οπτική αντίληψη έχει ενεργό, διερευνητικό, δημιουργικό και άκρως επιλεκτικό

χαρακτήρα. Η επεξεργασία του οπτικού περιεχομένου αφορά εν μέρει την εικόνα και τα σημεία της και εν μέρει τις εικόνες που δημιουργούνται στο μυαλό του θεατή, οι οποίες στηρίζονται στις μέχρι τώρα εμπειρίες του. Οι θεατές επεξεργάζονται αυτό που βλέπουν, επιλέγουν ορισμένες πτυχές του και συμπληρώνουν τις υπόλοιπες βασιζόμενοι στις προσδοκίες, τις γνώσεις και τις εμπειρίες τους.

Holsanova (2014b, στο Holsanova, 2016:52)

Σκεπτόμενοι λοιπόν τι θα πρέπει να συμπεριληφθεί στο σενάριο της ΑΠ, συμβουλευτήκαμε τις υπάρχουσες οδηγίες (ITC, 2000. Snyder, 2005. Georgakopoulou, 2010. Fryer, 2016) και καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι η κάθε σκηνή που περιγράφεται θα πρέπει να περιέχει τέσσερις βασικές πληροφορίες, «πότε», «πού», «ποιος» και «τι» (ITC, 2000:14). Αφού εντάξαμε αυτές τις κατηγορίες πληροφοριών στο σενάριο της ΑΠ, ιεραρχήσαμε όλες τις υπόλοιπες πληροφορίες με βάση το πόσο σημαντικές είναι για την πλοκή και την εξέλιξη των χαρακτήρων. Η ιεράρχηση των πληροφοριών προϋποθέτει εξοικείωση με το οπτικοακουστικό κείμενο ώστε να εντοπιστούν τα σημαντικά στοιχεία για την εξέλιξη της πλοκής και των χαρακτήρων και να διαχωριστούν τα ουσιώδη από τα επουσιώδη. Για παράδειγμα, στην ταινία «Φερδινάνδος» η αγάπη του Φερδινάνδου για τα λουλούδια είναι γνώρισμα του χαρακτήρα του, κατά συνέπεια, τα λουλούδια θα πρέπει να περιγράφονται όταν εμφανίζονται στην οθόνη επειδή τονίζουν ένα στοιχείο της προσωπικότητάς του. Συμβολίζουν την ευαισθησία του Φερδινάνδου, η οποία είναι το βασικότερο γνώρισμα του χαρακτήρα του και εξηγεί κατά πολύ τον τρόπο συμπεριφοράς του και τις αποφάσεις που παίρνει. Ένα δεύτερο παράδειγμα είναι η πλαστική μαργαρίτα που παίζει μουσική. Αρχικά μπορεί να φάνηκε ασήμαντο να περιγράψουμε λεπτομερώς ένα διακοσμητικό αντικείμενο, στη συνέχεια όμως βλέπουμε πόσο πολύ θέλει να το αποκτήσει ένας από τους ήρωες της ταινίας, ο σκαντζόχοιρος Τέσσερα. Ο Φερδινάνδος καταφέρνει να πείσει τους σκαντζόχοιρους να τον βοηθήσουν να δραπετεύσει από «το σπίτι του ταύρου» και κερδίζει την εύνοιά τους χαρίζοντας στον Τέσσερα την πλαστική μαργαρίτα που τόσο επιθυμεί, στοιχείο σημαντικό για την εξέλιξη της πλοκής.

Δεδομένου όμως ότι η έρευνά μας βασίζεται στην περιγραφή συναισθημάτων, οδηγηθήκαμε σε έναν βασικό προβληματισμό περί αντικειμενικότητας. Αναρωτηθήκαμε λοιπόν αν θα πρέπει να γίνει η περιγραφή των συναισθημάτων, όπως αυτά γίνονται αντιληπτά μέσα από το συγκεκριμένο, ή αν θα ήταν προτιμότερο να

εστιάζουμε καθαρά και μόνο σε ό,τι βλέπουμε στην εικόνα ώστε να μην θεωρηθεί υποκειμενική η περιγραφή.

Όπως ο μεταφραστής είναι την ίδια στιγμή αναγνώστης, έτσι και ο δημιουργός της ΑΠ είναι ταυτόχρονα θεατής. Συνεπώς θα πρέπει να δεχτούμε ότι η ΑΠ μιας ταινίας περιλαμβάνει αναγκαστικά την ματιά του δημιουργού της και τη δική του ερμηνεία ως θεατή, αλλά και ότι κανένας δεν παρακολουθεί ακριβώς την ίδια ταινία με τους άλλους (Remael et al., 2015:16), αφού δύο άτομα που παρακολουθούν την ίδια σκηνή δεν σημαίνει ότι θα παρατηρήσουν τις ίδιες λεπτομέρειες (Benecke, 2004:79). Αυτό δεν συνεπάγεται ωστόσο ότι είναι αποδεκτή μια αμιγώς υποκειμενική ματιά στην δημιουργία σεναρίων ΑΠ αλλά ότι θα πρέπει να αναγνωρίσουμε τον περιορισμό της αντικειμενικής περιγραφής, και την υποκειμενικότητα που αναπόφευκτα κρύβει μέσα της, και να πορευθούμε παράλληλα, όσο είναι δυνατό, με το πρωτότυπο οπτικοακουστικό κείμενο.

Εν συνεχεία, φτάνουμε στο πώς θα μετατρέψουμε τα οπτικά στοιχεία σε λεκτικά. Χειρονομίες, εκφράσεις του προσώπου και κινήσεις πρέπει να ενταχθούν στην περιγραφή, αλλά με ποιο τρόπο; Θα πρέπει να διατηρήσουμε μια αυστηρά περιγραφική δομή (π.χ. «ανοίγει διάπλατα τα μάτια της») ή θα πρέπει να δώσουμε μια ερμηνεία της λειτουργίας της εκάστοτε μη λεκτικής συμπεριφοράς (π.χ. «κοιτάζει έκπληκτη») (Holsanova, 2016:53); Η Mazur (2014:187) προτείνει ορισμένες στρατηγικές για την περιγραφή των εκφράσεων του προσώπου και των χειρονομιών, όπως η κυριολεξία, η επεξήγηση, η γενίκευση και η απαλοιφή, αλλά και ο συνδυασμός δύο ή περισσότερων στρατηγικών ταυτόχρονα. Ωστόσο, η κυριολεξία ενδέχεται να έχει διαφορετική σημασία για τον καθένα, πράγμα που μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η περιγραφή των εκφράσεων του προσώπου είναι κι αυτή υποκειμενική επειδή δεν είναι πάντα εύκολο να τις ερμηνεύσουμε (Fryer, 2016:157). Όπως παρατηρεί η Holsanova (2016:53), «μια ‘αντικειμενική’ ΑΠ είναι προβληματική αν λάβουμε υπόψιν το εύρος των ατομικών και εννοιολογικών παραγόντων που επηρεάζουν τον τρόπο που εστιάζουμε την προσοχή μας, επιλέγουμε τις σχετικές πληροφορίες και περιγράφουμε μια σκηνή».

Επιπλέον, ο βασικός σκοπός της μελέτης μας, η περιγραφή των συναισθημάτων, εμπίπτει κι αυτή στο δίπολο αντικειμενικότητας–υποκειμενικότητας. Σύμφωνα με τους Vercauteren and Orero (2013:192), ορισμένα συναισθήματα μπορούν να γίνουν

ευκολότερα αντιληπτά από την πλειοψηφία των θεατών, χωρίς να τίθεται θέμα μη αντικειμενικής περιγραφής τους. Ωστόσο, η υπερβολική αντικειμενικότητα ενδέχεται να μπερδέψει τον θεατή, καθιστώντας δύσκολο για εκείνον να καταλάβει ποιο ακριβώς συναίσθημα προσπαθούμε να του περιγράψουμε (Vercauteren & Orero, 2013:193). Για τον λόγο αυτό, στο σενάριο γίνεται χρήση περιγραφικών εκφράσεων όπως «δάκρυα κυλούν από τα μάτια της», καθώς θεωρούμε πως μπορεί να γίνει εύκολα ο συσχετισμός των δακρύων με το συναίσθημα της λύπης. Σε άλλες περιπτώσεις όμως θεωρήσαμε ότι θα πρέπει να ερμηνεύσουμε τα μη λεκτικά νοήματα που αντλούνται από την συμπεριφορά των ηρώων. Για παράδειγμα, στη σκηνή που ο Φερδινάνδος οδηγείται χωρίς τη θέλησή του στην αρένα, η φίλη του η Λούπε τού ζητάει να μην τα παρατήσει και να παλέψει για τη ζωή του. Η Λούπε είναι συναισθηματικά φορτισμένη επειδή γνωρίζει πως αυτό που του ζητάει είναι ενάντια στα πιστεύω του και ότι είναι μάλλον απίθανο να ακολουθήσει τη συμβουλή της. Του μιλάει σαν να τον αποχαιρετά και η συγκίνησή της γίνεται αντιληπτή από ένα μη λεκτικό στοιχείο, τον τόνο της φωνής της. Όμως απευθυνόμαστε σε παιδιά και δεν είναι ξεκάθαρο αν η συγκίνηση θα μπορούσε να γίνει αντιληπτή μέσα από την αλλαγή στον τόνο της φωνής της ηρωίδας, οπότε προτιμήσαμε να ερμηνεύσουμε την αντίδραση της Λούπε και την ψυχολογική της κατάσταση με τη φράση «τον συμβουλεύει συγκινημένη».

Παίρνοντας λοιπόν ως δεδομένο ότι η έκφραση ενός συναισθήματος βρίσκεται μέσα σε ένα δομημένο συγκείμενο (Feng & O'Halloran, 2012:2068) και εξαρτάται άμεσα από τον διάλογο αλλά και από ό,τι προηγείται και έπεται, θεωρούμε ότι τα συναισθήματα που περιγράφονται στην ΑΠ της ταινίας «Φερδινάνδος» δεν μπορεί να απέχουν πολύ από εκείνα που σκόπευε εξ αρχής να περάσει στο κοινό ο δημιουργός της, αφού, λόγω της ίδιας της φύσης της, η ταινία δεν κρύβει διαφορούμενα νοήματα που μένουν ανοιχτά σε ερμηνεία και ενδέχεται να οδηγήσουν σε αντικειμενικές προσεγγίσεις.

Τέλος, η φύση της ΑΠ από μόνη της θέτει σημαντικούς χρονικούς περιορισμούς. Από τη στιγμή που δεν πρέπει να καλύπτεται ο αρχικός διάλογος, εγείρονται ερωτήματα σχετικά με το *πότε* θα πρέπει να μιλάει ο αφηγητής (Holsanova, 2016:51). Η περιγραφή πρέπει να εισάγεται ανάμεσα στους διαλόγους και ιδανικά δεν πρέπει να καλύπτει καθόλου τον αρχικό διάλογο, αυτό δεν σημαίνει όμως ότι έχουμε την ελευθερία να καλύψουμε με περιγραφή οποιοδήποτε σημείο της ταινίας δεν έχει

διάλογο. Η σιωπή αποτελεί πολλές φορές αναπόσπαστο κομμάτι του ηχητικού αρχείου της ταινίας και παίζει καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη της ιστορίας, οπότε πρέπει να παραμείνει (Fryer, 2016:33). Το ίδιο ισχύει και για τα ηχητικά εφέ και τη μουσική. Η ταινία «Φερδινάνδος» δεν έθεσε ωστόσο τέτοιου είδους προβλήματα. Επιπλέον, οι περισσότερες οδηγίες για την ΑΠ δεν ενθαρρύνουν την αποκάλυψη των ονομάτων των χαρακτήρων από τον αφηγητή πριν αυτοί συστηθούν μέσα από το σενάριο της ταινίας, πράγμα που ακολουθήσαμε στη συγγραφή του σεναρίου (ITC, 2000), όπως επίσης φροντίσαμε να περιγράψουμε οποιοδήποτε στοιχείο έκπληξης μόνο αφότου αποκαλυφθεί μέσα από την πλοκή (Holsanova, 2016:54). Κάθε οπτικοακουστικό κείμενο όμως είναι διαφορετικό και παρουσιάζει τις δικές του δυσκολίες, για τον λόγο αυτό χρειάστηκαν πολλές εμπειρικές δοκιμές ώσπου να βγει ένα ικανοποιητικό αποτέλεσμα ως προς τον χρονισμό του σεναρίου, αλλά και μεταγενέστερες αλλαγές κατά τη διάρκεια της ηχογράφησης, πριν καταλήξουμε στο τελική μορφή του σεναρίου της ΑΠ.

4.1.2. Δυσκολίες αναφορικά με το κοινό

Αφού προσπαθήσαμε να βρούμε λύσεις στα βασικότερα προβλήματα που προκύπτουν κατά τη δημιουργία σεναρίων ΑΠ, έπρεπε να οριοθετήσουμε το κοινό της έρευνας. Η αρχική επιδίωξη, η οποία οδήγησε στην επιλογή της συγκεκριμένης ταινίας, ήταν να απευθυνθούμε σε παιδιά σχολικής ηλικίας. Για τον λόγο αυτό, το σενάριο της ΑΠ γράφτηκε στην ελληνική γλώσσα για την μεταγλωττισμένη έκδοση της ταινίας «Φερδινάνδος» (2017), καθώς η πλειοψηφία των παιδιών έχει μεγαλύτερο βαθμό εξοικείωσης με το οπτικοακουστικό υλικό στη μητρική τους γλώσσα. Από την άλλη πλευρά, αν επρόκειτο να κρατήσουμε την πρωτότυπη εκδοχή της ταινίας, η ΑΠ θα έπρεπε να είναι επίσης στα αγγλικά, πράγμα που θα καθιστούσε δυσκολότερη την εύρεση κοινού για την διεξαγωγή της έρευνας. Μια λύση που θα επέτρεπε να παραμείνουν οι πρωτότυποι διάλογοι στα αγγλικά είναι η χρήση ακουστικών υποτίτλων σε συνδυασμό με την ΑΠ, το αποτέλεσμα όμως θα ήταν πολύ κουραστικό για ένα κοινό που δεν αντιμετωπίζει προβλήματα όρασης, πόσο μάλλον για το κοινό με ΔΑΦ, και εκ των πραγμάτων δεν θα εξυπηρετούσε τον σκοπό της έρευνας.

Το γεγονός όμως ότι η ΑΠ προορίζεται για κοινό με προβλήματα όρασης έφερε στην επιφάνεια έναν ακόμη προβληματισμό, ότι είναι πιθανό τα άτομα με ΔΑΦ να θεωρήσουν εκνευριστική την παρουσία μια φωνής που περιγράφει τα ίδια γεγονότα

που διαδραματίζονται στην οθόνη μπροστά τους. Ωστόσο, κατά την περίοδο προετοιμασίας του σεναρίου δεν κατέστη δυνατό να βρεθεί κατάλληλη μεθοδολογία που θα μπορούσε να υποστηρίξει μια εναλλακτική προσέγγιση της ΑΠ που να απευθύνεται σε διαφορετικό κοινό, κατά συνέπεια θεωρήθηκε σκόπιμο να εστιάσουμε στις κατευθυντήριες γραμμές για την ΑΠ (ITC, 2000. Snyder, 2005. Fryer, 2016), και πιο συγκεκριμένα στις οδηγίες για την ελληνική γλώσσα (Georgakopoulou, 2010), και να προσπαθήσουμε να τις εφαρμόσουμε στον βαθμό που θα μας το επέτρεπε το οπτικοακουστικό κείμενο που είχαμε να διαχειριστούμε.

Φτάνοντας στο σημείο όπου έπρεπε να καμφθούν οι δυσκολίες που προέκυψαν και να βρεθούν λύσεις για τους παραπάνω προβληματισμούς, χρειάστηκε να απομακρυνθούμε από τις οδηγίες και να προσεγγίσουμε το σενάριο πιο ελεύθερα. Για τον λόγο αυτό αποφασίσαμε ότι δεν θα περιγράψουμε μόνο τις λεπτομέρειες της δράσης που θεωρήσαμε σημαντικές, αλλά ότι θα δοθεί αντίστοιχη σημασία στη συναισθηματική διάσταση των όσων διαδραματίζονται στην οθόνη και στον αντίκτυπο που έχουν στην ψυχική και συναισθηματική κατάσταση των ηρώων, ειδικότερα από την στιγμή που η περιγραφή προορίζεται για άτομα με ΔΑΦ, τα οποία γνωρίζουμε ότι αντιμετωπίζουν δυσκολίες σε αυτό το κομμάτι.

Η αναγνώριση της συναισθηματικής κατάστασης των ηρώων εμπεριέχει ακόμη μια δυσκολία: έχουμε να κάνουμε με τρισδιάστατα κινούμενα σχέδια, τα οποία αναπαριστούν κατά κύριο λόγο ζώα. Οι ανθρώπινες εκφράσεις που αποδίδονται στα πρόσωπά τους, η γλώσσα του σώματός τους, το λεξιλόγιο που χρησιμοποιούν και ο τρόπος που μιλούν κάνουν αντιληπτά τα διαφορετικά στοιχεία του χαρακτήρα τους, δημιουργώντας έτσι με συνοπτικές διαδικασίες μια γενική ιδέα για την προσωπικότητα του κάθε ήρωα, πράγμα σύνηθες στις ταινίες που ο χρόνος είναι ούτως ή άλλως περιορισμένος (Vercauteren & Orero, 2013:189). Θεωρήσαμε λοιπόν αναγκαίο να δώσουμε έμφαση σε αυτά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε ήρωα μέσω της περιγραφής, ειδικότερα λόγω της ιδιαιτερότητας με την οποία επεξεργάζονται αυτές τις πληροφορίες τα άτομα με ΔΑΦ.

4.1.3. Συγγραφή σεναρίου

Για τη δημιουργία του σεναρίου της ΑΠ ακολουθήθηκαν οι οδηγίες της Georgakopoulou (2010) αναφορικά με την περιγραφή του τόπου, του χρόνου και των προσώπων. Έχοντας ως σκέψη ότι θα ήταν ευκολότερο να στραφεί η προσοχή των

παιδιών προς ορισμένα σημαντικά σημεία για την πλοκή, αποφασίσαμε να συμπεριλάβουμε στο σενάριο την περιγραφή των χρωμάτων και των κατευθύνσεων, αλλά και όλα τα στοιχεία γραπτού λόγου που εμφανίζονται στην οθόνη, όπως πινακίδες και επιγραφές. Επιπλέον, επιλέξαμε να περιγράψουμε τον «χαριτωμένο» σχεδιασμό των χαρακτήρων, αφού πρόκειται για ταινία κινουμένων σχεδίων (ITC, 2000:29). Όταν, για παράδειγμα, εμφανίζεται για πρώτη φορά στην οθόνη ο Φερδινάνδος, ο αφηγητής τον περιγράφει ως «ένα μαύρο ταυράκι με καλοσυνάτα μπλε μάτια», ενισχύοντας με τη χρήση του υποκοριστικού τη χαριτωμένη εικόνα που βλέπουμε στην οθόνη.

Πιο συγκεκριμένα, το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται είναι καθημερινό και απλό, χωρίς στοιχεία αργκό. Ως προς τη συντακτική δομή, χρησιμοποιούνται μικρές κύριες προτάσεις και σύνδεσμοι ώστε να αποφευχθεί η χρήση δευτερευουσών προτάσεων και να εξοικονομήσουμε πολύτιμο χρόνο στην περιγραφή, παρότι η χρήση τους είναι πολύ συνηθισμένη στα ελληνικά (Georgakopoulou, 2010:106). Επιπλέον, σύμφωνα με την παρατήρηση του Vandaele (2012:90) ότι «υπάρχουν πάντα δύο χρονοδιαγράμματα που αλληλεπιδρούν στην αφήγηση, το χρονοδιάγραμμα της δράσης και το χρονοδιάγραμμα της αφήγησης της δράσης», η περιγραφή γίνεται σε χρόνο Ενεστώτα ώστε να ενταθεί η αίσθηση ότι η δράση στην εικόνα και η αφήγηση συνυπάρχουν και αλληλεπιδρούν.

Για την περιγραφή της δράσης χρησιμοποιήσαμε απλή γλώσσα και αρκεστήκαμε σε ό,τι γίνεται αντιληπτό μέσω της εικόνας, χωρίς να προσπαθήσουμε να εξάγουμε συμπεράσματα που θα μπορούσαν να κατευθύνουν το κοινό (Snyder, 2005). Όσον αφορά την περιγραφή συναισθημάτων, παρότι κινηθήκαμε με μεγαλύτερη ελευθερία, αφού κατά περίπτωση γίνεται ξεκάθαρη αναφορά σε αυτά, θεωρούμε ότι η περιγραφή τους παρέμεινε αντικειμενική σύμφωνα με το συγκεκριμένο μέσα στο οποίο συναντάται το καθένα από αυτά.

Τέλος, όσο αφηρημένη έννοια κι αν θεωρείται η απόδοση νοήματος γενικότερα, οι εμπειρίες μας και το νόημά τους βασίζονται στο σώμα μας. Το σώμα μας είναι η επαφή μας με τον κόσμο που μας περιβάλλει και η πραγματικότητα του καθένα από εμάς διαμορφώνεται από τα μοτίβα της κίνησης του σώματός μας, τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε τον χώρο και τον χρόνο και τις μορφές της αλληλεπίδρασής μας με τα αντικείμενα που μας περιβάλλουν (Johnson, 1987). Και είναι αυτές οι σωματικές

εμπειρίες που μας βοηθούν να σκεφτούμε, αλλά και να αντιληφθούμε τόσο οπτικές όσο και γλωσσικές πληροφορίες (Holsanova, 2016: 63-64). Η ανθρώπινη σκέψη συνδέεται άμεσα με τις σωματικές μας εμπειρίες, το σώμα μάς βοηθάει να σκεφτούμε και η γνωστική διεργασία σωματοποιείται. Οι σκέψεις αυτές μας ώθησαν να περιγράψουμε τις κινήσεις και την αλληλεπίδραση με το περιβάλλον με έναν αρκετά «οπτικό» τρόπο, παρότι απευθυνόμαστε σε κοινό που κανονικά δεν χρειάζεται αυτές τις πληροφορίες, θεωρήσαμε όμως ότι μια τέτοιου είδους περιγραφή θα συνέβαλε στην καλύτερη κατανόηση του υλικού.

4.2. Ηχογράφηση ΑΠ

Το στάδιο της ηχογράφησης της ΑΠ υπήρξε επίσης πρόκληση καθώς η ταινία «Φερδινάνδος» περιέχει πολλές σκηνές δράσης με γρήγορες εναλλαγές στην εικόνα. Για τον λόγο αυτό, το τέμπο της περιγραφής είναι γρήγορο στα σημεία της δράσης (ITC, 2000:29), η μουσική ακούγεται ταυτόχρονα σε χαμηλή ένταση και έχει διατηρηθεί ακέραιο το αρχικό ηχητικό αρχείο.

Σύμφωνα με τις ισχύουσες νόρμες της ΑΠ, προτιμήθηκε η περιγραφή σε ουδέτερο τόνο (ITC, 2000:10). Για να καταλήξουμε όμως στο ουδέτερο ύφος της περιγραφής που τελικά ακολουθήθηκε, η διαδικασία ήταν περισσότερο εμπειρική. Μέσα από ψηφιακές πλατφόρμες ψυχαγωγίας (Netflix, Apple TV) παρακολουθήσαμε ταινίες κινουμένων σχεδίων με τη συνοδεία ΑΠ στην αγγλική γλώσσα, αφού η ΑΠ στα ελληνικά προς το παρόν δεν υποστηρίζεται. Συγκρίνοντάς τες, παρατηρήσαμε μία κοινή προσέγγιση· ο αφηγητής περιγράφει με ουδέτερο τόνο τα γεγονότα που διαδραματίζονται στην οθόνη, χωρίς καμία συναισθηματική εμπλοκή σε αυτά. Πέρα όμως από αυτή την εμπειρική παρατήρηση, ο κύριος λόγος που μας οδήγησε στην ουδέτερη περιγραφή είναι ότι είχαμε στη διάθεσή μας ερασιτέχνη αφηγητή, για τον λόγο αυτό η δυνατότητα προσαρμογής του ύφους ανάλογα με τη σκηνή δεν κατέστη δυνατή, παρότι αυτή ήταν η αρχική μας επιδίωξη (Snyder, 2014:47).

5. Έρευνα πρόσληψης

5.1. Σκοπός της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας ερευνητικής προσπάθειας είναι να διαπιστωθεί αν η ΑΠ μπορεί όντως να χρησιμεύσει στο ιδιαίτερο, όπως είδαμε παραπάνω, κοινό με ΔΑΦ, και πιο συγκεκριμένα κατά πόσο είναι δυνατό να βοηθήσει τα άτομα αυτά να

αναγνωρίσουν συναισθήματα μέσω των εκφράσεων του προσώπου ή της γλώσσας του σώματος. Προκειμένου να καταλήξουμε σε ορισμένα συμπεράσματα, κρίθηκε σκόπιμο να πραγματοποιηθεί μια πιλοτική έρευνα με τη συμμετοχή παιδιών με ΔΑΦ, κατά την οποία προβλήθηκαν αποσπάσματα της ταινίας κινουμένων σχεδίων «Φερδινάνδος» (2017) με και χωρίς ΑΠ σε δύο ομάδες με περιορισμένο αριθμό συμμετεχόντων. Μετά την προβολή, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να απαντήσουν ανώνυμα σε ένα ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις κλειστού και ανοιχτού τύπου ώστε να μπορεί να γίνει μία πρώτη αξιολόγηση της χρησιμότητας της ΑΠ για το συγκεκριμένο κοινό.

5.2. Συμμετέχοντες

Στην πιλοτική έρευνα έλαβαν μέρος 6 αγόρια με ΔΑΦ, ηλικίας 7-12 ετών. Όλα τα παιδιά έχουν κατώτερο έως μέσο φυσιολογικό επίπεδο νοητικής λειτουργίας (85-100) μη λεκτικής νοημοσύνης, σύμφωνα με το τεστ Raven's (Raven's Coloured Progressive Matrices, Pearson), το οποίο αξιολογεί την γνωστική ανάπτυξη του ατόμου εξετάζοντας την επαγωγική του ικανότητα και την ικανότητα να αποθηκεύει και να αναπαράγει πληροφορίες.

Τα παιδιά που συμμετείχαν δεν είχαν παρακολουθήσει την ταινία στο παρελθόν, πράγμα σημαντικό για τη διεξαγωγή της έρευνας, καθώς διασφαλίστηκε ως έναν βαθμό ότι οι απαντήσεις που έδωσαν μετά την προβολή ήταν αυθόρμητες και ότι δεν υπήρχε επιρροή τρίτων, όπως γονείς ή αδέρφια που μπορεί να είχαν παρακολουθήσει την ταινία μαζί τους.

Οι συμμετέχοντες βρέθηκαν στον χώρο της προβολής με την συγκατάθεση των κηδεμόνων τους, οι οποίοι υπέγραψαν έντυπο συγκατάθεσης, και η ανωνυμία τους διασφαλίστηκε καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας και της αξιολόγησης των αποτελεσμάτων.

5.3. Υλικό

5.3.1. Οπτικοακουστικό υλικό

Λόγω της μεγάλης διάρκειας της ταινίας «Φερδινάνδος» και του περιορισμένου χρόνου που είχαμε στη διάθεσή μας, επιλέξαμε να προβληθούν τέσσερα αποσπάσματα διάρκειας 3:28, 3:66, 1:40 και 3:42 λεπτών. Έτσι, δημιουργήθηκαν δύο νέα βίντεο,

στα οποία προβάλλονται διαδοχικά τα αποσπάσματα, με μια παύση περίπου 10 δευτερολέπτων μεταξύ τους ώστε να είναι ξεκάθαρο ότι πρόκειται για διαφορετικές σκηνές και όχι για ενιαίο πρόγραμμα. Το πρώτο βίντεο περιείχε ενσωματωμένο το αρχείο της ΑΠ, ενώ το δεύτερο περιείχε τα ίδια αποσπάσματα αλλά μόνο με το πρωτότυπο ηχητικό αρχείο της ταινίας.

Σε κάθε μία από τις τέσσερις σκηνές που επιλέχθηκαν υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ δύο τουλάχιστον χαρακτήρων, η συναισθηματική κατάσταση των οποίων αποτυπώνεται ξεκάθαρα στις εκφράσεις του προσώπου, στις κινήσεις και στις αλλαγές στον τόνο της φωνής. Τα βασικά συναισθήματα που αποτυπώνονται στα αποσπάσματα είναι χαρά, λύπη, θυμός και φόβος (Ekman & Friesen, 1969).

Θα πρέπει να σημειωθεί επίσης ότι πριν την προβολή του βίντεο οι συμμετέχοντες άκουσαν ένα ηχητικό απόσπασμα με μια μικρή εισαγωγή της ταινίας «Φερδινάνδος», διάρκειας 1:12 λεπτών. Η χρήση της ακουστικής εισαγωγής κρίθηκε απαραίτητη προκειμένου να γίνει κατανοητή η πλοκή και να συστηθούν οι χαρακτήρες, αφού δεν θα ήταν δυνατό να αντλήσουν διαφορετικά οι συμμετέχοντες τις απαραίτητες πληροφορίες μέσω της πλοκής.

5.3.2. Ερωτηματολόγιο

Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε περιλαμβάνει συνολικά 16 ερωτήσεις, 11 κλειστού και 5 ανοιχτού τύπου. Οι ερωτήσεις κλειστού τύπου αφορούν στην αναγνώριση των συναισθημάτων και σκοπός τους είναι να αξιολογηθεί κατά πόσο οι συμμετέχοντες μπορούν να προσδιορίσουν και να ονομάσουν το συναίσθημα που γίνεται αντιληπτό μέσω του ήχου και της εικόνας στα αποσπάσματα που προβλήθηκαν (Balconi et al., 2012:196). Τα συναισθήματα που δώσαμε ως επιλογές είναι χαρά, λύπη, θυμός και φόβος, ενώ προστέθηκε η επιλογή άλλο ώστε να μπορούν οι συμμετέχοντες να προσθέσουν τις δικές τους παρατηρήσεις. Οι επιλογές των συναισθημάτων είναι μια απλουστευμένη μορφή της ταξινόμησης των βασικών συναισθημάτων από τους Ekman and Friesen (1969). Ένα παράδειγμα ερώτησης κλειστού τύπου είναι: «Πώς πιστεύεις ότι νιώθει ο Φερδινάνδος όταν επιλέγουν τον μπαμπά του για τις ταυρομαχίες; ☐ Χαρά ☐ Λύπη ☐ Θυμό ☐ Φόβο ☐ Άλλο συναίσθημα (ποιο)».

Στις ερωτήσεις ανοιχτού τύπου οι συμμετέχοντες καλούνται να περιγράψουν με δικά τους λόγια τις καταστάσεις που βιώνουν οι χαρακτήρες στις σκηνές που

παρακολούθησαν και να σκεφτούν τι θα έκαναν εκείνοι αν βρίσκονταν στη θέση τους. Σκοπός των ερωτήσεων ανοιχτού τύπου είναι να αξιολογηθεί κατά πόσο οι συμμετέχοντες είναι σε θέση να αντιληφθούν τη σύνδεση των συναισθημάτων με έννοιες όπως η φιλία ή η αγάπη, αλλά και κατά πόσο μπορούν να καταλάβουν πώς νιώθουν οι άλλοι μέσα σε μία συγκεκριμένη κατάσταση. Ένα παράδειγμα ερώτησης ανοιχτού τύπου είναι: «Στον σιδηροδρομικό σταθμό, ο Φερδινάνδος βοηθάει τους φίλους του να ξεφύγουν από τον Μορένο κι εκείνος μένει πίσω. Γιατί πιστεύεις ότι το κάνει αυτό;»

5.4. Διαδικασία

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, πριν από την έναρξη της διαδικασίας ζητήθηκε από τους κηδεμόνες των συμμετεχόντων να υπογράψουν το έντυπο συγκατάθεσης που μοιράστηκε, το οποίο εξηγεί λεπτομερώς τη διαδικασία και τον σκοπό της έρευνας.

Οι συμμετέχοντες χωρίστηκαν σε δύο ομάδες των τριών ατόμων, την ομάδα Α και την ομάδα Β. Η κάθε ομάδα είχε στη διάθεσή της μία αίθουσα ίδιων διαστάσεων και έναν φορητό υπολογιστή για την προβολή του οπτικοακουστικού υλικού. Και οι δύο ομάδες άκουσαν αρχικά το ηχητικό απόσπασμα της ακουστικής εισαγωγής, μέσω της οποίας παρουσιάστηκαν συνοπτικά τα βασικά στοιχεία της πλοκής και συστήθηκαν οι χαρακτήρες. Στη συνέχεια, η ομάδα Α παρακολούθησε το βίντεο με τα αποσπάσματα με τη συνοδεία ΑΠ και η ομάδα Β το βίντεο με τα αποσπάσματα χωρίς ΑΠ, δηλ. με το πρωτότυπο ηχητικό αρχείο.

Μετά το τέλος της προβολής, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν ένας ένας ξεχωριστά σε μια ολιγόλεπτη συνέντευξη για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου. Οι συμμετέχοντες και των δύο ομάδων απάντησαν στο ίδιο ερωτηματολόγιο ανώνυμα.

5.5. Αποτελέσματα

5.5.1. Ανάλυση αποτελεσμάτων

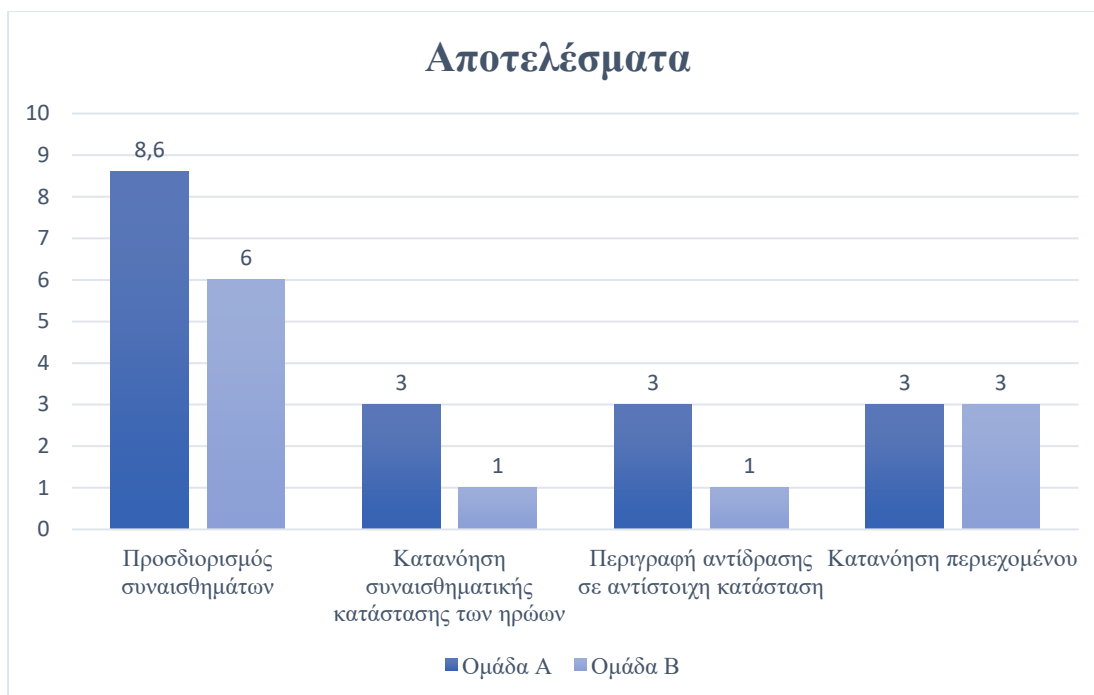
Η ανάλυση των απαντήσεων του ερωτηματολογίου έγινε χειροκίνητα, καθώς το δείγμα των συμμετεχόντων ήταν πολύ μικρό ($n=6$). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι 4 πρώτες ερωτήσεις δεν αξιολογήθηκαν επειδή αφορούσαν την περίπτωση που οι συμμετέχοντες θα είχαν παρακολουθήσει την ταινία στο παρελθόν, όμως και οι 6 συμμετέχοντες απάντησαν ότι παρακολούθησαν την ταινία για πρώτη φορά. Κατά

συνέπεια, λήφθηκαν υπόψη και αξιολογήθηκαν 12 ερωτήσεις, εκ των οποίων 9 κλειστού τύπου και 3 ανοιχτού.

5.5.2. Σύγκριση απαντήσεων

Οι συμμετέχοντες της ομάδας Α ($n=3$) που παρακολούθησαν το βίντεο με τη συνοδεία ΑΠ απάντησαν ότι κατανόησαν απόλυτα τα αποσπάσματα και ήταν σε θέση να περιγράψουν σωστά και ξεκάθαρα την κατάσταση που βίωσαν οι ήρωες. Επίσης περιέγραψαν με ακρίβεια τι θα έκαναν οι ίδιοι αν βρίσκονταν στη θέση των χαρακτήρων της ταινίας. Ως προς τις ερωτήσεις κλειστού τύπου, οι 2 από τους 3 συμμετέχοντες κατάφεραν να προσδιορίσουν σωστά όλα τα συναισθήματα των ηρώων (9 σωστές απαντήσεις σε 9 ερωτήσεις κλειστού τύπου), ενώ 1 εξ' αυτών έδωσε μόνο μία λανθασμένη απάντηση. Τέλος, κανένας από τους συμμετέχοντες δεν εξέφρασε ενόχληση από την παρουσία της ΑΠ.

Οι συμμετέχοντες της ομάδας Β ($n=3$) που παρακολούθησαν τα αποσπάσματα χωρίς ΑΠ απάντησαν επίσης ότι κατανόησαν πλήρως τα αποσπάσματα, όμως μόνο 1 από τους 3 περιέγραψε με ακρίβεια την κατάσταση που βίωσαν οι ήρωες, ενώ οι άλλοι 2 εστίασαν μόνο σε ένα γεγονός, αυτό της απώλειας του μπαμπά του Φερδινάνδου. Στη συνέχεια, πάλι 1 από τους 3 συμμετέχοντες κατάφερε να περιγράψει με σαφήνεια τι θα έκανε αν βρισκόταν στη θέση του ήρωα, με τους άλλους 2 να απαντούν «δεν ξέρω». Στις ερωτήσεις κλειστού τύπου, κανένας από τους συμμετέχοντες δεν μπόρεσε να προσδιορίσει σωστά όλα τα συναισθήματα των χαρακτήρων στα αποσπάσματα, αφού απάντησαν σωστά τις 6 από τις 9 ερωτήσεις.

Πίνακας 1: Συνοπτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων της πιλοτικής έρευνας

Η σύγκριση των απαντήσεων των δύο ομάδων δείχνει ότι η ομάδα A, η οποία παρακολούθησε τα αποσπάσματα με τη συνοδεία ΑΠ, κατάφερε να προσδιορίσει την πλειοψηφία των συναισθημάτων και να τα ονομάσει σωστά, απαντώντας σωστά στις 8,6, κατά μέσο όρο, από τις 9 ερωτήσεις, ενώ η ομάδα B που παρακολούθησε τα αποσπάσματα χωρίς ΑΠ απάντησε σωστά στις 6 από τις 9 ερωτήσεις. Ως προς την κατανόηση της συναισθηματικής κατάστασης των ηρώων, όλοι οι συμμετέχοντες της ομάδας A απάντησαν με σαφήνεια, ενώ από την ομάδα B μόνο 1 από τους 3 συμμετέχοντες κατάφερε να δώσει ξεκάθαρη απάντηση. Επίσης, οι συμμετέχοντες της ομάδας A ήταν σε θέση να περιγράψουν τη δική τους δυνητική αντίδραση σε περίπτωση που βρίσκονταν οι ίδιοι στη θέση των ηρώων, αντίθετα μόνο ένας συμμετέχων από την ομάδα B απάντησε στην συγκεκριμένη ερώτηση. Τέλος, οι συμμετέχοντες και των δύο ομάδων απάντησαν θετικά όταν ρωτήθηκαν αν κατανόησαν πλήρως το περιεχόμενο που παρακολούθησαν, ενώ κανένας εξ' αυτών δεν εξέφρασε δυσφορία ή ενόχληση από την ύπαρξη της ΑΠ.

6. Συμπεράσματα

Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι η χρήση της ΑΠ έχει τη δυνατότητα να ενισχύσει την κατανόηση ενός οπτικοακουστικού προγράμματος και ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο για τη διευκόλυνση της πρόσβασής στο οπτικοακουστικό υλικό για τα άτομα με ΔΑΦ. Όσον αφορά την αναγνώριση των συναισθημάτων, τα αποτελέσματα είναι ενθαρρυντικά και θα μπορούσαν να ενισχυθούν ακόμη περισσότερο με ένα σενάριο ΑΠ το οποίο θα ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες των ατόμων με ΔΑΦ και θα επικεντρώνεται περισσότερο στα κοινωνικο-συναισθηματικά ελλείμματα που παρουσιάζει η συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα. Ίσως επίσης η ΑΠ να μπορεί να χρησιμοποιηθεί και σαν ένας τρόπος εκπαίδευσης των ατόμων αυτών σε καταστάσεις της καθημερινότητας που απαιτούν αντίληψη της μη λεκτικής επικοινωνίας. Επιπλέον, παρότι είχαμε ανησυχίες σχετικά με την παρουσία της επιπλέον περιγραφής και το ενδεχόμενο να φανεί στο κοινό κουραστική η χρήση της, οι φόβοι μας δεν επιβεβαιώθηκαν. Κανένας από τους συμμετέχοντες δεν εξέφρασε παράπονο σχετικά με την ύπαρξη της ΑΠ ούτε κατά τη διάρκεια της προβολής ούτε στη συνέντευξη που ακολούθησε. Το γεγονός αυτό ίσως οφείλεται στη σύντομη διάρκεια της διαδικασίας και ενδέχεται να υπάρξουν διαφορετικές αντιδράσεις σε περίπτωση προβολής οπτικοακουστικού υλικού μεγαλύτερης διάρκειας. Ωστόσο, θα ήταν προτιμότερο να προβληθεί ολόκληρη η ταινία ώστε να έχουμε πιο σφαιρική εικόνα σχετικά με την κατανόηση της πλοκής και κυρίως να μπορέσουμε να καταλάβουμε κατά πόσο θα ήταν οι συμμετέχοντες σε θέση να ανασύρουν από τη μνήμη τους λεπτομέρειες σε σχέση με την αναγνώριση των συναισθημάτων και τη συναισθηματική κατάσταση των χαρακτήρων.

Τα ευρήματα της πιλοτικής έρευνας δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να οδηγήσουν σε ασφαλή συμπεράσματα. Το δείγμα των συμμετεχόντων ήταν πολύ μικρό, μόλις 6 άτομα, που συνεπάγεται ότι υπάρχει σημαντικό περιθώριο λάθους. Επίσης, εκτός από τη μη λεκτική νοημοσύνη θα έπρεπε να λάβουμε υπόψη και τη γλωσσική κατανόηση των συμμετεχόντων, πράγμα που απουσιάζει από την παρούσα έρευνα. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ποιότητα της ηχογράφησης ήταν χαμηλή και ότι δεν είχαμε στη διάθεσή μας επαγγελματία αφηγητή, γεγονός που δεν μας επέτρεψε να ερευνήσουμε τις δυνατότητες που θα μπορούσε να προσφέρει μια πιο συναισθηματική προσέγγιση στην περιγραφή.

Δεν μπορούμε όμως να μην εκλάβουμε τα αποτελέσματα αυτά ως μια θετική ένδειξη. Αν η ΑΠ μπορεί να προσφέρει στα άτομα με ΔΑΦ ανεξάρτητη πρόσβαση στο οπτικοακουστικό υλικό, χωρίς την ανάγκη διευκρινήσεων και με λιγότερες δυσκολίες στην κατανόηση της πλοκής, αν μπορεί να τα βοηθήσει να μάθουν πως να «διαβάσουν» τη συμπεριφορά των γύρω τους μέσα από τις εκφράσεις του προσώπου, τη γλώσσα του σώματος, τις χειρονομίες ή τον τόνο της φωνής τους, τότε είναι κάτι που αξίζει πραγματικά την προσπάθεια διερεύνησης και πρέπει να αποτελέσει έναυσμα για περαιτέρω ενασχόληση και μελέτη.

Επίλογος

Η παρούσα εργασία δεν δύναται να εξάγει ασφαλή συμπεράσματα σε σχέση με τη χρησιμότητα της ΑΠ για άτομα με ΔΑΦ. Επιχειρεί όμως να διερευνήσει το ζήτημα της πρόσβασης στα μέσα επικοινωνίας ομάδων του πληθυσμού που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες, όπως τα άτομα αυτά που δεν έχουν τις ίδιες κοινωνικές δεξιότητες με τα άτομα τυπικής ανάπτυξης ούτε επεξεργάζονται κατά τον ίδιο τρόπο τα ερεθίσματα που λαμβάνουν από τον κόσμο γύρω τους, και ειδικότερα ό,τι αφορά τα συναισθήματα, από την αναγνώριση έως και την έκφρασή τους.

Αρχικά, επιχειρήσαμε μια σύντομη περιγραφή της οπτικοακουστικής μετάφρασης και του ρόλου που μπορεί αυτή να διαδραματίσει στο ζήτημα της προσβασιμότητας. Ο υποτιτλισμός για Κ/κωφούς και βαρήκοους, η νοηματική γλώσσα και η ΑΠ για άτομα με προβλήματα όρασης αποτελούν τη γέφυρα μεταξύ οπτικοακουστικής μετάφρασης και προσβασιμότητας. Εν συνεχεία, επικεντρωθήκαμε στην ΑΠ και προσεγγίσαμε το ενδεχόμενο επέκτασης της σε διαφορετικά κοινά από το προκαθορισμένο. Η ΑΠ, αν και αποτελεί πεδίο έρευνας που συγκεντρώνει σημαντικό ενδιαφέρον εδώ και αρκετά χρόνια, δεν έχει μελετηθεί εκτενώς σε σχέση με τις δυνατότητες εφαρμογής της εκτός του πεδίου της. Η αναζήτηση αναφορών αποκάλυψε το κενό στην ελληνική βιβλιογραφία, αλλά και την γενικότερη περιορισμένη ενασχόληση με το θέμα της χρήσης της ΑΠ για διαφορετικό κοινό ή της επέκτασης της χρήσης της για εκπαιδευτικούς σκοπούς.

Παράλληλα, επιχειρήσαμε να διερευνήσουμε το ενδεχόμενο υποστήριξης των ατόμων με ΔΑΦ μέσω της χρήσης ΑΠ. Τα βασικά μας ερωτήματα ήταν αν η ΑΠ μπορεί όντως να βοηθήσει τα άτομα με ΔΑΦ να κατανοήσουν την πλοκή ενός οπτικοακουστικού προγράμματος με σχετική αυτονομία. Όμως το πιο σημαντικό

ερώτημα, και το πιο δύσκολο να απαντηθεί, ήταν αν υπάρχει συμβολή της ΑΠ στη διευκόλυνση αναγνώρισης των συναισθημάτων που εκφράζονται μέσω της μη λεκτικής επικοινωνίας. Ένα βλέμμα, μια ανεπαίσθητη αλλαγή στον τόνο της φωνής ή μια χειρονομία μπορούν συνήθως να αποκαλύψουν πολλά περισσότερα για τις προθέσεις των άλλων απ' ό,τι οι λέξεις που βγαίνουν από το στόμα τους, αρκεί κάποιος να είναι σε θέση να αντιληφθεί τα μηνύματα αυτά και να τα αποκωδικοποιήσει. Και είναι αυτή ακριβώς η αποκωδικοποίηση που θέτει τα όρια στην αντίληψη της μη λεκτικής επικοινωνίας στα άτομα με ΔΑΦ.

Έτσι, σε μια προσπάθεια να βρούμε απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα, πραγματοποιήθηκε η πιλοτική έρευνα. Η ανατροφοδότηση που πήραμε, αν και περιορισμένης έκτασης, ήταν πολύ ενθαρρυντική, πράγμα που μας επιτρέπει να συνεχίσουμε να αναζητούμε απαντήσεις και ίσως να θέσουμε περισσότερα ερωτήματα, όπως η χρήση της ΑΠ για την κατανόηση του μεταφορικού λόγου.

Μέσα από την ενασχόληση μας παρατηρήσαμε ότι η έρευνα πάνω στην ΑΠ μπορεί να αποτελέσει μια διεισδυτική ματιά στον τρόπο που αντιλαμβάνονται τον κόσμο διαφορετικές ομάδες του πληθυσμού, για τις εικόνες που βλέπουν, τον τρόπο που τις επεξεργάζονται και τα μηνύματα που λαμβάνουν μέσα από αυτές. Τα στοιχεία που έρχονται στο φως μάς επιτρέπουν να αντιληφθούμε τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει το κάθε κοινό, και τις πολύ διαφορετικές του ανάγκες, και μας δίνουν την ευκαιρία να προσαρμόσουμε σε αυτές την όποια μελλοντική ερευνητική προσπάθεια.

Ολοκληρώνοντας αυτή τη μικρή μελέτη, ευελπιστούμε να έχουμε συμβάλει έστω και λίγο προς την κατεύθυνση μιας πιο ανοιχτής κοινωνίας με περισσότερη αποδοχή και λιγότερες διακρίσεις. Πρόθεσή μας είναι να συνεχιστούν οι προσπάθειες περαιτέρω διερεύνησης που θα μας φέρουν ένα βήμα πιο κοντά σε ένα μέλλον στο οποίο η πρόσβαση στην πληροφορία και την ψυχαγωγία δεν θα θεωρείται πολυτέλεια για καμία ομάδα του πληθυσμού.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th Edition: DSM-5*. Washington, DC: American Psychiatric Publishing.
- Balconi, M., Amenta, S. and Ferrari, C. (2012). Emotional decoding in facial expression, scripts and videos: A comparison between normal, autistic and Asperger children. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 6. Elsevier. 193–203
- Baron-Cohen, S. (1995). *Mindblindness: An Essay on Autism and Theory of Mind*. Cambridge, MA: The MIT Press
- (2008). Autism, hypersystemizing, and truth. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 61(1), 64–75.
- Baron-Cohen, S., Leslie, A. M. and Frith, U. (1985). Does the autistic child have a “Theory of Mind”? *Cognition*, 21, 37–46
- Baron-Cohen, S., Tager-Flusberg, H. and Cohen D. J. (Eds.). (2013). *Understanding Other Minds: Perspectives from Developmental Social Neuroscience*. Third edition. Oxford: Oxford University Press.
- Baron-Cohen, S., Wheelwright, S. and Jolliffe, T. (1997). Is There a ‘Language of the Eyes’? Evidence from Normal Adults, and Adults with Autism or Asperger Syndrome. *Visual Cognition*, 1997, 4(3), 311–331
- Bartolomé Hernández, A. I. and Mendiluce Cabrera, G. (2005). New Trends in Audiovisual Translation: The Latest Challenging Modes. *Miscelánea: A Journal of English and American Studies*, 31, 89–104.
- Benecke, B. (2004). Audio-Description. *Meta*, 49 (1), 78–80.
<https://doi.org/10.7202/009022ar>
- Bernal-Merino, M. Á. (2015). *Translation and Localisation in Video Games: Making Entertainment Software Global*. New York: Routledge.
- Chaume, F. (2013). The turn of audiovisual translation: New audiences and new technologies. *Translation Spaces*, 2, pp. 105–123.
- Chuang, Y. T. (2006). Studying subtitle translation from a multi-modal approach. *Babel*, 52(4), 372–383.
- De Linde, Z. and Kay, N. (2014). *The Semiotics of Subtitling*. London & New York: Routledge.
- Días Cintas, J. (Ed.). (2009). *New trends in Audiovisual Translation*. Bristol, Buffalo & Toronto: Multilingual Matters.
- Ekman, P. and Friesen, W. V. (1969). The Repertoire of Nonverbal Behavior: Categories, Origins, Usage, and Coding. *Semiotica*, 1(1), 49–98.

- European Disability Strategy (2010–2020). Retrieved from:
 <<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1484&langId=en>> (Τελευταία
 προσπέλαση: 22/04/2020)
- Feng, D., and O'Halloran, K. L. (2012). Representing emotive meaning in visual images: A social semiotic approach. *Journal of Pragmatics*, 44(14), 2067–2084. Elsevier.
<https://doi.org/10.1016/j.pragma.2012.10.003>
- Frith, U. (2008). *Autism: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Fryer, L. (2016). *An Introduction to Audio Description: A practical guide*. London & New York: Routledge.
- Fryer, L. and Freeman, J. (2014). Can you feel what I'm saying? The impact of verbal information on emotion elicitation and presence in people with a visual impairment. In A. Felnhofer & O.D. Kothgassner (Eds). *Challenging Presence: Proceedings of the 15th International Conference on Presence*. Wien: facultas.wuv. 99–107.
- Gambier, Y. (2003). Screen Transadaptation: Perception and Reception. *The Translator*, 9(2), 171-189.
- (2006). Multimodality and audiovisual translation. *MuTra Conference Audio Visual Translation Scenarios: Conference Proceedings*, Copenhagen, 1-5 May 2006.
 <http://euroconferences.info/proceedings/2006_Proceedings/2006_Gambier_Yves.pdf> (Τελευταία προσπέλαση: 15/03/2020)
- Garman, J. (2011) Autistic spectrum, captions and audio description. Available at
 <<http://mindfulresearch.co.uk/2011/08/29/autistic-spectrum-captions-and-audio-description/>> (Τελευταία προσπέλαση: 27/04/2020)
- Georgakopoulou, Y. (2010). Audio description guidelines for Greek: A working document. In J. Greening, S. Rai and L. Petré (Eds). *A Comparative Study of Audio Description Guidelines Prevalent in Different Countries*. London: Media and Culture Department, Royal National Institute of Blind People (RNIB). 105–108.
- Golan, O., Ashwin, E., Granader, Y., McClintock, S., Day, K., Leggett, V. and Baron-Cohen, S. (2009). Enhancing Emotion Recognition in Children with Autism Spectrum Conditions: An Intervention Using Animated Vehicles with Real Emotional Faces, *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 40(3), 269–279.
- Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence*. New York & Toronto: Bantam Books.
- Holsanova, J. (2016). A Cognitive Approach to Audio Description. In A. Matamala and P. Orero (Eds.), *Researching Audio Description: New Approaches*. London: Palgrave Macmillan. 49–73.
- Independent Television Commission (ITC). (2000). *Guidance On Standards for Audio Description* Retrieved from:

<http://audiodescription.co.uk/uploads/general/itcguide_sds_audio_desc_word3.pdf>
(Τελευταία προσπέλαση: 18/04/2020)

- Jakobson, R. (1959). On linguistic aspects of translation. In R. Brower, *On translation*. New York: Oxford University Press, 232–239.
- Johnson, M. (1987). *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Krejtz, I., Szarkowska, A., Krejtz, K., Walczak, A., and Duchowski, A. (2012). Audio Description as an Aural Guide of Children’s Visual Attention: Evidence from an Eye-tracking Study, In *ETRA 2012: Proceedings of the Symposium on Eye Tracking Research and Applications*. New York: ACM, 99–106.
- LaCava, P. G., Golan, O., Baron-Cohen, S. and Myles, B. S. (2007). Using assistive technology to teach emotion recognition to students with Asperger’s syndrome. *Remedial and Special Education*, 28(3), 174–181.
- Mazur, I. (2014). Gestures and facial expressions in audio description. In A. Maszerowska, A. Matamala and P. Orero (Eds.), *Audio Description: New perspectives illustrated*. Amsterdam: John Benjamins, 179–198
- Οδηγία 2010/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 10^{ης} Μαρτίου (2010). Ανακτήθηκε από: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32010L0013>> (Τελευταία προσπέλαση: 22/04/2020)
- Ofcom (2019). Ofcom’s Code on Television Access Services. Retrieved from: <https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0035/179954/tv-access-services-code.pdf> (Τελευταία προσπέλαση: 18/04/2020)
- Orero, P., Martín, C. A. and Zorrilla, M. (2015). HBB4ALL: Deployment of HbbTV services for all, *IEEE International Symposium on Broadband Multimedia Systems and Broadcasting*, (Ghent, 2015), 1–4.
- Pedersen, J. (2011). *Subtitling Norms for Television*, 98. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Ramos, M. (2015). The emotional experience of films: Does Audio Description make a difference? *The Translator*, 21(1), 68–94.
- Ramos Caro, M. (2016). Testing audio narration: The emotional impact of language in audio description, *Perspectives*, 24(4), 606–634.
- Ramos Caro, M. and Rojo López, A. M. (2014). “Feeling” audio description: Exploring the impact of AD on emotional response. *Translation Spaces*, 3, 133–150.
- Remael, A., Reviers, N. and Vercauteren, G. (Eds.). (2015). *Pictures painted in words: ADLAB Audio Description Guidelines*. Trieste: EUT Edizioni Università di Trieste.

- Snyder, J. (2005). Audio description: The visual made verbal, *International Congress Series*, 1282, (September 2005), 935–939.
- (2013). *Audio Description: Seeing with the Mind's Eye: A Comprehensive Training Manual and Guide to the History and Applications of Audio Description*. PhD dissertation, Universitat Autònoma de Barcelona
- (2014). *The visual made verbal: a comprehensive training manual and guide to the history and applications of audio description*. Indianapolis: Dog Ear Publishing.
- Starr, K. L. (2018). *Audio description and cognitive diversity: a bespoke approach to facilitating access to the emotional content in multimodal narrative texts for autistic audiences*. Doctoral thesis, University of Surrey.
- United Nations (2006). *Final report of the Ad Hoc Committee on a Comprehensive and Integral International Convention on the Protection and Promotion of the Rights and Dignity of Persons with Disabilities*. Retrieved from: [<https://unric.org/el/%CF%83%CF%8D%CE%BC%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B1-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%8E%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%B1%CF%84%CF%8C%CE%BC%CF%89%CE%BD-%CE%BC-2/>](https://unric.org/el/%CF%83%CF%8D%CE%BC%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B1-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%8E%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%B1%CF%84%CF%8C%CE%BC%CF%89%CE%BD-%CE%BC-2/>) (Τελευταία προσπέλαση: 22/04/2020)
- Vandaele, J. (2012). What meets the eye. Cognitive narratology for audio description. *Perspectives: Studies in Translatology*, 20(1), 87–102.
- Vercauteren, G. and Orero, P. (2013). Describing Facial Expressions: much more than meets the eye. *Quaderns. Revista de Traducció*, 20, 187-199.
- Walczak, A. and Fryer, L. (2017). Creative description: The impact of audio description style on presence in visually impaired audiences. *British Journal of Visual Impairment*, 2017, 35(1), 6–17
- Wolf, J. M., Tanaka, J. W., Klaiman, C., Cockburn, J., Herlihy, L., Brown, C., South, M., McPartland, J., Kaiser, M.D., Phillips, R., and Schultz, R.T. (2008). Specific impairment of face-processing abilities in children with autism spectrum disorder using the Let's Face It! skills battery. *Autism research: Official Journal of the International Society for Autism Research*, 1(6), 329–340. <https://doi.org/10.1002/aur.56>
- World Health Organization. (2018). *International Classification of Diseases for Mortality and Morbidity Statistics, Eleventh Revision (ICD-11)*.
- Young, R. and Posselt, M. (2012). Using the Transporters DVD as a Learning Tool for Children with Autism Spectrum Disorders (ASD). *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 42, 984–991.

Φιλμογραφία

Ferdinand. (2017). Carlos Saldanha (Director). USA: Blue Sky Studios & 20th Century Fox Animation. Sub-Distributor, Greece: ODEON [Μεταγλωττισμένη]

Διαδικτυακοί πόροι

American Psychological Association <<https://www.apa.org/topics/autism/index>> (Τελευταία προσπέλαση: 28/04/2020)

Apple TV <<https://www.apple.com/gr/apple-tv-plus/>> (Τελευταία προσπέλαση: 01/10/2019)

European Disability Strategy (2010–2020)
<<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1484&langId=en>> (Τελευταία προσπέλαση: 22/04/2020)

IMDb <<https://www.imdb.com/>>

Netflix <<https://www.netflix.com/browse>> (Τελευταία προσπέλαση: 01/10/2019)

Netflix Studios <<https://partnerhelp.netflixstudios.com/hc/en-us/articles/235511047-Greek-Timed-Text-Style-Guide>> (Τελευταία προσπέλαση: 27/04/2020)

Προεδρικό Διάταγμα 109/2010 (ΦΕΚ Α' 190/5.11.2010)
<<http://www.opengov.gr/digitalandbrief/wp-content/uploads/downloads/2018/03/legitexts.pdf>> (Τελευταία προσπέλαση: 22/04/2020)

Raven's Coloured Progressive Matrices
<<https://www.pearsonassessments.com/store/usassessments/en/Store/Professional-Assessments/Cognition-%26-Neuro/Non-Verbal-Ability/Raven%27s-Coloured-Progressive-Matrices/p/100000098.html?tab=product-details>> (Τελευταία προσπέλαση: 25/03/2020)

The Transporters <<https://www.thetransporters.com/>> (Τελευταία προσπέλαση: 27/04/2020)

Traveleyes <<https://www.traveleyes-international.com/>> (Τελευταία προσπέλαση: 22/04/2020)

World Health Organization <https://www.who.int/health-topics/disability#tab=tab_1> (Τελευταία προσπέλαση: 22/04/2020)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Σενάριο ακουστικής περιγραφής της ταινίας «Φερδινάνδος»

Η Twentieth Century Fox παρουσιάζει μια παραγωγή των Blue Sky Studios.

Λευκές μαργαρίτες λάμπουν στο φως του ήλιου. Μια μέλισσα πετάει πάνω από ένα λουλούδι, περνάει ανάμεσα από τα λευκά του πέταλα. Πετάει στο επόμενο και μαζεύει τη γύρη από το κίτρινο εσωτερικό του. Ο αέρας από ένα διερχόμενο φορτηγό μεταφοράς ζώων την παρασύρει. Η πίσω πόρτα του φορτηγού γράφει «το σπίτι του ταύρου». Το φορτηγό περνάει τη μεγάλη αψιδωτή είσοδο ενός ράντσου με την επιγραφή «το σπίτι του ταύρου», κάπου στην ισπανική εξοχή. Διασχίζει τον χωμάτινο, περιστοιχισμένο από κυπαρίσσια δρόμο που οδηγεί μπροστά στο σπίτι. Στο τέλος της διαδρομής δεσπόζει το επιβλητικό άγαλμα ενός περήφανου ταύρου. Στην αριστερή πλευρά υπάρχει μια στρογγυλή αρένα και δίπλα, μπροστά στους στάβλους, μια τετράγωνη αυλή.

01:18 Δύο καφετί ταυράκια σπρώχνονται με τα κεφάλια τους.

01:20 Ένα τρίτο, λευκό και αδύνατο, πλησιάζει. Το δυνατό καφέ ταυράκι το ρίχνει γρήγορα κάτω με μια κουτουλιά.

01:25 Τρέχουν. Μια μπλε ξύλινη πόρτα ανοίγει. Ένα μαύρο ταυράκι με καλοσυνάτα μπλε μάτια βγάζει διστακτικά το κεφάλι του.

01:31 Μπαίνει πάλι μέσα και βγαίνει με έναν κουβά γεμάτο νερό ανάμεσα στα δόντια του.

01:35 Διασχίζει την αυλή που τρέχουν οι μικροί ταύροι. Προσέχει να μη χυθεί το νερό.

01:57 Αφήνει τον κουβά δίπλα από ένα κόκκινο λουλούδι. Με τα δόντια του πιάνει τον κουβά και το ποτίζει προσεκτικά.

02:10 Τα άλλα τρία ταυράκια της αυλής τρέχουν ενθουσιασμένα κοντά στον φράχτη. Ο Φερδινάνδος πλησιάζει κι αυτός με απορία.

02:32 Ο Βαρβάτος ονειρεύεται πως είναι ένας μεγαλόσωμος, γενναίος και διάσημος ταύρος. Το όνομά του είναι γραμμένο με πελώρια γράμματα.

02:43 Οι τεράστιοι μύες του πετάγονται και οι ταυρομάχοι τρέχουν να σωθούν.

03:12 Ο Γόης χαμογελάει και τα δόντια του αστράφτουν.

03:38 Ο Βαρβάτος τον ρίχνει κάτω με μια κουτουλιά.

03:40 Ο Στέκας πέφτει πάνω σε ένα καρότσι κι έναν κουβά. Προσπαθεί να σηκωθεί, ο Φερδινάνδος τον βοηθά.

03:54 Ο Φερδινάνδος προσπαθεί να κρύψει το λουλούδι.

04:08 Ο Βαρβάτος βάζει απειλητικά το πόδι του πάνω από το λουλούδι.

04:12 Φωνάζουν με ενθουσιασμό ο Γόης και ο Στέκας.

04:19 Ο Φερδινάνδος κάθεται στο χώμα προστατεύοντας το λουλούδι με τα πόδια του.

04:23 Ο Βαρβάτος τον ειρωνεύεται.

04:41 Ανοίγει η ξύλινη πόρτα του στάβλου και τέσσερις μεγάλοι ταύροι ορμούν έξω σπρώχνοντας ο ένας τον άλλο με τα μεγάλα τους κέρατα. Σηκώνουν σκόνη με τα βαριά βήματά τους.

04:48 Ο μπαμπάς του Φερδινάνδου πλησιάζει πρώτος.

04:54 Του κλείνει το μάτι με ενθουσιασμό.

05:02 Ο μπαμπάς του Βαρβάτου τον σπρώχνει για να περάσει πρώτος από την είσοδο της αρένας.

05:14 Οι ταύροι παλεύουν. Τα ταυράκια παρακολουθούν πίσω από τον φράχτη ενθουσιασμένα. Εκτός από ένα.

05:16 Ο Φερδινάνδος κοιτάζει φοβισμένος το μπαλκόνι μπροστά από την αρένα.

05:30 Ο ταυρομάχος δείχνει τον μπαμπά του Φερδινάνδου. Εκείνος στέκεται περήφανα.

05:36 Ο μπαμπάς του Βαρβάτου βγαίνει από την αρένα εκνευρισμένος.

05:39 Τα ταυράκια κατευθύνονται προς τον στάβλο, κοιτάζοντας τον Φερδινάνδο με θυμό.

05:41 Ο Βαρβάτος προσπαθεί να παρηγορήσει τον μπαμπά του.

05:49 Ο Βαρβάτος κατεβάζει το κεφάλι λυπημένος.

05:53 Λέει θυμωμένα στον Φερδινάνδο.

06:00 Ο μπαμπάς με μια κίνηση ανεβάζει τον Φερδινάνδο στην πλάτη του.

06:17 Σαστισμένος, τον αφήνει πάλι κάτω.

06:38 Ο Φερδινάνδος κοιτάζει ντροπαλά τον μπαμπά του.

06:41 Του λέει σκεπτικός.

06:56 Κοιτάζουν τον υπάλληλο του ράντσου ν' ανοίγει την πόρτα του φορτηγού.

07:16 Ακουμπάει στοργικά το κεφάλι του στο κεφάλι του γιού του.

07:21 Κοιτάζονται και ύστερα φεύγει.

07:27 Γυρίζει και κοιτάζει τον Φερδινάνδο. Του κλείνει το μάτι.

07:30 Ο Φερδινάνδος χαμογελά, είναι όμως ανήσυχος και λυπημένος.

07:33 Ο μπαμπάς ανεβαίνει στο φορτηγό.

07:37 Ο άνδρας κλείνει την πόρτα. Τη σφραγίζει.

07:40 Ο Φερδινάνδος κοιτάζει λυπημένος το φορτηγό που απομακρύνεται. Στρίβει δεξιά προς την έξοδο του ράντσου, την ώρα που ο άνδρας κλείνει την ξύλινη πόρτα της αυλής.

07:49 Ο Φερδινάνδος γυρίζει πίσω στην αυλή στενοχωρημένος.

08:00 Κοιτάζει το κόκκινο λουλούδι.

08:03 Ο Βαρβάτος θυμωμένος το πατάει και φεύγει μαζί με τον μπαμπά του.

08:07 Ο Φερδινάνδος τους κοιτάζει θλιμμένα.

08:10 Στον στάβλο, ο Φερδινάνδος πηγαиноέρχεται ανήσυχος. Οι ώρες περνούν. Νυχτώνει. Τα βλέφαρά του κλείνουν.

08:28 Ακούει κάτι κι αναθαρρεί.

08:30 Η πόρτα του στάβλου ξεκλειδώνει. Μπαίνει ένας άνδρας κρατώντας ένα φτυάρι.

08:37 Ο Φερδινάνδος περνάει πάνω από την πόρτα του και τρέχει προς την έξοδο.

08:41 Κοιτάζει έξω με χαρά. Η πόρτα του φορτηγού ανοίγει. Είναι άδειο.

08:47 Λυπημένος μπαίνει πάλι στον στάβλο.

09:03 Του λέει ο μπαμπάς του Βαρβάτου. Ο Βαρβάτος δείχνει κι αυτός λυπημένος.

09:07 Λέει στον γιό του και φεύγει.

09:12 Ο Βαρβάτος κοιτάζει ξανά τον Φερδινάνδο. Το βλέμμα του σκληραίνει.

09:25 Ο Φερδινάνδος τρομαγμένος ξεφεύγει και τρέχει στην αυλή.

09:27 Ένας άνδρας προσπαθεί να τον σταματήσει. Δεν τα καταφέρνει.

09:29 Τον κυνηγούν. Απομακρύνεται τρέχοντας όσο πιο γρήγορα μπορεί.

09:32 Σταματάει απότομα και περνάει μέσα από τον φράχτη στα δεξιά του.

09:35 Σταματάει μπροστά στο φωτισμένο άγαλμα του πελώριου ταύρου.

09:38 Τα φώτα ενός αυτοκινήτου πέφτουν πάνω του. Ο οδηγός προσπαθεί να τον πιάσει. Του ξεφεύγει.

09:41 Τρέχει προς την έξοδο.

09:47 Περνάει από την ανοιχτή πύλη. Η πινακίδα έξω από το ράντσο γράφει «το σπίτι του ταύρου».

09:50 Τρέχοντας, φτάνει σε έναν σιδηροδρομικό σταθμό εμπορευμάτων. Περπατάει δίπλα από τα βαγόνια.

09:56 Οι άνδρες του ράντσου τον ψάχνουν με φακούς.

09:59 Ρίχνουν φως κάτω από τα βαγόνια. Ο Φερδινάνδος, φοβισμένος, αρχίζει πάλι να τρέχει. Η αμαξοστοιχία δίπλα του ξεκινά. Οι άνδρες τον κυνηγούν.

10:04 Εντοπίζει ένα βαγόνι με ανοιχτή πόρτα και τρέχει προς τα κει.

10:08 Ένας από τους άνδρες τινάζει ένα λάσο στον αέρα. Ο Φερδινάνδος ξεφεύγει.

10:16 Με ένα ριψοκίνδυνο άλμα καταφέρνει ν' ανέβει στο βαγόνι. Οι άνδρες με τους φακούς κοιτάζουν το τρένο να απομακρύνεται.

10:28 Αστράφτει. Βαριά σύννεφα σχηματίζονται πάνω από τους λόφους.

10:33 Το τρένο είναι σταματημένο και ο Φερδινάνδος τρέχει μακριά.

10:43 Περιπλανιέται μέσα στη βροχή.

10:48 Είναι πολύ κουρασμένος.

10:53 Τρομάζει. Αρχίζει πάλι να τρέχει.

10:56 Σταματάει στην άκρη ενός γκρεμού.

11:04 Σταματάει σε μια μεγάλη πέτρα.

11:11 Στην κορυφή του γκρεμού εμφανίζονται ένας άνδρας κι ένας άσπρος μαλλιαρός σκύλος.

11:15 Τα μάτια του κλείνουν.

11:18 Ξυπνάει σε ένα άγνωστο μέρος. Γύρω του υπάρχουν δεμάτια σανό. Φως μπαίνει από την πόρτα που ανοίγει αργά. Ο Φερδινάνδος σηκώνεται.

11:31 Κάνει πίσω τρομαγμένος.

11:37 Εμφανίζεται ένα μελαχρινό κορίτσι με μια μαργαρίτα πίσω από το αυτί.

11:42 Τον πλησιάζει αργά.

11:52 Γονατίζει μπροστά του.

12:07 Του δίνει να μυρίσει το λουλούδι και τον χαϊδεύει τρυφερά.

12:19 Το κορίτσι ανοίγει την πόρτα και ο Φερδινάνδος την ακολουθεί έξω.

12:22 Υπάρχει ένα μικρό σπιτάκι και μια αυλή γεμάτη λουλούδια. Ο άνδρας που είδε το προηγούμενο βράδυ φορτώνει γλάστρες με λουλούδια στην καρότσα ενός μικρού φορτηγού. Ο σκύλος κάθεται δίπλα του.

12:36 Η Νίνα ανοίγει μια ξύλινη πόρτα που οδηγεί σε έναν καταπράσινο λόφο. Στην κορυφή του λόφου υπάρχει μία δρυς.

12:47 Ο Φερδινάνδος κοιτάζει διστακτικά.

12:58 Γυρίζει πίσω του και κοιτάζει τη Νίνα, τον μπαμπά της και τον σκύλο που στέκονται στο άνοιγμα της πόρτας.

13:02 Χαμογελάει.

13:04 Ενθουσιασμένος, τρέχει προς την κορυφή του λόφου. Κυνηγάει μια μπλε πεταλούδα.

13:14 Στην κορυφή του λόφου, μυρίζει τα λουλούδια και θαυμάζει τη θέα της καταπράσινης κοιλάδας που απλώνεται μπροστά του.

13:22 Κλείνει τα μάτια του.

13:29 Ευτυχισμένος, κάθεται κάτω από το δέντρο και συνεχίζει να θαυμάζει τη θέα.

13:35 Οι μέρες στο αγρόκτημα περνούν. Η Νίνα χτυπάει ένα τρίγωνο.

13:41 Κάθεται στον πάγκο της κουζίνας και μασουλάει ένα καρότο. Ο Φερδινάνδος σκαρφαλώνει στο παράθυρο πίσω της κι εκείνη τον ταΐζει.

13:46 Αργότερα. Κατρακυλούν μαζί απ' τον λόφο.

13:50 Ο Πάκο, ο σκύλος, τους κοιτάζει με απορία.

13:51 Ο Χουάν, ο μπαμπάς της Νίνας, σημειώνει το ύψος της στον τοίχο τραβώντας μια γραμμή με κιμωλία πάνω από το κεφάλι της. Η Νίνα κάνει το ίδιο στον Φερδινάνδο.

13:59 Στη γιορτή των λουλουδιών. Ο Φερδινάνδος βοηθάει τη Νίνα και τον Χουάν να ξεφορτώσουν τα λουλούδια από το φορτηγάκι.

14:07 Πίσω στο σπίτι.

14:10 Ο Πάκο κάθεται κάτω απογοητευμένος.

Το βράδυ, στο δωμάτιο της Νίνας.

14:16 Ο Φερδινάνδος και η Νίνα χορεύουν φλαμένκο. Ο Χουάν παίζει κιθάρα.

14:20 Ο Φερδινάνδος κυνηγάει πεταλούδες στον λόφο. Τα χρόνια περνούν.

14:24 Είναι πάλι στον λόφο, είναι πια ένας γιγαντιαίος ταύρος. Κυνηγάει ακόμα πεταλούδες.

14:31 Η Νίνα, πιο μεγάλη κι αυτή, φτιάχνει ένα κοτσιδάκι στα μαλλιά της και μετά στα μαλλιά του Φερδινάνδου. Είναι πολύ χαρούμενοι. Ο Φερδινάνδος γλύφει τα μαλλιά του Πάκο για να γίνουν σαν τα δικά του. Ο Πάκο αντιδρά.

14:39 Η Νίνα σπρώχνει με δυσκολία τον Φερδινάνδο από τον λόφο. Ο Πάκο τρέχει για να μην τον παρασύρει.

14:45 Πέφτουν μαζί αγκαλιασμένοι, καλυμμένοι με λουλούδια.

14:47 Το παράθυρο της κουζίνας έχει τώρα το σχήμα του κεφαλιού του Φερδινάνδου. Η Νίνα τον ταΐζει ένα καφάσι καρότα.

14:53 Ο Χουάν ετοιμάζεται να δαγκώσει ένα μήλο. Το δίνει κι αυτό στον Φερδινάνδο και χαμογελά.

14:57 Στην αυλή, η Νίνα στους ώμους του Χουάν σημειώνει με κιμωλία το ύψος του Φερδινάνδου στον τοίχο. Ο Χουάν πατάει σε μια καρέκλα.

14:59 Το βράδυ, η Νίνα, ο Χουάν και ο Πάκο κάθονται στον καναπέ μπροστά στην τηλεόραση. Μπαίνει ο Φερδινάνδος, κάθεται στον καναπέ σηκώνοντας τους όλους στον αέρα.

15:06 Έξω, ο Φερδινάνδος μυρίζει τα λουλούδια. Μια κάμπια μπαίνει στο ρουθούνι του.

15:11 Μια πορτοκαλί πεταλούδα βγαίνει από τη μύτη του. Ο Φερδινάνδος και η Νίνα την κοιτάζουν έκπληκτοι, ύστερα κοιτάζονται μεταξύ τους.

15:15 Χορεύουν φλαμένκο στην αυλή. Ο Χουάν παίζει κιθάρα κάτω από την κληματαριά. Η κληματαριά γκρεμίζεται από τα βαριά βήματα του Φερδινάνδου. Πέφτει πάνω στον Χουάν.

15:24 Ο Φερδινάνδος τρέχει χαρούμενα σε ένα λιβάδι με ηλιοτρόπια με τη Νίνα στην πλάτη του. Εκείνη είναι ενθουσιασμένη. Ο Πάκο όχι και τόσο.

15:30 Από το παράθυρο του σαλονιού φαίνεται η Νίνα να πετάει στον αέρα. Ο Χουάν διαβάζει εφημερίδα. Σταματάει. Πλησιάζει στο παράθυρο.

15:37 Στην αυλή, ο Φερδινάνδος κάθεται ήρεμος δίπλα από ένα κάρο με σανό. Πάνω στο κάρο κάθεται ήσυχα η Νίνα. Ο Χουάν απομακρύνεται από το παράθυρο, ο Φερδινάνδος και η Νίνα κοιτάζονται παιχνιδιάρικα και συνεχίζει να την πετάει στον αέρα.

15:42 Η Νίνα προσγειώνεται στο κρεβάτι της. Είναι πια βράδυ.

15:45 Ο Φερδινάνδος τραβάει το σεντόνι με τα δόντια και την σκεπάζει. Ξαπλώνει κι αυτός στη θέση του μαξιλαριού.

15:53 Η Νίνα τον αγκαλιάζει τρυφερά, χαμογελά και κλείνει τα μάτια της. Ο Φερδινάνδος ευτυχισμένος, κλείνει κι αυτός τα μάτια του. Ο Χουάν τους κοιτάζει από την πόρτα να κοιμούνται αγκαλιασμένοι και χαμογελά.

16:00 Το επόμενο πρωί.

16:05 Ο Φερδινάνδος βγαίνει από το σπίτι.

16:11 Ζορίζεται να περάσει από την πόρτα.

16:14 Τεντώνεται και χασμουριέται.

16:27 Ο Χόρχε, ο κόκορας της αυλής, κοιμάται ακόμα στη σκεπή του σπιτιού.

16:39 Ο Πάκο οδηγεί τρεις άσπρες κότες στο κοτέτσι.

17:01 Του κλείνει το στόμα με το πόδι του.

17:04 Μια κότα βγαίνει απ' το κοτέτσι και ανεβαίνει στην αυτοσχέδια τραμπάλα του Φερδινάνδου.

17:08 Εκείνος πατάει στην άλλη πλευρά της τραμπάλας και η Μαρία απογειώνεται. Πέφτουν μερικά πούπουλα.

17:17 Η Μαρία πέφτει από ψηλά. Προσγειώνεται στη στέγη του κοτετσιού.

17:25 Ο Φερδινάνδος στερεώνει στο κεφάλι του την ποτίστρα των ζώων. Ο Πάκο τον ακολουθεί.

17:32 Ποτίζει με επιδεξιότητα τα λουλούδια της αυλής.

17:47 Ο Πάκο έκπληκτος βλέπει την ουρά του να κουνιέται.

17:51 Κυνηγάει την ουρά του.

17:58 Η Νίνα κι ο Χουάν φορτώνουν τα λουλούδια στο φορτηγάκι.

18:08 Ο Φερδινάνδος απορεί.

18:17 Θυμωμένη, κάθεται κάτω. Ο Φερδινάνδος κάνει το ίδιο.

18:27 Ο Φερδινάνδος κουνάει τα αυτιά του.

18:34 Τους κοιτάζει απογοητευμένος.

18:35 Η Νίνα κοιτάζει κάτω λυπημένη. Σηκώνεται και τον αγκαλιάζει.

18:47 Απομακρύνεται λυπημένη. Ο Πάκο έρχεται προς το μέρος του.

18:56 Ο Χουάν αρπάζει τον Πάκο.

19:00 Τον ανεβάζει στην καρότσα.

19:03 Η Νίνα του φοράει ένα στεφάνι από λουλούδια. Ο Πάκο κατσουφιάζει.

19:09 Το φορτηγό απομακρύνεται αφήνοντας πίσω τον Φερδινάνδο.

19:10 Ο Φερδινάνδος κάθεται λυπημένος στον λόφο, κάτω από την δρυ.

19:24 Αρχίζει να περπατά. Κοντοστέκεται.

19:38 Λίγο αργότερα.

19:48 Το πορτοκάλι πέφτει.

19:49 Τώρα κοιτάζει έναν μικρό βράχο.

19:52 Ένα πουλί το γραπώνει.

19:55 Κοιτάζει ένα αυγό στο κοτέτσι.

20:09 Σκοντάφτει σε μια ζαρντινιέρα, την ώρα που ένα κοτοπουλάκι με πελώρια μάτια βγαίνει από το αυγό.

20:14 Η καμπάνα χτυπάει στην πόλη, ενώ κάτω, στην κοιλάδα, ο Φερδινάνδος κοιτάζει ενθουσιασμένος την πέτρινη γέφυρα που οδηγεί στη γιορτή.

20:21 Η πλατεία της πόλης είναι στολισμένη, γεμάτη πάγκους με λουλούδια. Μια ταμπέλα από πάνω γράφει «Γιορτή των λουλουδιών».

20:30 Δύο άνδρες παίζουν μουσική ενώ τρεις μελαχρινές κοπέλες με παραδοσιακές φορεσιές χορεύουν φλαμένκο.

20:32 Σε ένα στενό στολισμένο δρομάκι, ο Φερδινάνδος περπατάει ανυποψίαστος. Ένας ποδηλάτης τον βλέπει και το βάζει στα πόδια.

20:42 Στρίβει σε ένα δρομάκι με λουλούδια κρεμασμένα στους τοίχους.

20:52 Στέκεται μπροστά σ' ένα παράθυρο να μυρίσει τα λουλούδια. Μια γυναίκα ποτίζει. Της χαμογελάει. Εκείνη από την ταραχή της ποτίζει κατά λάθος τη γάτα της.

21:00 Ο Φερδινάνδος φτάνει στη στολισμένη πλατεία. Βλέπει γιρλάντες με λουλούδια να κρέμονται πάνω από την πλατεία.

21:10 Βλέπει από μακριά τη Νίνα και τον Χουάν που ξεφορτώνουν τα λουλούδια. Ο Πάκο κοιμάται μπροστά από το φορτηγάκι. Περπατάει προς το μέρος τους.

21:14 Οι άνθρωποι γύρω του τον κοιτούν τρομαγμένοι. Το παγωτό ενός αγοριού πέφτει από το χωνάκι.

21:19 Ο Φερδινάνδος χτυπάει το κεφάλι του σε μια γλάστρα που κρέμεται μπροστά του. Δίπλα, ένας άνδρας βγαίνει από την πόρτα ενός σπιτιού. Τον βλέπει και ξαναμπαίνει μέσα.

21:25 Ο Φερδινάνδος απορεί.

21:30 Βάζει το κεφάλι του ανάμεσα σε φουσκωτά μπαλόνια και κοιτάζει ένα μωρό σ' ένα ροζ καροτσάκι.

21:34 Ο Φερδινάνδος κάνει αστείες γκριμάτσες κρυμμένος ανάμεσα στα μπαλόνια και το μωρό τον μιμείται.

21:38 Ο πωλητής απλώνει το χέρι του να πιάσει μια φουσκωτή καμήλα για τη μπέμπα. Ο Φερδινάνδος φουσκώνει τα μάγουλά του και κάθεται ακίνητος. Το μωρό σπρώχνει το μπαλόνι και κοιτάζει τον ταύρο.

21:45 Ο Φερδινάνδος ξεφουσκώνει τα μάγουλά του και φεύγει.

21:50 Πλησιάζει μια γλάστρα για να μυρίσει τα λουλούδια. Μια μέλισσα πετάγεται.

22:00 Μπλέκεται σε ένα σκοινί με απλωμένα υφάσματα. Με ένα άσπρο ύφασμα κάτω από το κεφάλι του και μαύρο στα πλαϊνά, μοιάζει σαν να φοράει στολή καλόγριας. Δύο καλόγριες περνούν από μπροστά του, τον βλέπουν και σταυροκοπιούνται.

22:09 Προσπαθεί να ξεμπλεχτεί απ' το σκοινί και κατά λάθος σπρώχνει τη γλάστρα πίσω του. Η μέλισσα τρομάζει και γυρίζει το κεντρί της προς τα πάνω, ο Φερδινάνδος κάθεσαι πάνω της.

22:20 Ανασηκώνεται από τον πόνο.

22:24 Η μέλισσα τραβάει το κεντρί της. Ο Φερδινάνδος τρέχει, ενώ ένα κόκκινο πανί του καλύπτει τα μάτια. Πέφτει πάνω στους πάγκους και τους γκρεμίζει.

22:35 Ένας αστυνομικός μιλά στον ασύρματο.

22:39 Ο Φερδινάνδος, χωρίς να βλέπει, κλωτσάει ό,τι βρεθεί στον δρόμο του.

22:43 Ο Χουάν προσπαθεί να τους καθησυχάσει. Ο Φερδινάνδος πέφτει πάνω στα μπαλόνια που τώρα πετάνε στον αέρα.

22:50 Το ροζ καροτσάκι κρέμεται από το ένα του κέρατο. Το μωρό το διασκεδάζει. Τραβάει το πανί από τα μάτια του και του δαγκώνει το αυτί.

22:53 Βλέπει μπροστά του αυτοκίνητα και προσπαθεί να σταματήσει.

22:58 Πέφτει πάνω στο πρώτο αυτοκίνητο. Το μωρό εκτοξεύεται στον αέρα. Το καροτσάκι πιάνεται στις λουλουδάτες γιρλάντες πάνω από την πλατεία.

23:03 Ο Φερδινάνδος το κυνηγάει. Το μωρό κουνιέται πέρα δώθε.

23:11 Λίγο πιο πέρα, ένας άνδρας σταματάει για να βγάλει σέλφι. Μέσα από την οθόνη του κινητού βλέπει έναν αγριεμένο ταύρο να τρέχει προς το μέρος του.

23:15 Το μωρό πέφτει από το καροτσάκι και στροβιλίζεται στον αέρα.

23:19 Ο Φερδινάνδος με ένα άλμα αρπάζει το καροτσάκι με τα δόντια του και πιάνει το μωρό.

23:23 Σπρώχνει το μωρό προς τη μητέρα του.

23:37 Ένα περιπολικό σταματάει μπροστά στην πλατεία.

23:42 Ο Πάκο γαυγίζει σε τρεις άνδρες με στολή που πλησιάζουν.

23:50 Ο Φερδινάνδος τρέχει σε ένα στενό. Οι άνδρες τον ακολουθούν.

23:52 Κοιτάζει δεξιά αριστερά.

23:56 Βρίσκει μια μισάνοιχτη πόρτα.

23:59 Κρύβεται στις σκιές πίσω απ' την ανοιχτή πόρτα. Έξω, όλοι τον ψάχνουν.

23:06 Συνειδητοποιεί ότι βρίσκεται σε υαλοπωλείο.

24:12 Κάνει ένα βήμα προς τα πίσω και κατά λάθος κλείνει την πόρτα. Στην άλλη πλευρά του μαγαζιού, η εξώπορτα είναι ανοιχτή.

24:19 Ρουφάει την κοιλιά του και περνάει ανάμεσα από στοίβες πιάτων, ανοίγοντας διάδρομο. Στις μύτες των ποδιών του περνάει ανάμεσα από τα φλυτζάνια τσαγιού που βρίσκονται στο πάτωμα.

24:43 Μια μικροκαμωμένη ηλικιωμένη γυναίκα ξεσκονίζει με ένα φτερό. Ο Φερδινάνδος κινείται προς τα πίσω για να κρυφτεί, καθώς η γυναίκα πλησιάζει. Τα μάτια της φαίνονται ολοστρόγγυλα και πελώρια πίσω από τα στρογγυλά γυαλιά της.

24:53 Ο Φερδινάνδος προσπαθεί να κρυφτεί πίσω από ένα έπιπλο, όμως αυτό γέρνει. Το κρατάει με τα κέρατά του, πιάνει μια πιατέλα με τα δόντια του και καλύπτει το πρόσωπό του. Η γυναίκα ξεσκονίζει την πιατέλα.

24:59 Γλύφει τον αντίχειρά της και καθαρίζει ένα σημείο. Προχωράει παρακάτω.

25:09 Ο Φερδινάνδος γουρλώνει τα μάτια.

25:11 Η γυναίκα συνεχίζει το ξεσκόνισμα με την ουρά του αντί για το φτερό.

25:13 Την ακολουθεί περπατώντας με πίσω βήματα, ενώ ισορροπεί ένα ράφι γεμάτο γυαλικά στο κεφάλι του. Πιάτα και φλυτζάνια πέφτουν. Τα κρατάει με τη μύτη και τη γλώσσα του.

25:26 Το πίσω πόδι του χώνεται μέσα σ' ένα βάζο. Χοροπηδάει κάνοντας κουτσό και πατάει σε μια χαλαρή σανίδα στο πάτωμα. Από το βάρος, πιάτα και μπολ εκτοξεύονται στον αέρα.

25: 35 Καταφέρνει να τα πιάσει όλα. Η γυναίκα ξεσκονίζει τα πιατικά που έχει ακόμα στη μύτη του.

25:39 Φτερνίζεται. Η γυναίκα εκτοξεύεται μέσα από τη βιτρίνα του μαγαζιού.

25:42 Οι άνδρες με τη στολή τρέχουν προς το υαλοπωλείο. Η ηλικιωμένη γυναίκα είναι ξαπλωμένη σ' ένα καρότσι με λουλούδια. Οι καλόγριες προσεύχονται δίπλα της. Πετάγεται. Εκείνες τρέχουν τρομαγμένες.

25:48 Οι άνδρες οδηγούν τον Φερδινάνδο δεμένο σε ένα φορτηγό μεταφοράς ζώων.

25:59 Η Νίνα ανοίγει δρόμο ανάμεσα στο πλήθος.

26:04 Ένας άνδρας τον σπρώχνει μ' ένα ξύλο. Μπαίνει στο φορτηγό.

26:07 Τον κλειδώνουν.

26:09 Μια αστυνομικός σταματάει τη Νίνα.

26:20 Ο άνδρας στη θέση του συνοδηγού μιλάει στο κινητό του.

26:33 Η Νίνα τρέχει πίσω από το φορτηγό.

26:38 Η Νίνα κοιτάζει το φορτηγό που φεύγει. Δάκρυα κυλούν από τα μάτια της. Ο Φερδινάνδος από τις σχισμές της καρότσας κοιτάζει λυπημένος τη Νίνα, τον Χουάν και τον Πάκο, καθώς απομακρύνεται. Η Νίνα αγκαλιάζει τον μπαμπά της.

27:00 Το φορτηγό ανεβαίνει έναν λόφο, η πόλη φαίνεται στο βάθος αρκετά μακριά. Περνάει από την αγαπημένη δρυ του Φερδινάνδου. Εκείνος κοιτάζει έξω με λύπη.

27:11 Η θέση του Φερδινάνδου κάτω από το δέντρο είναι πια άδεια. Τα αγριολούλουδα κινούνται στο ελαφρύ αεράκι.

27:21 Το φορτηγό συνεχίζει τον δρόμο του. Στην καρότσα, ο Φερδινάνδος ξαπλωμένος κοιτάζει κάτω.

27:30 Το φορτηγό διασχίζει χωράφια, πόλεις χτισμένες σε πλαγιές βουνών, λόφους με παραδοσιακούς ανεμόμυλους και άλλους με σύγχρονες ανεμογεννήτριες.

27:41 Καθώς σκοτεινιάζει, το φορτηγό διασχίζει έναν αυτοκινητόδρομο. Σύννεφα μαζεύονται στον ορίζοντα.

27:54 Το φορτηγό πέφτει σε μια λακκούβα, ο Φερδινάνδος ξυπνά. Είναι πια νύχτα. Το φορτηγό περνά από μια αψιδωτή είσοδο. Δίπλα, μια ταμπέλα γράφει «το σπίτι του ταύρου».

28:02 Ο Φερδινάνδος κοιτάζει από τις σχισμές. Βλέπει το φωτισμένο άγαλμα ενός ταύρου.

28:15 Καρφώνει τα κέρατά του στις σχισμές του φορτηγού.

28:22 Τα κέρατά του έχουν σφηνώσει. Προσπαθεί να απεγκλωβιστεί.

28:29 Οι άνδρες πετούν μια μικροκαμωμένη κατσίκα με στραβά δόντια μέσα στο φορτηγό. Προσγειώνεται με το κεφάλι.

29:12 Απεγκλωβίζεται. Πέφτουν μαζί έξω από το φορτηγό.

29:14 Ο Μορένο ενθουσιάζεται.

29:22 Σηκώνεται. Έχει πλακώσει τη Λούπε.

29:33 Πέφτει κάτω ανάσκελα.

30:05 Της λέει ειρωνικά.

30:25 Του δίνει μια κουτουλιά στον μηρό.

30:33 Εμφανίζεται από κάτω του.

31:15 Ο Φερδινάνδος γκρεμίζει κατά λάθος την πόρτα της αυλής. Οι άλλοι ταύροι τον κοιτούν ξαφνιασμένοι. Η Λούπε ισορροπεί πάνω σ' ένα λάστιχο αυτοκινήτου.

31:24 Της πετούν ένα τενεκεδάκι.

32:30 Φυσάει τα μαλλιά από τα μάτια του.

32:56 Μια μύγα προσγειώνεται στο μάτι του Μηχανή. Την κόβει στη μέση με το βλέφαρό του.

33:55 Ο Βαρβάτος φεύγει.

34:14 Μελαγχολούν κι οι δύο.

34:16 Η Λούπε απομακρύνεται πάνω στο λάστιχο.

34:18 Μέσα στον στάβλο, η Λούπε τον σπρώχνει σε μία καμπίνα. Ο χώρος είναι στενός και ακατάστατος.

34:52 Φτύνει μια πλαστική μαργαρίτα που χορεύει.

34:58 Φτύνει κι ένα μεταλλικό κλειδί.

35:03 Η Λούπε βάζει τον κουβά στο κεφάλι της.

35:13 Ξαπλώνει στα μπροστινά πόδια του Φερδινάνδου.

35:18 Ο Φερδινάνδος, λυπημένος, δεν μπορεί να κοιμηθεί. Η Λούπε στριφογυρίζει στον ύπνο της και τον κλωτσάει. Κλείνει κι αυτός τα μάτια του.

35:31 Ένα πιρούνι στην άκρη ενός σκοινιού πιάνεται σαν γάντζος στο παράθυρο.

35:31 Βλέπουμε σε κοντινό την πλαστική μαργαρίτα. Τρία μικρά πλάσματα μπαίνουν απ' το παράθυρο.

35:43 Ο Φερδινάνδος ξυπνά και βλέπει έκπληκτος τη μαργαρίτα, ένα καρότο κι ένα μήλο να περπατάνε.

36:01 Τρία αγκαθωτά ζώα εμφανίζονται και χορεύουν στον ρυθμό.

36:32 Οι δύο σκαντζόχοιροι γίνονται μπάλες και κυλάνε γρήγορα, ο τρίτος, ο πιο μεγαλόσωμος πέφτει.

36:39 Γυρίζει, οι άλλοι δύο είναι στην πλάτη του. Πετούν αγκάθια.

37:17 Κάνουν τον σταυρό τους.

37:32 Ο Τέσσερα κοιτάζει τρυφερά το λουλούδι.

37:38 Τους ανεβάζει στο παράθυρο με τα κέρατά του.

37:46 Γλιστρούν στο σκοινί και τραβούν το πιρούνι.

37:51 Ξεφυσάει λυπημένα.

37:53 Η Λούπε κοιμάται με το κεφάλι της στον κουβά. Ο Φερδινάνδος την σπρώχνει μαλακά και την ακουμπά στον τοίχο.

38:02 Πέφτει.

38:12 Ο Φερδινάνδος κοιτάζει διστακτικά από την πόρτα και βγαίνει κρυφά έξω.

38:17 Κρύβεται από τους άνδρες που συζητούν. Βγαίνει προσεκτικά στην σκοτεινή αυλή.

38:25 Βλέπει έναν φράχτη που έχει μόνο τρία λεπτά οριζόντια σύρματα και χαίρεται.

38:32 Τον τινάζει το ρεύμα.

38:39 Τρία άλογα βγαίνουν απ' τον στάβλο στην άλλη πλευρά του φράχτη.

39:08 Ενώνουν τις οπλές τους.

39:32 Οι σκαντζόχοιροι περνούν κάτω από τον φράχτη, κουβαλώντας ένα φορητό στερεοφωνικό.

39:39 Ο Φερδινάνδος τους κοιτάζει που το σκάνε.

39:56 Τα άλογα μπαίνουν στον στάβλο τους. Ο Φερδινάνδος γυρίζει πίσω στον στάβλο σκεπτικός.

40:04 Το επόμενο πρωί. Ο ανεμόμυλος της αυλής γυρίζει αργά. Η Λούπε βγαίνει από τον στάβλο. Τεντώνεται. Παραπατάει στα πεταμένα σκουπίδια μπροστά στην πόρτα.

40:21 Το μασουλάει με ενθουσιασμό.

40:29 Κοιτάζει με περιέργεια πίσω από τον φράχτη δύο εργάτες που συζητούν.

40:33 Τρέχει βιαστικά στον στάβλο. Ενθουσιασμένη, ξυπνάει έναν έναν τους ταύρους.

40:43 Πατάει στην ουρά του Φερδινάνδου κι εκείνος την κλωτσάει κατά λάθος στον απέναντι τοίχο. Την βοηθάει να ξεκολλήσει.

40:53 Έξω, ο Μορένο βγαίνει να υποδεχτεί το αυτοκίνητο που πλησιάζει.

40:57 Οι ταύροι βγαίνουν κι αυτοί.

41:12 Ο Γόης γουρλώνει τα μάτια.

41:23 Ένα κόκκινο σπορ αυτοκίνητο περνάει με μεγάλη ταχύτητα από την πύλη. Στρίβει απότομα και σταματά σηκώνοντας σκόνη. Η πινακίδα γράφει «ΟΟΟ ΟΛΕ».

41:30 Η πόρτα ανοίγει κι ένας αδύνατος μελαχρινός άνδρας με κοτσίδα και μουστάκι πετάγεται έξω με χορευτικές κινήσεις. Στριφογυρίζει και στρέφει το χειριστήριο προς το αυτοκίνητο.

41:42 Ο Μορένο τον καλωσορίζει.

41:58 Γυρίζει.

42:00 Γλύφει το δάχτυλό του και στρώνει το φρύδι του.

42:07 Η Λούπε σκουντάει τον Φερδινάνδο.

42:47 Παίρνοντας άλλη μια πόζα, ανοίγει το πορτ μπαγκάζ με το χειριστήριο και πετάει τα κλειδιά στον Μορένο.

42:52 Ο Ελ Πριμέρο μπαίνει στο σπίτι. Πίσω του, ένας άνδρας κουβαλάει τις αποσκευές του.

43:01 Οι ταύροι βγαίνουν απ' τον στάβλο και ορμούν προς την αρένα. Σπρώχνονται σηκώνοντας σκόνη.

43:14 Ο Φερδινάνδος βγαίνει απρόθυμα απ' τον στάβλο. Η Λούπε τον συνοδεύει. Ένας άνδρας τον διώχνει προς τα έξω.

43:46 Ανεβαίνει στο κεφάλι του και κουτουλάει πάνω από την πόρτα.

43:51 Ένας άνδρας σπρώχνει με ένα ξύλο τον Φερδινάνδο στον διάδρομο προς την αρένα.

44:01 Ο Μηχανή σφίγγει τα δόντια του.

44:47 Ένας άνδρας στήνει ένα ομοίωμα ταυρομάχου στη μέση της αρένας και κρύβεται πίσω από ένα ξύλινο προστατευτικό, καθώς ένας άλλος άνδρας ετοιμάζεται ν' ανοίξει την πόρτα.

44:23 Ο Γόης αγχώνεται.

44:39 Η Λούπε φεύγει.

44:43 Πάνω από την αρένα, ο Μορένο συνοδεύει τον Ελ Πριμέρο σε μια βεράντα.

44:46 Ο ταυρομάχος, με αυστηρό ύφος, ακουμπάει στα κάγκελα.

44:52 Δεν βγαίνει κανείς. Ο Ελ Πριμέρο σηκώνει το φρύδι.

45:04 Ο Βαρβάτος τον τσιμπάει με τα κέρατά του.

45:08 Ο Άνγκους κουτουλάει στο πλαίσιο της πόρτας.

45:12 Ο Φερδινάνδος πέφτει με δύναμη στο ομοίωμα, οι άλλοι κάνουν το ίδιο.

45:21 Προσπαθεί να αποφύγει την πάλη. Κλωτσάει το προστατευτικό και ο άνδρας πετάγεται από πίσω τρομαγμένος.

45:27 Ο Μηχανή τον εντοπίζει και τρέχει καταπάνω του. Ο άνδρας καταφέρνει να κρυφτεί πίσω από ένα άλλο προστατευτικό. Ο Μηχανή το καρφώνει και το σηκώνει στο κεφάλι του, μαζί με τον άνδρα. Ο Μηχανή κοιτάζει γύρω γύρω μπερδεμένος, σαν να ψάχνει κάτι. Πιο δίπλα, ο Στέκας τρέχει γύρω από τον Βαρβάτο.

45:44 Ο Βαρβάτος τον σπρώχνει μακριά.

45:56 Ο Άνγκους τρέχει προς το μέρος του, αλλά χτυπά στο προστατευτικό. Ο Βαρβάτος σπρώχνει τον Φερδινάνδο.

46:14 Ο Γόης κοιτάζει τον Ελ Πριμέρο στα μάτια.

46:20 Λιποθυμάει.

46:23 Ο Φερδινάνδος τρέχει να τον βοηθήσει, ο Στέκας χτυπάει πάνω του και πετάγεται στο κεφάλι του Βαρβάτου, ο Άνγκους κουτουλάει τον Μηχανή κι αυτός με τη σειρά του εκτοξεύει τον άνδρα που έχει στο κεφάλι του έξω από την αρένα.

46:51 (Ο Ελ Πριμέρο) Κοιτάζει αυστηρά τον Μορένο και φεύγει. Πίσω, οι ταύροι βγαίνουν απ' την αρένα.

47:38 Τον κοιτάζει άναυδη.

47:53 Βγαίνουν πάλι έξω και βλέπουν τον Γόη να στέκεται μπροστά σε ένα φορτηγό.

48:23 Η πόρτα κλείνει και το φορτηγό ξεκινά.

48:33 Το φορτηγό αφήνει πίσω του την αυλή. Κατευθύνεται προς ένα βιομηχανικό κτίριο με ψηλή καμινάδα πάνω στον λόφο. Οι ταύροι το κοιτάζουν στενοχωρημένοι.

49:09 Ο Βαρβάτος φεύγει. Ο Στέκας τον ακολουθεί. Ο Φερδινάνδος μένει μόνος, κοιτάζει με λυπημένο ύφος.

49:15 Τη νύχτα. Ο Φερδινάνδος κοιτάζει λυπημένα από το παράθυρο τον ανεμόμυλο της αυλής να γυρίζει αργά κάτω από το φως του ολοστρόγγυλου φεγγαριού.

49:34 Την ίδια στιγμή, η Νίνα ξαπλωμένη στο κρεβάτι της, κοιτάζει λυπημένη από το παράθυρο τη δρυ στην κορυφή του λόφου. Γυρίζει πλευρό, αποκαλύπτοντας τον άδειο χώρο που ξάπλωνε ο Φερδινάνδος.

49:46 Στον στάβλο, ο Φερδινάνδος κλείνει για λίγο τα μάτια κι ύστερα κοιτάζει ξανά έξω.

49:54 Γυρίζει το κεφάλι του. Κοιτάζει στην διπλανή καμπίνα.

50:47 Ο Στέκας γνέφει.

51:17 Την επόμενη μέρα στην αυλή, ο Άνγκους τρέχει με τα κόκκινα μαλλιά του μπροστά στα μάτια.

51:25 Αστοχεί και κουτρουβαλάει. Οι σκαντζόχοιροι παρακολουθούν χαλαροί από την ποτίστρα των ταύρων.

51:38 Ο Φερδινάνδος γυρίζει το κεφάλι. Βλέπει τον Ελ Πριμέρο να τον κοιτάζει από το μπαλκόνι. Ο άνδρας μπαίνει πάλι μέσα. Ο Φερδινάνδος περπατάει αργά, προβληματισμένος.

51:45 Δίπλα, ο Στέκας προπονείται.

51:52 Πιο πέρα, ο Βαρβάτος σπρώχνει μια δεξαμενή νερού με το κεφάλι.

51: 57 Τα άλογα χορεύουν στην άλλη πλευρά του φράχτη.

52:05 Ο Φερδινάνδος κοιτάζει λυπημένα το Χασάπικο. Πίσω του, ο Άνγκους ορμάει ξανά στο βαρέλι.

52:19 Ο Άνγκους τρέχει. Ένα ροζ λαγουδάκι πετάγεται μπροστά του.

52:30 Ο Φερδινάνδος τον σπρώχνει μακριά, αλλά τώρα κατευθύνεται ο ίδιος με φόρα προς το λαγουδάκι. Προσπαθεί να σταματήσει. Σε αργή κίνηση, πετάει στον αέρα, ενώ το λαγουδάκι τον κοιτάζει έντρομο. Τα κέρατά του καρφώνονται δεξιά και αριστερά από το λαγουδάκι, καθώς περνάει από πάνω του. Το λαγουδάκι πιάνει την καρδιά του και πέφτει. Ο Φερδινάνδος προσγειώνεται στην δεξαμενή νερού. Τραβάει τα κέρατά του και το νερό χύνεται έξω.

53:00 Βλέπει το λαγουδάκι πεσμένο στο χώμα.

53:03 Τρέχει προς το μέρος του.

53:05 Κάνει μαλάξεις στο μικρό ζώο.

53:13 Του κάνει τεχνητή αναπνοή και το λαγουδάκι φουσκώνει σαν μπαλόνι.

53:16 Οι τάυροι παρακολουθούν.

53:20 Το λαγουδάκι σηκώνεται και μπαίνει στην τρύπα του θυμωμένο.

53:22 Του πετάει ένα καρότο.

53:26 Ο Βαρβάτος φεύγει.

53:38 Ο Φερδινάνδος πλησιάζει τον Άγκους που πέφτει πάνω σε ένα τρακτέρ.

54:10 Ο Άγκους τον προσπερνά και μιλά σε μια τσουγκράνα.

54:27 Ο Φερδινάνδος γλύφει τα μαλλιά του Άγκους. Αποκαλύπτονται τα μάτια του.

54:37 Η Λούπε μασουλάει. Τον κοιτάζει με απορία.

54:40 Κοιτάζει το βαρέλι.

54:47 Το χτυπάει. Διαλύεται στο κεφάλι του.

54:55 Στρέφει το βλέμμα του.

55:04 Ο Άγκους κάθεται κάτω εντυπωσιασμένος από το γλυκό φως του απογεύματος που πέφτει στο καταπράσινο λιβάδι μπροστά του. Ο Φερδινάνδος τον πλησιάζει και κάθεται δίπλα του.

55:24 Χαμογελούν ο ένας στον άλλο. Γνέφουν και συνεχίζουν να θαυμάζουν τη θέα.

55:28 Η Λούπε εμφανίζεται πίσω τους και χώνεται ανάμεσά τους.

55:38 Η Λούπε παίρνει μαζί της τον Φερδινάνδο. Ο Άγκους συνεχίζει να κοιτά τη θέα.

55:48 Σκύβει.

56:20 Φτύνει καστανιέτες.

56:36 Γονατίζει και παριστάνει κοροϊδευτικά τον τάυρο.

56:46 Ο Φερδινάνδος χορεύει επιδέξια φλαμένκο.

54:03 Τα άλογα χορεύουν έναν παραδοσιακό γερμανικό χορό. Χτυπούν τα πόδια τους και κλωτσούν συγχρονισμένα.

57:16 Η Λούπε φτύνει μια σφυρίχτρα, ένα φλάουτο και μια φουσαρμόνικα. Ο Άγκους χορεύει χτυπώντας ασταμάτητα τα πόδια του.

57:33 Τα άλογα χορεύουν μπαλέτο, τεντώνοντας τα πόδια τους στον αέρα με χάρη. Τα δύο άλογα σχηματίζουν μια καρδιά, ο Χανς ξεπροβάλλει από μέσα και στέλνει ένα φιλί.

57:48 Οι σκαντζόχοιροι συνδέουν το στερεοφωνικό στον ηλεκτροφόρο φράχτη.

57:52 Ο Στέκας χορεύει break dance.

57:55 Στριφογυρίζει στο κεφάλι του, τα άλογα αποδέχονται την πρόκληση και ξεκινά ο διαγωνισμός χορού.

58:01 Ο Φερδινάνδος και ο Άνγκους μπαίνουν στον χορό.

58:10 Τα τρία άλογα χορεύουν πρόσωπο με πρόσωπο με τους τρεις ταύρους, με τον φράχτη ανάμεσά τους.

58:15 Τα άλογα κάνουν μια στροφή και τους χτυπούν στο πρόσωπο με τις ουρές τους.

58:19 Ο Μηχανή πετάγεται μπροστά γρυλλίζοντας κι ανέκφραστος αρχίζει να χορεύει σαν ρομπότ.

58:32 Ο Χανς εξοργισμένος, κάνει τα δύο άλογα στην άκρη και στριφογυρίζει.

58:35 Οι ταύροι χορεύουν όλοι μαζί. Ο Φερδινάνδος πετάει τον Στέκα στον αέρα κι εκείνος προσγειώνεται μπροστά στους τρεις ταύρους.

58:42 Τα άλογα αρχίζουν να τσακώνονται και να σπρώχνουν το ένα το άλλο.

58:51 Ακουμπούν στον φράχτη και τα χτυπάει το ρεύμα. Πέφτουν όλα μαζί κάτω. Οι ταύροι παίρνουν μια τελευταία πόζα.

59:30 Κοιτάζει τον Μηχανή. Εκείνος τρομάζει.

59:52 Σταματούν όλοι και κοιτούν το φορτηγό που πλησιάζει.

1:00:18 Φεύγουν. Ο Φερδινάνδος κοιτάζει τον Μηχανή. Εκείνος γυρίζει πλάτη κι ακολουθεί τους άλλους.

1:01:15 Τον αγκαλιάζει.

1:01:21 Ο Φερδινάνδος το σκέφτεται λίγο.

1:01:27 Το βράδυ στην αυλή. Οι σκαντζόχοιροι κοιτούν με απορία.

1:01:43 Σπρώχνει το πλαστικό λουλούδι προς το μέρος τους.

1:01:57 Ο Φερδινάνδος χτυπάει το πόδι του κάτω.

1:02:09 Ο Τέσσερα αγκαλιάζει το λουλούδι.

1:02:12 Αργότερα, ένας άνδρας διασχίζει την αυλή. Η Μία βγαίνει κάτω από την πόρτα του στάβλου. Με γρήγορες κι επιδέξιες κινήσεις σκαρφαλώνει στην κλειδαριά. Τραβάει ένα αγκάθι, το ισιώνει με τα δόντια και ξεκλειδώνει. Τσουλάει στην πόρτα και την ανοίγει. Εμφανίζονται οι άλλοι σκαντζόχοιροι κι ο Φερδινάνδος.

1:02:43 Οι σκαντζόχοιροι γίνονται μπάλες, διασχίζουν την αυλή κυλώντας μέχρι τον απέναντι τοίχο του σπιτιού. Η Μία ρίχνει μια ματιά στην αυλή και κάνει νόημα στον Φερδινάνδο.

1:02:49 Πέφτει ατσούμπαλα με το κεφάλι και προσπαθεί να κυλήσει μέχρι απέναντι. Η Λούπε κουνάει το κεφάλι της με αποδοκιμασία.

1:02:56 Παλεύει να φτάσει απέναντι και η Λούπε τον κλωτσάει στον τοίχο.

1:02:59 Ένας εργάτης ακούει τον θόρυβο και γυρίζει να κοιτάξει.

1:03:02 Βλέπει μόνο τη Λούπε. Δεν δίνει σημασία.

1:03:04 Ο Φερδινάνδος πέφτει κάτω.

1:03:11 Του δείχνει το παράθυρο από πάνω του.

1:03:21 Ο Φερδινάνδος περνάει τα πίσω πόδια μέσα από το παράθυρο και ζορίζεται να χωρέσει. Η Λούπε σπρώχνει το κεφάλι του.

1:03:32 Η Μία την τσιμπά με ένα αγκάθι. Ο Φερδινάνδος και η Λούπε περνούν μαζί απ' το παράθυρο και προσγειώνονται πάνω στο αυτοκίνητο του Ελ Πριμέρο.

1:03:37 Δύο άνδρες πλησιάζουν. Ο Φερδινάνδος έχει σφηνώσει στο αυτοκίνητο και προσπαθεί να βγει.

1:03:42 Πέφτουν στο πλάι.

1:03:47 Οι άνδρες πλησιάζουν την γκαραζόπορτα. Την σηκώνουν. Εμφανίζονται μπροστά τους οι σκαντζόχοιροι και χορεύουν στον ρυθμό.

1:04:01 Ο Δύο του δαγκώνει το δάχτυλο και σκαρφαλώνει στο πρόσωπό του. Οι άνδρες τρέχουν μακριά.

1:04:06 Μπαίνουν κυλώντας στο γκαράζ.

1:04:08 Οι σκαντζόχοιροι ανοίγουν την πόρτα της κουζίνας.

1:04:18 Οι σκαντζόχοιροι περνούν μέσα. Ο Φερδινάνδος ζορίζεται να περάσει από την πόρτα.

1:04:22 Πατάει στο πάτωμα της κουζίνας και γλιστράει.

1:04:27 Οι σκαντζόχοιροι τρέχουν έντρομοι.

1:04:31 Τον κοιτάζουν κρυμμένοι πίσω από τα κουζινικά.

1:04:35 Οι σκαντζόχοιροι βγαίνουν σ' έναν διάδρομο και ελέγχουν τον χώρο. Ο Φερδινάνδος τους ακολουθεί φορώντας στις οπλές του δύο γάντια φούρνου, ένα σφουγγάρι και ένα πλαστικό γάντι κουζίνας.

1:04:48 Προχωράει προσεκτικά. Η Λούπε ακολουθεί.

1:04:50 Βρίσκονται σε έναν μακρύ διάδρομο γεμάτο ενθύμια από ταυρομαχίες.

1:05:00 Ο Φερδινάνδος κοιτάζει ένα άγαλμα ταυρομάχου που ετοιμάζεται να σκοτώσει τον ταύρο με το ξίφος του.

1:05:08 Κάτι του τραβάει την προσοχή.

1:05:11 Στον τοίχο κρέμεται η φωτογραφία ενός ταύρου που στέκεται περήφανα. Από πάνω, ένα ζευγάρι κέρατα.

1:05:23 Ο Φερδινάνδος κοιτάζει θλιμμένος τη φωτογραφία.

1:05:36 Ο Φερδινάνδος κοιτάζει πιο ψηλά. Ο τοίχος είναι γεμάτος κέρατα και φωτογραφίες ταύρων.

1:05:44 Κοιτάζουν κι οι δυο προς τα πάνω.

1:05:54 Η Λούπε προχωράει. Ο Φερδινάνδος την ακολουθεί. Σταματάει. Κοιτάζει την φωτογραφία του μπαμπά του. Οι σκαντζόχοιροι ανοίγουν την εξώπορτα του σπιτιού.

1:06:22 Στον στάβλο.

1:06:25 Η Λούπε φτύνει μια σφυρίχτρα.

1:06:28 Ο Μηχανή ανοίγει την πόρτα του και την χτυπά. Πέφτει κάτω.

1:06:49 Οι σκαντζόχοιροι πετούν ένα ζευγάρι κέρατα μπροστά τους.

1:07:05 Ο Μηχανή κι ο Άνγκους γουρλώνουν τα μάτια. Ο Βαρβάτος κλωτσάει τα κέρατα θυμωμένος.

1:07:29 Σπρώχνει τον Φερδινάνδο στην αυλή.

1:07:38 Ορμάει πάνω του. Τα κέρατά τους μπλέκονται.

1:07:42 Ο Βαρβάτος τον σπρώχνει με δύναμη.

1:07:49 Του ορμάει ξανά.

1:07:51 Παλεύουν δυνατά. Στριφογυρίζουν.

1:07:56 Τα κέρατά τους μπερδεύονται.

1:08:00 Ένα σπασμένο κέρατο εκτοξεύεται στον αέρα. Έπειτα πέφτει στο χώμα.

1:08:04 Οι άλλοι ταύροι κοιτάζουν παγωμένοι.

1:08:09 Ο Βαρβάτος κοιτάζει προς τα πάνω. Έχει σπάσει το δεξί του κέρατο.

1:08:15 Στρέφει το βλέμμα του προς το σπίτι. Ο Ελ Πριμέρο παρακολουθεί από το μπαλκόνι.

1:08:17 Ο Μορένο εμφανίζεται πίσω του.

1:08:21 Ο Ελ Πριμέρο δείχνει τον Φερδινάνδο.

1:08:28 Ο Φερδινάνδος στέκεται ακίνητος.

1:08:31 Λίγο αργότερα, ο Βαρβάτος είναι μέσα σ' ένα φορτηγό. Η πόρτα κλείνει μπροστά στο πρόσωπό του.

1:08:35 Κοιτάζει κάτω ταπεινωμένος, καθώς το φορτηγό ξεμακραίνει.

1:08:40 Ο Φερδινάνδος κοιτάζει με θλίψη το φορτηγό να κατευθύνεται προς το Χασάπικο.

1:08:44 Στον στάβλο.

1:09:00 Ο Φερδινάνδος κοιτάζει συνοφρυωμένος.

1:09:06 Πέφτει κάτω.

1:09:19 Έξω, η σκιά του Χασάπικου πέφτει στην αυλή κάτω από το φεγγαρόφωτο. Τα άλογα στέκονται λυπημένα, μακριά το ένα απ' το άλλο.

1:09:44 Όλα μαζί, ακουμπούν τα πρόσωπά τους.

1:09:52 Κατευθύνονται προς τον στάβλο.

1:09:57 Βλέπουν μια σκιά ταύρου.

1:10:02 Οι σκαντζόχοιροι έχουν στήσει θέατρο σκιών με έναν φακό κι ένα γάντι.

1:10:05 Ρίχνουν το φως του φακού στα άλογα.

1:10:08 Με ένα σκοινί ανεβαίνουν στην οροφή. Πετούν κουβάδες στα κεφάλια των αλόγων και πέταλα στα στόματά τους. Κυλούν έξω απ' τον στάβλο.

1:10:18 Σφραγίζουν την πόρτα με την πινακίδα του Ελ Πριμέρο.

1:10:21 Οι ταύροι πλησιάζουν στον φράχτη.

1:10:26 Ο Μηχανή μασάει τα ηλεκτροφόρα σύρματα. Τα ζώα περνούν στην άλλη πλευρά του φράχτη.

1:10:34 Όλοι μαζί κρατούν την πόρτα του στάβλου.

1:10:38 Ο Φερδινάνδος διασχίζει τρέχοντας την αυλή. Κατευθύνεται προς το Χασάπικο.

1:10:46 Έξω απ' το Χασάπικο. Ο Φερδινάνδος διασχίζει προσεκτικά τον χώρο φόρτωσης. Κρύβεται πίσω από έναν κάδο.

1:10:49 Προσπαθεί να περάσει από μια στενή γωνία.

1:10:53 Ρίχνει κάτω έναν κάδο.

1:10:57 Σηκώνει μια μεταλλική γκαραζόπορτα με τα κέρατά του.

1:11:00 Αποκαλύπτεται ένας ψυχρός βιομηχανικός χώρος, με άσπρα πλακάκια στους τοίχους και μεταλλικά τραπέζια.

1:11:13 Μπαίνει σ' έναν διάδρομο. Γάντζοι κρέμονται από την οροφή.

1:11:21 Ο Φερδινάνδος τραβάει τη μεταλλική πόρτα που κρατάει τον Βαρβάτο κλειδωμένο.

1:11:53 Ο Φερδινάνδος γυρίζει το κεφάλι του.

1:12:01 Ο Βαρβάτος του γυρίζει την πλάτη.

1:12:07 Έξω από τον στάβλο των αλόγων.

1:12:12 Στο Χασάπικο.

1:12:15 Ο Φερδινάνδος περνά μέσα από μια πλαστική κουρτίνα και βλέπει τον Γόη να κρέμεται από ένα λουρί δεμένο στην οροφή. Κρατιέται από έναν στύλο.

1:12:30 Ο Φερδινάνδος τον κατεβάζει, η ουρά του περνάει μέσα από μια ακτίνα λέιζερ.

1:12:33 Κόκκινα φώτα ανάβουν.

1:12:36 Δυο πελώριες μεταλλικές δαγκάνες ανοιγοκλείνουν με δύναμη μπροστά τους. Ο Γόης, δεμένος ακόμη απ' την οροφή, κατευθύνεται προς τα κει. Ο Φερδινάνδος γλιστράει σε μια μεταλλική τσουλήθρα και τον ακολουθεί.

1:12:45 Αρπάζει την ουρά του με τα δόντια.

1:12:51 Πλησιάζουν όλο και πιο κοντά. Η ουρά του Γόη γλιστράει κι αυτός τινάζεται κατευθείαν προς τις δαγκάνες.

1:12:57 Ο Βαρβάτος αρπάζει έναν μεταλλικό στύλο και τον στερεώνει ανάμεσα στις δαγκάνες, κρατώντας τες ανοιχτές.

1:13:10 Ο στύλος λυγίζει.

1:13:13 Ο Βαρβάτος και ο Φερδινάνδος προλαβαίνουν ίσα ίσα να περάσουν ανάμεσα από τις δαγκάνες.

1:13:18 Ένας γάντζος πιάνει τον Φερδινάνδο απ' το κέρατο, ο Βαρβάτος πιάνεται από το άλλο του κέρατο και κρεμασμένοι μαζί κατευθύνονται προς δύο κάθετους μεταλλικούς κυλίνδρους που περιστρέφονται.

1:13:35 Στρίβουν. Ένας πελώριος κοφτερός τροχός βρίσκεται μπροστά τους.

1:13:39 Ο Φερδινάνδος αρπάζει με το πόδι του ένα μεταλλικό καρότσι. Ισορροπούν πάνω του, αλλά ο τροχός το κόβει στη μέση.

1:13:42 Απελευθερώνονται απ' τον γάντζο. Ταλαντεύονται πάνω στο καρότσι που έχει κοπεί στη μέση.

1:13:45 Ο Γόης πέφτει πάνω τους με δύναμη.

1:13:52 Τώρα κρέμονται κι οι τρεις απ' τον ίδιο γάντζο. Περνούν μέσα από μια πλαστική κουρτίνα. Στη διπλανή οθόνη εμφανίζεται μια χιονονιφάδα.

1:13:58 Βγαίνουν από την άλλη πλευρά της κουρτίνας σε ένα πελώριο παγάκι.

1:14:05 Μια καταπακτή ανοίγει από κάτω τους. Πέφτουν. Γλιστρούν σε μια μεταλλική τσουλήθρα και προσγειώνονται σε έναν κάδο.

1:14:11 Ο κάδος κατηφορίζει τον λόφο με μεγάλη ταχύτητα.

1:14:15 Οι ταύροι που κρατούν την πόρτα του στάβλου, φεύγουν τρέχοντας. Τα άλογα ανοίγουν την πόρτα, όμως ο κάδος τα παρασύρει και γκρεμίζει την άλλη πλευρά του τοίχου. Οι ταύροι τρακάρουν στο φορτηγό μεταφοράς.

1:14:24 Τα φώτα του σπιτιού ανάβουν.

1:14:33 Οι ταύροι μπαίνουν στην καρότσα του φορτηγού.

1:14:41 Ο Φερδινάνδος πιέζει την πόρτα για να κλείσει. Ανεβαίνει πίσω από την καμπίνα των επιβατών. Οι σκαντζόχοιροι οδηγούν.

1:14:49 Ο Άνγκους πέφτει έξω.

1:14:52 Η Λούπε χτυπάει έναν βοηθό με την πόρτα.

1:14:55 Ο Τέσσερα πατάει το γκάζι. Το φορτηγό ξεκινά με την πόρτα ανοιχτή. Ο Άνγκους τρέχει πίσω του.

1:15:03 Ο Βαρβάτος τον αρπάζει με το κέρατό του και τον βοηθά ν' ανέβει. Η πόρτα ξεκολλάει από τη θέση της.

1:15:06 Ο Μορένο βγαίνει από το σπίτι. Σε αργή κίνηση, ο Φερδινάνδος τον κοιτάζει στα μάτια καθώς το φορτηγό περνά από μπροστά του.

1:15:15 Ο Ελ Πριμέρο βγαίνει από το σπίτι και στέκεται δίπλα στον Μορένο.

1:15:23 Το ροζ λαγουδάκι εμφανίζεται μπροστά στο φορτηγό. Φρενάρουν.

1:15:27 Το λαγουδάκι λιποθυμάει.

1:15:30 Ο Φερδινάνδος το βάζει στην καρότσα.

1:15:35 Το φορτηγό περνά μέσα από την κλειστή πύλη του ράντσου.

1:15:39 Ο Άνγκους κάνει μαλάξεις στο λαγουδάκι.

1:15:46 Ο Μηχανή μπαίνει μπροστά του, τρίβει τις οπλές του μεταξύ τους και κάνει ηλεκτροσόκ στο λαγουδάκι.

1:15:51 Το λαγουδάκι σηκώνεται και τους κοιτάζει έκπληκτο. Ο Μηχανή χαμογελά. Λάμπεις ηλεκτρικού ρεύματος εμφανίζονται.

1:15:54 Έχει πια ξημερώσει. Το φορτηγό βγαίνει απρόσεκτα σε έναν αυτοκινητόδρομο.

1:16:02 Ο Μορένο και οι άνδρες του τους κυνηγούν με ένα αυτοκίνητο.

1:16:09 Ο Δύο γυρίζει το τιμόνι αριστερά. Στρίβουν απότομα. Οι ταύροι στην καρότσα στριμώχνονται.

1:16:23 Περνούν κάτω από μια γέφυρα. Η οροφή της καρότσας ξηλώνεται και πέφτει στον δρόμο. Ο Μορένο αποφεύγει το εμπόδιο.

1:16:31 Οδηγούν στο αντίθετο ρεύμα. Ο Φερδινάνδος τρομαγμένος δαγκώνει το τιμόνι και τους οδηγεί στο σωστό ρεύμα κυκλοφορίας.

1:16:39 Ο Μορένο περνάει κι αυτός πάνω απ' το διάζωμα. Προσπερνάει γρήγορα τα αυτοκίνητα μπροστά του κάνοντας ελιγμούς. Καταφέρνει να φτάσει δίπλα στο φορτηγό.

1:16:48 Ο Μορένο δίνει εντολή στον άνδρα που κάθεται στη θέση του συνοδηγού να σκαρφαλώσει στο φορτηγό.

1:16:50 Ο άνδρας βγαίνει από το παράθυρο και απλώνει το χέρι του στο τιμόνι του φορτηγού.

1:16:54 Ο Δύο ανεβάζει το παράθυρο και τού μαγκώνει τα δάχτυλα.

1:16:56 Ο άνδρας κρέμεται ανάμεσα στα δύο οχήματα.

1:17:02 Η Μία βγαίνει απ' το παράθυρο και χρησιμοποιεί τον άνδρα σαν γέφυρα. Τινάζεται στο καπό του αυτοκινήτου. Με ένα αγκάθι, ανοίγει το καπό. Το καπό σηκώνεται κι ο Μορένο δεν βλέπει που πηγαίνει.

1:17:16 Η Μία τινάζεται ψηλά στον αέρα, καταφέρνει να πιαστεί από την ουρά του Βαρβάτου.

1:17:20 Το καπό ξεκολλάει. Ο Μορένο βλέπει ότι κατευθύνεται στα έργα του δρόμου. Το αυτοκίνητο πέφτει με δύναμη πάνω σ' ένα βουνό χώμα και σε αργή κίνηση περνάει πάνω από το φορτηγό. Το λαγουδάκι τους χαιρετάει. Το όχημα καταλήγει εκτός δρόμου.

1:17:30 Τα ζώα συνεχίζουν την πορεία τους. Η ταμπέλα από πάνω τους γράφει «Μαδρίτη».

1:17:33 Σε κεντρικό δρόμο της Μαδρίτης, το φορτηγό έχει κολλήσει στην κίνηση.

1:17:45 Ένα αυτοκίνητο σταματά δίπλα τους.

1:17:47 Ο άνδρας βλέπει τον Βαρβάτο να τον κοιτάει αγριεμένα. Ανεβάζει το παράθυρό του.

1:17:53 Ο Μορένο καταφθάνει, οδηγώντας πάνω στο πεζοδρόμιο. Σταματάει.

1:17:57 Βγαίνει από το όχημα μαζί με τους άνδρες του. Τρέχουν προς το φορτηγό.

1:18:02 Ο Φερδινάνδος εντοπίζει μια πινακίδα.

1:18:07 Τα ζώα κατεβαίνουν από το φορτηγό.

1:18:09 Ο Άνγκους προσγειώνεται στο καπό μιας γυναίκας που βάζει κραγιόν. Εκείνη κοκκαλώνει απ' τον φόβο της. Μια γραμμή κραγιόν φτάνει ως το μάγουλό της.

1:18:14 Ο Μορένο και οι άνδρες του πλησιάζουν.

1:18:17 Ο Στέκας τρέχει ανάμεσα στα σταματημένα αυτοκίνητα.

1:18:21 Οι άλλοι ταύροι σπρώχνουν τα αυτοκίνητα και ανοίγουν δρόμο.

1:18:30 Σε μια διασταύρωση, ένας τροχονόμος προσπαθεί να αποφύγει τους ταύρους που περνούν από παντού.

1:18:35 Η Λούπε του κλέβει την σφυρίχτρα.

1:18:39 Ευθεία, ανυποψίαστοι άνθρωποι διασχίζουν τον δρόμο πάνω σε ηλεκτρικά πατίνια ισορροπίας.

1:18:43 Βλέπουν τους ταύρους να πλησιάζουν. Τρομοκρατημένοι, αφήνουν τα πατίνια και τρέχουν.

Οι ταύροι διασχίζουν τη διασταύρωση. Πίσω τους, οχήματα συγκρούονται.

1:18:49 Ο Μορένο και οι άνδρες του τους ακολουθούν.

1:18:51 Λίγο παρακάτω, ένας ηλικιωμένος άνδρας προσπαθεί να παρκάρει το μικρό αυτοκίνητό του και πηγαίνει μπρος πίσω.

1:18:55 Οι ταύροι περνούν τρέχοντας και σπρώχνουν το αυτοκίνητο στη σωστή θέση.

1:18:58 Ο Άνγκους κοιτάει τον εαυτό του στον καθρέφτη του αυτοκινήτου που κρέμεται από το κέρατό του.

1:19:02 Από τον καθρέφτη, βλέπει τον Μορένο και τους άνδρες του να τους ακολουθούν πάνω στα πατίνια.

1:19:07 Πιο πίσω, ακόμα ένας άνδρας προσπαθεί να τους προλάβει πάνω σ' ένα μικροσκοπικό παιδικό ποδήλατο.

1:19:10 Ένας από τους άνδρες πλησιάζει και πετάει ένα λάσο. Ο Στέκας σπρώχνει στην άκρη τον Φερδινάνδο.

1:19:17 Ο άνδρας πιάνει τον Στέκα με το λάσο του κι' αυτός τον σέρνει πίσω του και τον πετάει πάνω στα τραπέζια μιας καφετέριας.

1:19:22 Ο δίσκος του σερβιτόρου αναποδογυρίζει και πιάτα με churros πετάγονται στον αέρα.

1:19:25 Ο Φερδινάνδος πιάνει τα πιάτα και οι σκαντζόχοιροι μασουλάνε τα churros.

1:19:29 Λίγο παρακάτω, ένας τουρίστας περνάει το πρόσωπό του μέσα από ένα χάρτινο φωτογραφικό ομοίωμα ενός ταυρομάχου και ποζάρει.

Οι ταύροι διασχίζουν έναν στενό δρόμο και οι περαστικοί τρέχουν πανικόβλητοι.

1:19:37 Ο Στέκας βλέπει τον τουρίστα.

1:19:39 Ο Μηχανή παίρνει φόρα και ορμάει στο κόκκινο πανί του χάρτινου ταυρομάχου. Ο τουρίστας προσπαθεί να βγάλει το κεφάλι του απ' το ομοίωμα, την ώρα που οι ταύροι περνούν δίπλα του και τον στροβιλίζουν.

1:19:47 Ο γιός του βγάζει φωτογραφίες. Ο Γόης πλησιάζει κι αρχίζει να παίρνει διάφορες πόζες δίπλα στον τρομοκρατημένο άνδρα.

1:19:55 Ο Γόης φεύγει τρέχοντας και ο άνδρας λιποθυμάει απ' τον φόβο του.

1:19:58 Ο Φερδινάνδος βλέπει ένα λεωφορείο με την ένδειξη του σιδηροδρομικού σταθμού.

1:20:07 Τρέχουν προς τα κει. Ο Μορένο και οι άνδρες του καταφθάνουν πάνω στα πατίνια. Περνούν μπροστά από το λεωφορείο. Ο Μορένο γυρίζει το κεφάλι και βλέπει τη Λούπε να τον χαιρετά από το πίσω μέρος του λεωφορείου.

1:20:22 Σφυρίζει στους άνδρες του και κόβει δρόμο για να προλάβει το λεωφορείο.

1:20:26 Μέσα στο λεωφορείο, ο Τέσσερα ταΐζει τον Μηχανή churros. Τα ζώα κάθονται στο πίσω μέρος του λεωφορείου και μασουλάνε.

Οι επιβάτες είναι όλοι μαζεμένοι μπροστά και τα κοιτάζουν τρομοκρατημένοι.

1:20:35 Το λεωφορείο σταματά έξω από τον σιδηροδρομικό σταθμό Atocha. Τα ζώα κατεβαίνουν και μπαίνουν στο κτίριο. Ο Μορένο και οι άνδρες του παρατούν τα πατίνια και περνούν γρήγορα την περιστρεφόμενη πόρτα του σταθμού. Στο εσωτερικό, βλέπουν σοκαρισμένους επιβάτες και αποσκευές σκορπισμένες δεξιά κι αριστερά.

1:20:51 Ένα αγόρι δείχνει προς τα δεξιά.

1:20:54 Οι άνδρες βγαίνουν βιαστικά στην αποβάθρα κοιτάζοντας γύρω τους. Οι ταύροι κρύβονται στο κενό κάτω από την αποβάθρα.

1:21:05 Οι τροχοί του τρένου περνούν ξυστά μπροστά από το πρόσωπο του Φερδινάνδου.

1:21:10 Οι σκαντζόχοιροι σκαρφαλωμένοι στο ρολόι της αποβάθρας, κοιτούν προσεκτικά τον πίνακα αναχωρήσεων.

1:21:15 Γλιστρούν στον στύλο του ρολογιού, περνούν κάτω από τα πόδια του Μορένο και χώνονται στο μικρό κενό ανάμεσα στο τρένο και την αποβάθρα, για να συναντήσουν τους φίλους τους.

1:21:24 Οι ταύροι τους ακολουθούν προχωρώντας σκυφτοί κάτω από την αποβάθρα, ο ένας πίσω απ' τον άλλο.

1:21:31 Ο Μορένο τους βλέπει να το σκάνε.

1:21:35 Τα ζώα τρέχουν πάνω στις ράγες. Περνούν γρήγορα μπροστά από ένα διερχόμενο τρένο. Ο Φερδινάνδος περνάει τελευταία στιγμή.

1:21:45 Ο Μορένο και οι άνδρες του μένουν στην άλλη πλευρά.

Οι ταύροι βρίσκουν ένα άνοιγμα, όμως δύο βαγόνια ενώνονται μπροστά τους και τους κλείνουν τον δρόμο.

1:21:52 Ο Μορένο και οι άνδρες του κοιτούν κάτω από το τρένο που περνάει.

1:21:57 Ο Φερδινάνδος πετάει τη Μία στην οροφή ενός βαγονιού. Εκείνη βλέπει το τρένο στη γραμμή 8 να ξεκινάει.

1:22:06 Κυλάει μέχρι μια σκάλα και γλιστράει στην κουπαστή. Αρπάζει την ουρά του Βαρβάτου. Όλοι μαζί τρέχουν προς τη γραμμή 8. Πίσω τους, ο Μορένο και οι άνδρες του τρέχουν προς το μέρος τους.

1:22:18 Τα ζώα κοιτάζουν απελπισμένα το τρένο της γραμμής 8 ν' απομακρύνεται. Ο Φερδινάνδος παρατηρεί ένα επίπεδο χειροκίνητο βαγόνι στη γραμμή 9.

1:22:26 Τρέχει κι αρχίζει να το σπρώχνει με το κεφάλι του.

1:22:32 Βοηθούν όλοι.

1:22:34 Η Λούπε τραβάει έναν μοχλό. Οι ράγες μπροστά τους αλλάζουν κατεύθυνση. Το βαγόνι κινείται προς τη γραμμή 8.

Ο Μορένο βλέπει τους ταύρους να σπρώχνουν το βαγόνι. Το μάτι του πέφτει σε ένα όχημα συντήρησης στη γραμμή 6.

1:22:47 Πετάει έξω τον οδηγό και κάθεται στη θέση του. Οι άνδρες του ανεβαίνουν στο πίσω μέρος.

1:23:00 Ο Μορένο στρίβει το τιμόνι και κατευθύνει το όχημα στη γραμμή 7.

1:23:04 Οι ταύροι ανεβαίνουν ένας ένας στο επίπεδο βαγόνι. Ο Φερδινάνδος κι ο Βαρβάτος συνεχίζουν να το σπρώχνουν.

1:23:09 Ο Μορένο επιταχύνει, στρίβει ξανά το τιμόνι και περνάει στη γραμμή 8.

1:23:20 Ο Φερδινάνδος ανεβάζει τον Βαρβάτο στο βαγόνι και το σπρώχνει με όλη του τη δύναμη, μέχρι που αυτό ενώνεται με το τρένο. Γυρίζει απότομα προς τους διώκτες του.

1:23:20 Ο Μορένο φρενάρει. Ο Φερδινάνδος σταματάει το όχημα με το κεφάλι του.

1:23:36 Σηκώνεται και γυρίζει προς το μέρος των φίλων του που απομακρύνονται λυπημένοι.

1:23:41 Χαμογελά με ανακούφιση.

1:23:43 Οι άνδρες τον παγιδεύουν με σκοινιά και τον ρίχνουν στο έδαφος. Η Λούπε τρέχει προς το μέρος του αναστατωμένου. Την κοιτάζει απελπισμένος.

1:23:52 Στο σπίτι της Νίνα, ο Πάκο βλέπει ειδήσεις. Αναγνωρίζει τον Φερδινάνδο.

1:24:05 Ο Χουάν τρέχει να δει τι συμβαίνει. Πλησιάζει στο παράθυρο.

1:24:10 Η Νίνα γυρίζει το κεφάλι. Τα μάτια της ανοίγουν διάπλατα.

1:24:14 Ο Φερδινάνδος βρίσκεται στο φορτηγό μεταφοράς. Το φορτηγό κατευθύνεται προς ένα επιβλητικό στρογγυλό κτίριο που φέρει την επιγραφή «Πλατεία των ταύρων». Ο Φερδινάνδος και η Λούπε κοιτάζουν το τεράστιο κτίριο από τις σχισμές του φορτηγού.

1:24:40 Το όχημα κάνει όπισθεν προς μια μεγάλη καγκελόπορτα. Δύο φρουροί την ανοίγουν.

1:24:45 Την ίδια ώρα, ο Ελ Πριμέρο ανοίγει την ντουλάπα στο καμαρίνι του. Κοιτάζει το κεντητό κοστούμι του ταυρομάχου.

1:24:49 Ενώ ο Φερδινάνδος βγάζει το πόδι του από το φορτηγό, ο Ελ Πριμέρο βάζει το δικό του πόδι στο μαύρο ίσιο παπούτσι του. Ντύνεται. Ισιώνει τη γραβάτα και το καπέλο του.

1:24:59 Ο Φερδινάνδος περνάει αργά από έναν περιφραγμένο διάδρομο. Ο Ελ Πριμέρο κοιτάζεται στον καθρέφτη ανεμίζοντας την κόκκινη κάπα του.

1:25:09 Ο Ελ Πριμέρο κοιτάζει έναν τοίχο γεμάτο πορτρέτα του από τις ταυρομαχίες. Ανοίγει μια θήκη. Η λεπίδα του ξίφους του αντανακλά το φως.

1:25:17 Ο Φερδινάνδος, φοβισμένος, κοιτάζει προς τα πάνω. Φως μπαίνει από ένα παράθυρο κοντά στην οροφή.

1:25:21 Κάθεται στον σκοτεινό χώρο με σκυμμένο το κεφάλι. Στο καμαρίνι του, ο Ελ Πριμέρο προτάσσει το σπαθί του. Ρίχνει την κάπα στον ώμο και βγαίνει από το δωμάτιο.

1:25:38 Στην κατάμεστη αρένα βγαίνουν τρεις μπαντεριγιέρος με παρόμοια φορεσιά με τον Ελ Πριμέρο. Χαμογελούν και χαιρετούν το κοινό. Ακολουθούν έξι πικαδόρες πάνω στα άλογά τους. Φορούν άσπρα καπέλα και κρατούν προτεταμένες τις λόγχες τους.

Το κοινό χειροκροτεί με ενθουσιασμό.

1:26:01 Στον σκοτεινό χώρο κάτω από τις κερκίδες, ο Φερδινάνδος περιμένει. Η Λούπε είναι μαζί του.

1:26:17 Τον συμβουλεύει συγκινημένη.

1:26:20 Κοιτάζουν τρομαγμένοι την πόρτα που ανοίγει.

1:26:30 Βαδίζει προς την αρένα. Γυρίζει και κοιτάει τη Λούπε.

1:26:38 Της χαμογελάει.

1:26:41 Η πόρτα κλείνει ανάμεσά τους. Η Λούπε μένει στο σκοτεινό δωμάτιο λυπημένη.

Ακτίδες φωτός πέφτουν στο πρόσωπο του Φερδινάνδου από τη σχισμή της πόρτας που οδηγεί στην αρένα.

1:26:51 Την ίδια ώρα, η Νίνα κάθεται στο φορτηγάκι δίπλα από τον πατέρα της. Ανταλλάσσουν ένα ανήσυχο βλέμμα. Περνούν κάτω από μια ταμπέλα που γράφει «Μαδρίτη».

1:27:05 Στην αρένα, οι τρεις έφιπποι άνδρες παίρνουν θέση απέναντι από τους άλλους τρεις και σηκώνουν τις λόγχες τους σχηματίζοντας μια ασίδα. Ο Ελ Πριμέρο βγαίνει στην αρένα, ανοίγει τα χέρια του και χαιρετάει τους θεατές.

1:27:15 Μια γυναίκα του πετάει ένα κόκκινο λουλούδι. Το μαζεύει και το μυρίζει. Χαμογελάει στη γυναίκα κι ύστερα το πετάει πάλι κάτω. Βαδίζει προς το κέντρο της αρένας.

1:27:31 Κάνει νόημα σε έναν άνδρα που στέκεται μπροστά σε μια ξύλινη πόρτα. Ο άνδρας την ξεκλειδώνει.

1:27:35 Πίσω από την πόρτα, ο Φερδινάνδος πετάγεται φοβισμένος.

1:27:40 Ο Ελ Πριμέρο ανεμίζει την κάπα του και γονατίζει τελετουργικά στο έδαφος. Χτυπάει με το χέρι το στήθος του.

1:27:45 Το κοινό αδημονεί.

1:27:47 Ο ταυρομάχος γνέφει ν' ανοίξουν την πόρτα.

1:27:53 Κανείς δεν βγαίνει.

1:27:58 Ο Ελ Πριμέρο κοιτάζει με απορία προς την ανοιχτή πόρτα. Το κοινό περιμένει.

1:28:01 Ο Φερδινάνδος εμφανίζεται αργά μέσα από το σκοτάδι.

1:28:06 Βγαίνει. Κοιτάζει γύρω του έκπληκτος την κατάμεστη αρένα.

1:28:19 Βλέπει τον ταυρομάχο να τον πλησιάζει με αργά βήματα.

1:28:31 Ο Φερδινάνδος κοιτάζει πίσω του. Η Λούπε σκαρφαλώνει στον φράχτη για να δει. Ο Ελ Πριμέρο τινάζει απότομα την κάπα του.

1:28:43 Ο Φερδινάνδος βρίσκεται πια αντιμέτωπος με τον ταυρομάχο. Κοιτάζει γύρω του μπερδεμένος.

1:28:50 Ο Μορένο, πίσω από τον φράχτη παρατηρεί το ανυπόμονο κοινό. Η Λούπε παρακολουθεί ανήσυχη.

1:28:57 Ο Ελ Πριμέρο εκνευρισμένος, γνέφει στους μπαντεριγιέρος. Οι βοηθοί του, τρέχουν προς τον Φερδινάνδο κουνώντας τις κάπες τους.

1:29:05 Από την άλλη πλευρά, τον πλησιάζουν τρεις πικαδόρες σημαδεύοντάς τον με τις λόγχες τους.

1:29:12 Ο Φερδινάνδος τρομάζει.

1:29:16 Τον περικυκλώνουν και τον κατευθύνουν προς τον Ελ Πριμέρο.

1:29:20 Ένας από τους άνδρες πίσω του, τον τσιμπάει με τη λόγχη του.

1:29:25 Ο ταυρομάχος ανεμίζει την κάπα του κι ο ταύρος ορμάει.

1:29:28 Ο Φερδινάνδος τρέχει προς ακόμη έναν έφιππο με λόγχη. Αλλάζει γρήγορα κατεύθυνση και ξαναπερνά με φόρα μέσα από την κάπα που ανεμίζει με χάρη ο Ελ Πριμέρο.

1:29:36 Ο Φερδινάνδος προσπαθεί ν' αποφύγει τους υπόλοιπους άνδρες, γυρίζει απότομα προς τον ταυρομάχο και η κόκκινη κάπα μπλέκεται στα κέρατά του.

1:29:41 Ο Φερδινάνδος κλωτσάει ενοχλημένος. Η κάπα του καλύπτει τα μάτια.

1:29:52 Ο Ελ Πριμέρο υποκλίνεται στο κοινό χαμογελώντας, αμέσως μετά ρίχνει ένα θυμωμένο βλέμμα στον ταύρο που τινάζει την κάπα του.

1:30:00 Ο Ελ Πριμέρο ορμάει να πιάσει την κάπα του. Ο Φερδινάνδος την τινάζει προς την αντίθετη κατεύθυνση.

1:30:03 Ο Ελ Πριμέρο προσπαθεί ακόμη μια φορά. Χτυπάει πάνω στον Φερδινάνδο και χάνει την ισορροπία του.

1:30:11 Τώρα, καταφέρνει να πιάσει την άκρη της κάπας. Ο Φερδινάνδος με μια απότομη κίνηση, τον πετάει στον αέρα και τον ανεβάζει στην πλάτη του. Αρχίζει να κλωτσάει. Ο ταυρομάχος χοροπηδάει ανεξέλεγκτα πάνω στην πλάτη του σαν καουμπούι σε ροντέο. Κρατάει το καπέλο του.

1:30:24 Ο Φερδινάνδος πετάει τον Ελ Πριμέρο από πάνω του και τον στέλνει πίσω από τον φράχτη της αρένας. Το καπέλο τού φεύγει απ' το κεφάλι.

1:30:28 Ο Μορένο κρυφογελάει.

1:30:32 Ο Φερδινάνδος κοιτάζει με αγωνία την κλειστή πόρτα. Η κάπα κρέμεται από το ένα του κέρατο.

1:30:36 Ο Ελ Πριμέρο κλωτσάει την πόρτα. Είναι αναμαλλιασμένος και κρατάει δύο χρωματιστές μυτερές λόγχες.

1:30:41 Τις σηκώνει ψηλά και ορμάει στον ταύρο.

1:30:44 Ο Φερδινάνδος τον αποφεύγει, ανεμίζοντας την κάπα. Έχουν αλλάξει ρόλους.

1:30:49 Ο ταυρομάχος σηκώνει ξανά τις λόγχες, φανερά εκνευρισμένος, και ξαναπροσπαθεί. Ο Φερδινάνδος τον αποφεύγει με την κάπα να ανεμίζει.

1:30:56 Ο Ελ Πριμέρο αποτυγχάνει και πάλι. Είναι πολύ θυμωμένος. Ο Φερδινάνδος στριφογυρίζει την κάπα στον αέρα.

1:31:00 Έξω από την αρένα, η Νίνα και ο μπαμπάς της τρέχουν προς μια κλειδωμένη πύλη.

1:31:06 Στην αρένα, ο Φερδινάνδος εξακολουθεί να αποφεύγει επιδέξια τον Ελ Πριμέρο.

1:31:11 Ο Ελ Πριμέρο σκίζει τον αέρα με τις λόγχες του.

1:31:16 Ο Φερδινάνδος τον αποφεύγει ξανά με χάρη.

1:31:18 Η Λούπε κοιτάζει γύρω της το ενθουσιασμένο κοινό.

1:31:22 Ο Ελ Πριμέρο κάνει ένα άλμα με τις λόγχες προτεταμένες, αλλά ο Φερδινάνδος ξεφεύγει.

1:31:27 Οργισμένος ορμάει ξανά. Γρατζουνάει τον Φερδινάνδο στον ώμο. Το τεράστιο ζώο ανασηκώνεται.

1:31:31 Ο Φερδινάνδος στρέφει το κεφάλι του προς τον άνδρα.

1:31:36 Ο Ελ Πριμέρο κρέμεται από τα κέρατα του ταύρου, πιασμένος από τις βάτες του σακακιού του. Ο Φερδινάνδος τον κοιτάζει θυμωμένος.

1:31:40 Κοιτάζει κάτω. Με την οπλή του πατάει το κόκκινο λουλούδι.

1:31:47 Ο θυμός του μετατρέπεται σε λύπη. Αφήνει κάτω τον άνδρα και κάνει ένα βήμα πίσω.

1:31:54 Κοιτάζονται για λίγο. Ο Ελ Πριμέρο μαζεύει την κάπα του κι οπισθοχωρεί αργά, με το βλέμμα καρφωμένο στον ταύρο.

1:32:03 Ο Φερδινάνδος κοιτάζει το λουλούδι. Το κοινό τον κοιτάει με περιέργεια.

1:32:11 Ο Φερδινάνδος σκύβει και φέρνει τη μύτη του κοντά στο λουλούδι.

1:32:19 Κλείνει τα μάτια του καθώς το μυρίζει.

1:32:23 Μεταφέρεται πίσω στον αγαπημένο του λόφο που είναι γεμάτος πολύχρωμα λουλούδια. Γύρω του, ανθισμένες κοιλάδες και καταπράσινοι λόφοι συμπληρώνουν το τοπίο. Για μια στιγμή, νομίζει πως γύρισε σπίτι. (ΛΙΓΟ ΠΙΟ ΔΡΑΜΑΤΙΚΑ)

1:32:41 Ανοίγει σιγά σιγά τα μάτια. Βρίσκεται πίσω στην αρένα.

1:32:45 Σηκώνει το βλέμμα του και βλέπει τον Ελ Πριμέρο να πλησιάζει. Σέρνει την κάπα με το δεξί του χέρι.

1:32:53 Ο ταυρομάχος, κουρασμένος, τον κοιτάζει διστακτικά.

1:33:00 Με μια απαλή κίνηση, τραβάει την κάπα αποκαλύπτοντας το ξίφος του.

1:33:05 Το σηκώνει και το στρέφει προς τον Φερδινάνδο. Η κοφτερή λεπίδα λάμπει στο φως του ήλιου.

1:33:10 Το κοινό παρακολουθεί με κομμένη την ανάσα.

Η Λούπε κοιτάζει με τα μάτια ορθάνοιχτα από την αγωνία.

1:33:18 Ο Φερδινάνδος κοιτάζει λυπημένος τον ταυρομάχο στα μάτια.

1:33:25 Ο ταυρομάχος παίρνει θέση επίθεσης.

1:33:30 Ο Φερδινάνδος κάθεται κάτω κοιτώντας τον Ελ Πριμέρο στα μάτια.

1:33:38 Ο Ελ Πριμέρο κοιτάζει κι αυτός μπερδεμένος.

1:33:41 Η Νίνα μπαίνει βιαστικά στο στάδιο. Παρακολουθεί με αγωνία.

1:33:48 Ο Ελ Πριμέρο με μια κίνηση τραβάει το ξίφος του προς τα πίσω, έτοιμος να καρφώσει τον Φερδινάνδο.

1:33:50 Σταματάει.

1:33:57 Ο Ελ Πριμέρο κοιτάζει έκπληκτος το κοινό. Η Νίνα και ο Χουάν χαμογελούν. Ο Μορένο σφυρίζει, ενώ η Λούπε φτύνει μια σφυρίχτρα.

1:34:06 Οι θεατές ανεμίζουν λευκά μαντήλια.

1:34:10 Ο Φερδινάνδος κοιτάζει ξαφνιασμένος. Ύστερα χαμογελά.

1:34:17 Η Νίνα προσπαθεί να φτάσει κοντά του. Τρέχει ανάμεσα στις κερκίδες.

1:34:19 Στην αρένα, ο Ελ Πριμέρο στέκεται σκεπτικός. Ύστερα ισιώνει την πλάτη του και σηκώνει το φρύδι.

1:34:30 Κάνει ένα νεύμα στον Φερδινάνδο. Του γυρίζει την πλάτη και με μια επιτηδευμένη κίνηση στρώνει τα μαλλιά του προς τα πίσω και φεύγει περπατώντας περήφανα.

1:34:37 Στις κερκίδες, ο Χουάν βοηθάει τη Νίνα να κατέβει στην αρένα. Η Νίνα διασχίζει την αρένα τρέχοντας.

1:34:46 Ο Φερδινάνδος κουνάει τα αυτιά του από χαρά. Τρέχει προς το μέρος της.

1:34:49 Αγκαλιάζονται. Ο Φερδινάνδος τη σηκώνει με τη μουσούδα του και τη στριφογυρίζει χαρούμενος.

1:34:58 Την αφήνει πάλι κάτω. Η Νίνα τον κοιτάζει τρυφερά στα μάτια.

1:35:04 Ακουμπάει το κεφάλι της στο δικό του, ενώ πίσω από τον φράχτη η Λούπε χαμογελά.

1:35:38 Ο Μορένο συγκινημένος δακρύζει.

1:35:13 Ένα λουλούδι πέφτει στη μύτη του Φερδινάνδου. Χαρούμενος, το μυρίζει. Οι ενθουσιασμένοι θεατές πετούν κι άλλα λουλούδια.

Ο Φερδινάνδος κοιτάζει γύρω του, τα αυτιά του κουνιούνται από χαρά. Κάθεται κάτω κι η Νίνα τον αγκαλιάζει.

1:35:33 Μια πόρτα ανοίγει και οι άλλοι ταύροι μπαίνουν στην αρένα. Οι σκαντζόχοιροι και το λαγουδάκι στέκονται πάνω τους. Ο Φερδινάνδος τους χαμογελάει.

1:35:41 Οι ταύροι κάθονται κι αυτοί κάτω με σεβασμό.

1:35:48 Οι θεατές συνεχίζουν να πετούν λουλούδια στην αρένα.

1:35:53 Αργότερα, η πόρτα ενός φορτηγού ανοίγει. Ο Μορένο την κατεβάζει προσεκτικά. Η Νίνα, ο Χουάν κι ο Πάκο στέκονται μπροστά στο σπίτι. Οι ταύροι είναι στρυμωγμένοι στο φορτηγό.

1:36:03 Ο Φερδινάνδος σπρώχνει προς τα μπρος και πέφτουν όλοι έξω.

1:36:15 Κουνάει την ουρά του.

1:36:20 Η Λούπε προσπαθεί να βγει από κάτω τους.

1:36:35 Η Νίνα αγκαλιάζει τη Λούπε.

1:36:40 Ο Φερδινάνδος της χαμογελάει γλυκά.

1:36:42 Η Λούπε, ευτυχισμένη, κλείνει τα μάτια της.

Στον ανθισμένο λόφο, ο Φερδινάνδος κοιτάζει μια μπλε πεταλούδα που πετάει δίπλα του. Μετά, σκύβει να μυρίσει τα λουλούδια. Στρέφει το βλέμμα του προς τα πάνω, στην κορυφή με την αγαπημένη του δρυ.

1:37:01 Καλπάζει προς τα κει.

Στέκεται κάτω από το αγαπημένο του δέντρο.

1:37:10 Κοιτάζει τα αγριολούλουδα, σκύβει και τα μυρίζει.

1:37:16 Με τα μάτια κλειστά, κάθεται στα πίσω πόδια του.

1:37:20 Ανοίγει τα μάτια κι αφήνει το βλέμμα του να περιπλανηθεί στην καταπράσινη κοιλάδα που απλώνεται μπροστά του. Κοιτάζει το γραφικό τοπίο.

1:37:35 Η Λούπε ανεβαίνει τον λόφο και κάθεται δίπλα του. Όλοι οι ταύροι ακολουθούν.

1:37:38 Ο Φερδινάνδος κοιτάζει στοργικά τους φίλους του και γυρίζει ξανά προς το όμορφο τοπίο, λουσμένο στα ζεστά χρώματα του δειλινού.

1:37:48 Όλα τα ζώα μαζεμένα κάθονται κάτω από τη μεγάλη δρυ θαυμάζοντας τη θέα της γαλήνιας κοιλάδας που απλώνεται μπροστά τους.

1:37:56 Ο τίτλος της ταινίας εμφανίζεται με χρυσά γράμματα καθώς η οθόνη κοκκινίζει. Το πρώτο και το τελευταίο γράμμα σχηματίζουν κέρατα ταύρου. «Φερδινάνδος».

Σκηνοθεσία: Κάρλος Σαλντάνια

Ακούγονται οι ηθοποιοί: Μάριος Αθανασίου, Άντρια Ράπτη, Λουκάς Φραγκούλης, Πέτρος Δαμουλής, Νίκος Αζιώτης, Αφροδίτη Αντωνάκη

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

Σενάριο ακουστικής εισαγωγής

Ο Φερδινάνδος είναι ένας γιγαντόσωμος ταύρος με καλή καρδιά που ζει ευτυχισμένος με την οικογένειά του σε ένα αγρόκτημα. Όταν εξαιτίας μιας παρεξήγησης οι άνθρωποι θα τον θεωρήσουν επικίνδυνο θηρίο, ο γλυκός Φερδινάνδος θα αναγκαστεί να αποχωριστεί το σπίτι του και την αγαπημένη του φίλη Νίνα και θα βρεθεί στη φάρμα του Σενιόρ Μορένο που εκτρέφει ταύρους για τις ταυρομαχίες.

Εκεί, οι ταύροι ονειρεύονται να επιλεγούν από τον ταυρομάχο και να θριαμβεύσουν στην αρένα. Ο Φερδινάνδος όμως δεν έχει τα ίδια όνειρα. Το μόνο που θέλει είναι να γυρίσει πίσω στο σπίτι του, εκεί όπου τον αγαπούν, τον αποδέχονται και δεν τον πιέζουν να γίνει κάτι άλλο πέρα από αυτό που είναι.

Όταν ο Ελ Πριμέρο, ο καλύτερος ταυρομάχος της Ισπανίας, θα επιλέξει τον Φερδινάνδο για την πιο σημαντική ταυρομαχία της καριέρας του, ο Φερδινάνδος θα επιχειρήσει να δραπετεύσει από την φάρμα και να γυρίσει κοντά στην οικογένειά του. Θα ξεκινήσει λοιπόν μια συναρπαστική περιπέτεια γεμάτη αγωνία, συγκινήσεις και αστείες στιγμές, μαζί με τους νέους του φίλους, τη Λούπε την κατσίκα, τον Βαρβάτο, τον Γόη, τον Στέκα, τον Άνγκους και τον Μηχανή, αλλά και τρεις ανέλπιστους συμμάχους, τους σκαντζόχοιρους Μία, Δύο και Τέσσερα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

Ερωτηματολόγιο

Κωδικός παιδιού.....

Ηλικία:

Σχολική τάξη:

Διάγνωση:

1. Έχεις δει την ταινία στο παρελθόν;

☐ Ναι

☐ Όχι

2. Αν ναι, πριν από πόσο καιρό;

3. Θυμάσαι τι έγινε στην ιστορία με τον Φερδινάνδο;

☐ Ναι

☐ Όχι

4. Θέλεις να μου πεις με δικά σου λόγια τι έγινε στην ιστορία; (Μόνο για όσους την έχουν δει στο παρελθόν)

5. Πώς πιστεύεις ότι νιώθει ο Φερδινάνδος όταν επιλέγουν τον μπαμπά του για τις ταυρομαχίες;

☐ Χαρά

☐ Λύπη

☐ Θυμό

☐ Φόβο

☐ Άλλο συναίσθημα (ποιο)

6. Πώς αισθάνεται ο μπαμπάς του;

☐ Χαρά

☐ Λύπη

☐ Θυμό

☐ Φόβο

☐ Άλλο συναίσθημα (ποιο)

7. Πώς αισθάνονται οι άλλοι ταύροι;

- ☐ Χαρά
- ☐ Λύπη
- ☐ Θυμό
- ☐ Φόβο
- ☐ Άλλο συναίσθημα (ποιο)

8. Πώς αισθάνεται ο Φερδινάνδος όταν τον βάζουν στο φορτηγό;

- ☐ Χαρά
- ☐ Λύπη
- ☐ Θυμό
- ☐ Φόβο
- ☐ Άλλο συναίσθημα (ποιο)

9. Πώς αισθάνεται η Νίνα όταν παίρνουν τον Φερδινάνδο με το φορτηγό;

- ☐ Χαρά
- ☐ Λύπη
- ☐ Θυμό
- ☐ Φόβο
- ☐ Άλλο συναίσθημα (ποιο)

10. Πώς αισθάνεται ο Φερδινάνδος όταν ξαναβλέπει τη Νίνα μετά από την ταυρομαχία;

- ☐ Χαρά
- ☐ Λύπη
- ☐ Θυμό
- ☐ Φόβο
- ☐ Άλλο συναίσθημα (ποιο)

11. Πώς αισθάνεται ο ταυρομάχος όταν οι θεατές του ζητούν να αφήσει τον Φερδινάνδο;

- ☐ Χαρά
- ☐ Λύπη
- ☐ Θυμό
- ☐ Φόβο
- ☐ Άλλο συναίσθημα (ποιο)

12. Πώς αισθάνεται ο Μορένο όταν βλέπει τον Φερδινάνδο μαζί με τη Νίνα στην αρένα;

☐ Χαρά

☐ Λύπη

☐ Θυμό

☐ Φόβο

☐ Άλλο συναίσθημα (ποιο)

13. Πώς αισθάνονται οι θεατές όταν βλέπουν τον Φερδινάνδο μαζί με τη Νίνα στην αρένα;

☐ Χαρά

☐ Λύπη

☐ Θυμό

☐ Φόβο

☐ Άλλο συναίσθημα (ποιο)

14. Στον σιδηροδρομικό σταθμό, ο Φερδινάνδος βοηθάει τους φίλους του να ξεφύγουν από τον Μορένο κι εκείνος μένει πίσω. Γιατί πιστεύεις ότι το κάνει αυτό;

15. Τι θα έκανες στη θέση του;

16. Υπήρξε κάποιο σημείο που δεν κατάλαβες;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV

Έντυπο Συγκατάθεσης

1. Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση της χρησιμότητας της ακουστικής περιγραφής στη διευκόλυνση της κατανόησης της πλοκής και των συναισθημάτων που εκφράζονται μέσω του οπτικού καναλιού. Η Ακουστική Περιγραφή αποτελεί μια αφήγηση σχετικά με τις οπτικές πτυχές μιας ταινίας, μιας τηλεοπτικής εκπομπής ή μιας θεατρικής παράστασης. Η περιγραφή δεν παρεμβαίνει στον αρχικό διάλογο, αλλά εισάγεται κατά τη διάρκεια των σιωπηλών διαλειμμάτων της δράσης. Παρόλο που η Ακουστική Περιγραφή χρησιμοποιείται πρωτίστως για να δώσει πρόσβαση στους τυφλούς ή σε άτομα με προβλήματα όρασης σε κινηματογραφικές προβολές, θεατρικές παραστάσεις και άλλα καλλιτεχνικά δρώμενα, μπορεί να φανεί χρήσιμη και σε άτομα που αντιμετωπίζουν διαταραχές αυτιστικού φάσματος και δυσκολεύονται να αντιληφθούν τον σαρκασμό ή ορισμένες μορφές χιούμορ, τη μη λεκτική επικοινωνία, όπως την αναγνώριση του συναισθήματος μέσω των εκφράσεων του προσώπου και της γλώσσας του σώματος, ενώ έχουν μονοτροπικά συστήματα ενδιαφέροντος, ήτοι η προσοχή τους τείνει να εστιάζει σε μεμονωμένα αντικείμενα, απομονωμένα από το περιβάλλον πλαίσιο.

2. Διαδικασία έρευνας

Σε πρώτο στάδιο θα γίνει προβολή αποσπασμάτων της ταινίας «Φερδινάνδος» της Blue Sky Studios, Davis Entertainment, 20th Century Fox Animation. Η διάρκεια της προβολής δεν θα ξεπερνά τα 15 λεπτά. Τα αποσπάσματα θα είναι μεταγλωττισμένα και θα περιλαμβάνουν και ακουστική περιγραφή. Μετά την προβολή, θα δοθεί στα παιδιά να απαντήσουν προφορικά σε ένα σύντομο ερωτηματολόγιο στο οποίο θα αξιολογήσουν ανώνυμα την εμπειρία τους, την κατανόηση της πλοκής και της λεκτικής δράσης, τα συναισθήματα των χαρακτήρων, αλλά και τα δικά τους.

3. Αναμενόμενα οφέλη από την έρευνα

Το κύριο όφελος της έρευνας είναι ότι για πρώτη φορά στην Ελλάδα θα διερευνηθεί η χρησιμότητα της ακουστικής περιγραφής για την κατανόηση της πλοκής και των συναισθημάτων από κοινό που δεν έχει προβλήματα όρασης.

4. Πιθανοί κίνδυνοι/Δυσκολίες

Δεν υπάρχουν κίνδυνοι και δεν τίθενται δυσκολίες για τα παιδιά κατά τη διεξαγωγή της έρευνας.

5. Ανωνυμία/Προστασία προσωπικών δεδομένων

Θα τηρηθεί απόλυτη εχεμύθεια κατά τη διαδικασία και τα ερωτηματολόγια θα συμπληρωθούν ανώνυμα.

6. Άρνηση/Απόσυρση

Εάν κάποιο παιδί ή γονέας/κηδεμόνας αποφασίσει ότι δεν επιθυμεί να συμμετάσχει στην έρευνα, υπάρχει η δυνατότητα άρνησης όπως και απόσυρσής τους σε κάθε στάδιο της διαδικασίας.

Οι υπεύθυνες της έρευνας

Μαρία Μπογιατζή

Βιλελμίνη Σωσώνη

Μαρία Τσανακαλιώτη

Υπεύθυνη δήλωση/Υπογραφή

Δηλώνω υπεύθυνα ότι αποδέχομαι τη συμμετοχή του παιδιού μου στην έρευνα. Το παιδί μου διατηρεί το δικαίωμα να αποσυρθεί από τη διαδικασία της έρευνας σε οποιαδήποτε στάδιο της διεξαγωγής της.

Υπογραφή Γονέα ή Κηδεμόνα

Ημερομηνία